

El Gust per la Lectura 2015-2016

Bearn o la sala de les nines

Llorenç Villalonga

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme
Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics

SEMINARI
“El gust per la lectura”

Bearn o la sala de les nines

Llorenç Villalonga

DOLORS JUANOLA I TERRADELLAS
MONTSERRAT TORRA I PUIGDELLÍVOL
IVONNE TUTUSAUS I CORTÉS

1a edició: curs 1998-1999

2a edició: curs 2015-2016

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No comercial-Compartir Igual 4.0 de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar a:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ca>

Índex

Introducció	4
Orientacions per al professorat	5
1. Objectius	5
2. Continguts	5
3. Orientacions didàctiques	6
I. L'autor i la seva obra	8
II. La construcció de la novel·la	16
1. El títol	17
2. L'estructura	18
3. La tècnica narrativa	21
4. El temps intern i el temps extern	26
III. L'espai	32
1. L'illa de Mallorca	33
2. París i Roma	35
IV. Els personatges	40
1. Les relacions	41
2. Don Toni	42
3. Dona Maria Antònia	51
4. Don Joan	54
5. Dona Xima	55
V. Temes.	58
1. El progrés	59
2. La maçoneria	62
3. Referències culturals	65
VI. El llenguatge	71
1. Lèxic	72
2. Recursos literaris	74
3. El llenguatge no verbal	77
VII. La pel·lícula	80
1. Bearn al cinema	81
2. La crítica	86
Bibliografia	90
Annexos	92
1. Solucionari	93
2. Índex de noms propis	100
3. Glossari	119

INTRODUCCIÓ

Bearn és una novel·la extensa, plena de referències culturals i escrita en mallorquí. Són tres raons que poden frenar-nos a l'hora de fer-la llegir a l'alumnat. D'altra banda, es considera una de les grans novel·les de la literatura catalana, i ha estat lectura prescriptiva al Batxillerat.

El dossier que presentem està dividit en set apartats:

– **L'autor i la seva obra**, destinat a situar Villalonga i *Bearn* dins el conjunt de l'obra de l'autor i de la literatura del moment.

– **Construcció de la novel·la**, en què es treballen aspectes bàsics de l'obra com ara l'estructura, el temps i la tècnica narrativa.

– **L'espai**, en què explorem l'escenari fonamental: l'illa de Mallorca i les dues capitals europees que visiten els personatges: París i Roma.

– **Personatges**. L'estudi dels personatges, la seva psicologia i les seves relacions és, també, un aspecte indefugible, en una obra escrita per un psiquiatre en una època marcada per la psicoanàlisi. Es presenta el món de don Toni, però hi ha, almenys, tres personatges més que val la pena estudiar.

– **Temes**. El protagonista ens parla de les seves idees: és un il·lustrat, un home de cultura amb interessos molt amplis. Per tant, els temes a tractar podien ser molts i molt variats. N'hem seleccionat tres: en primer lloc, el progrés, que és la referència al futur; en segon lloc, la maçoneria, que és el passat del protagonista i l'element de misteri: l'enigma de *Bearn*; i, finalment, les referències culturals, que impregnen tota la novel·la.

– **El llenguatge**, en què es treballen aspectes generals, aspectes particulars del mallorquí, frases fetes i llenguatge no verbal. També, a tall d'exemple, alguns dels innombrables recursos literaris.

– **La pel·lícula**. Fem servir la pel·lícula com a element de comparació entre llengua literària i llenguatge visual. Treballar les crítiques i l'aspecte sociolingüístic i polèmic de la llengua creiem que enriqueix i potencia el *gust per la lectura*.

Hi ha també tres **Annexos**. En el primer es donen les **solucions** d'aquells exercicis que tenen una resposta concreta, per facilitar la tasca del professorat. El segon i el tercer, l'**índex de noms propis** i el **glossari**, faciliten l'accés a un món de personatges, llocs, fets històrics... que no són imprescindibles per a la comprensió global de l'argument, però que us acompanyaran com un guia erudit en el vostre recorregut per aquest món cultural del tombant de segle.

L'edició a què fan referència les pàgines citades és la de la col·lecció Educació 62 d'Educaula62 (ISBN: 978-84-15954-10-1).

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT

Atès que la novel·la *Bearn* en diverses ocasions ha estat lectura obligatòria per al Batxillerat, plantejem aquest dossier pensant en l'alumnat d'aquests nivells.

1. Objectius

1. Conèixer el context social, cultural i literari de l'època de la novel·la *Bearn*.
2. Reconèixer els principals recursos expressius i la tècnica narrativa emprats en un text literari narratiu.
3. Analitzar els components bàsics de l'estructura de la novel·la.
4. Interpretar el significat global de la novel·la.
5. Produir textos de diferents tipologies a partir del model temàtic o formal de fragments treballats.
6. Identificar els temes i les tècniques que apareixen de forma recurrent en la narrativa de Villalonga.
7. Valorar, d'acord amb la sensibilitat pròpia, les aportacions de la lectura literària.
8. Formar-se una opinió crítica de la novel·la treballada i saber-la reflectir per escrit.

2. Continguts

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. La literatura catalana de postguerra. La novel·la psicològica.
2. La novel·la *Bearn*: construcció (estructura, temps, tècnica narrativa)
 espai
 personatges
 temes: progrés, maçoneria, referents culturals
 llenguatge (lèxic i recursos estilístics)
3. La pel·lícula.

Procediments

1. Argumentació oral i escrita d'opinions personals.
2. Lectura comprensiva de fragments literaris.
3. Identificació de les idees bàsiques d'un text.
4. Interpretació del significat global d'una obra narrativa.
5. Reconeixement de l'estructura d'una obra narrativa.
6. Identificació dels referents temporals i espacials de l'obra.
7. Anàlisi dels recursos literaris emprats en la novel·la.
8. Creació de textos literaris seguint el model proposat.
9. Comparació de textos, tot analitzant-ne les coincidències i les divergències.
10. Recerca d'informació en fonts bibliogràfiques. Síntesi de la informació.
11. Detecció d'elements lèxics i sintàctics significatius.
12. Situació dels textos llegits en el seu context històric, cultural i literari.

Valors, normes i actituds

1. Adquisició de l'hàbit de llegir.
2. Actitud positiva envers la literatura com a mitjà d'enriquiment personal.
3. Participació en les activitats de classe i realització acurada de les activitats proposades.

4. Interès per ampliar coneixements a través de la consulta bibliogràfica.
5. Formació de criteris personals sobre literatura.
6. Interès per les manifestacions literàries de caràcter narratiu.

3. Orientacions didàctiques

Per a l'ensenyament/aprenentatge

Per assolir una bona comprensió de la novel·la *Bearn*, de Llorenç Villalonga, és necessari conèixer el context social, històric, geogràfic i literari en què va ser escrita. Només així és possible copsar-ne les referències històriques i culturals.

Don Toni de Bearn és el personatge central al voltant del qual es construeix la novel·la. En l'apartat «Personatges» del dossier hi trobareu molts exercicis que serveixen per conèixer i interpretar el protagonista, i per veure de quina manera els altres personatges el complementen, el qüestionen, s'hi contraposen..., en definitiva, ajuden a dibuixar-lo.

La novel·la de Llorenç Villalonga és molt elaborada i extensa, cosa que obliga a fer-ne més d'una lectura per poder-ne copsar tots els detalls i entendre'n les moltes referències culturals. Els exercicis de temps extern, referències culturals, maçoneria, etc. que proposem ajuden a interpretar l'obra i contextualitzar-la.

És interessant veure com rellegint fragments anem descobrint nous aspectes que ens havien passat per alt en la primera lectura. Per això proposem molts exercicis que inclouen fragments concrets o remetent a pàgines del llibre que s'hauran de comentar.

Un cop aprofundits tots els aspectes anteriors, és convenient que els alumnes facin comentaris de text de fragments de la novel·la, cosa que els permetrà augmentar la capacitat d'anàlisi i d'interpretació global de l'obra, i també apreciar-ne l'ambigüïtat i els enigmes que queden oberts a la lliure interpretació de cada lector.

D'altra banda, no hem d'oblidar el fet creatiu; la recreació temàtica o la utilització de recursos treballats completarà l'aprofundiment de la novel·la.

Per a l'avaluació

A l'hora d'establir criteris per a l'avaluació hem de tenir present que els alumnes, en anteriors etapes educatives, han estudiat el concepte de novel·la com a gènere literari i els principals períodes de la història de la literatura catalana; per tant, coneixen i poden situar històricament i literàriament la narrativa de postguerra (i la novel·la psicològica) i poden identificar els elements característics que configuren una novel·la.

La pauta per a l'avaluació inicial ens la pot donar l'apartat «L'autor i la seva obra» del mateix dossier o un qüestionari de resposta breu en què l'alumne hagi de relacionar característiques essencials d'aquest període. L'avaluació formativa la centrarem en la resolució dels exercicis que proposa el dossier i en les solucions que haurem d'arbitrar per ajudar a superar les dificultats que el dossier planteja. El comentari de textos, individual o en grup, ajudarà a fomentar l'esperit crític de l'alumnat i la seva expressió raonada i creativa en general i a partir d'aquesta novel·la en particular.

L'avaluació sumativa pot centrar-se en dos comentaris de text: en algun fragment extret de la novel·la *Bearn* i en alguna interpretació que algun autor o crític literari hagi fet de l'obra. Del comentari d'un fragment de la novel·la valorarem que s'hi sàpiguen

identificar les constants temàtiques, el període a què pertany, la llengua emprada, l'estil, etc. Del comentari crític valorarem la correcta interpretació i exposició de les idees. En tots dos casos es demanarà que l'alumne demostrï per escrit la seva capacitat per analitzar i contextualitzar el text, de manera argumentada, segons les pautes treballades a classe.

I. L'AUTOR I LA SEVA OBRA

1. Després de llegir l'estudi preliminar de Carles Cabrera (a l'edició que seguim) o bé l'estudi de Carme Arnau sobre Villalonga que trobareu a l'edició de la MOLC, indiqueu quina de les tres respostes proposades en cada cas és la correcta:

- a) Villalonga va néixer l'any:
1798
1897
1917

- b) Va néixer a:
Menorca
París
Mallorca

- c) De família:
benestant
reial
humil

- d) D'ambient familiar:
cosmopolita i urbà
rural i cosmopolita
rural i tancat

- e) Va començar:
escrivint en castellà
mai no va escriure en castellà
només va escriure en castellà i francès

- f) Va estudiar:
la carrera militar
Medicina
no va estudiar cap carrera

- g) La seva professió era:
escriptor
propietari rural
psiquiatre

- h) Un dels seus autors preferits era:
Proust
Dostoievski
Jacob Cullera

- i) La seva primera novel·la va ser:
Bearn
La dama morta
Mort de dama
- j) Va escriure:
molts articles per a diaris i revistes
no escrivia per a la premsa
només després de la guerra va escriure per a diaris i revistes
- n) Va escriure *Bearn* l'any:
1955
1945
1956
- o) *Bearn* va aparèixer publicada en català l'any:
1945
1955
després del 1961
- p) Ha estat un escriptor:
ignorant per la crítica
només reconegut a les Illes
que ha rebut molts premis i ha estat molt traduït
- q) Ha escrit:
novel·les i articles
sobretot novel·la, teatre, contes i articles
novel·les i articles, i ha destacat sobretot com a poeta
- r) Morí:
a Mallorca el 1980
a París als 83 anys
a l'exili l'any 1967

2. Digueu quines de les obres següents són de Villalonga. Si n'hi trobeu que no són seves, assenyaieu qui n'és l'autor:

Títol	Autor
<i>A l'ombra de la Seu</i>	
<i>A la recerca del temps perdut</i>	
<i>Aloma</i>	
<i>Andrea Víctrix</i>	
<i>Càndid</i>	
<i>Desbarats</i>	
<i>Desenllaç a Montlleó</i>	
<i>El Jarama</i>	
<i>El lledoner de la clastra</i>	
<i>El misantrop</i>	
<i>Falses memòries de Salvador Orlan</i>	
<i>Faust</i>	
<i>L'àngel rebel</i>	
<i>L'hereva de dona Obdúlia</i>	
<i>La "Virreyna"</i>	
<i>La gran batuda</i>	
<i>La Lulú</i>	
<i>La novel·la de Palmira</i>	
<i>La pell de brau</i>	
<i>Les caves du Vatican</i>	
<i>Les fures</i>	
<i>Lulú regina</i>	
<i>Mme. Dillon</i>	
<i>Mort de dama</i>	
<i>Rosa i gris</i>	
<i>Un món feliç</i>	

3. Amb l'ajut de la bibliografia, relacioneu aquestes síntesis amb els títols de les obres corresponents, totes de Villalonga, i escriviu la lletra que correspongui a cada número en el quadre que teniu més avall:

1. <i>Andrea Víctrix</i>	a) Un escriptor vell acull un jove de disset anys perquè li faci de secretari.
2. <i>Flo la Vigne</i>	b) Un home viu la societat del futur gràcies a la congelació del seu cos. La vida dels éssers humans no és gens important. Ambigüitat en les relacions amoroses i crítica del turisme destructor.
3. <i>El misantrop</i>	c) Amb dona Obdúlia desapareix tot el món decadent de

	l'aristocràcia mallorquina, que hi apareix molt caricaturitzada.
4. <i>Desbarats</i>	d) Dos estudiants es dediquen a l'esport i es fan trapezistes d'un circ. Després d'una relació molt intensa, se separen i un fa de taxista i l'altre esdevé aristòcrata.
5. <i>El lledoner de la clastra</i>	e) Idealització mítica del món tradicional mallorquí en vies d'extinció. El narrador és un capellà que reflexiona llargament sobre els fets. Caràcter autobiogràfic.
6. <i>Bearn</i>	f) Contes que reflecteixen el món literari de l'autor: l'època setcentista, l'aristocràcia, la cort francesa...
7. <i>Les ruïnes de Palmira</i>	g) Quinze peces curtes satíriques i divertides. Escrites en català de Mallorca. Recorden el teatre de l'absurd.
8. <i>Mort de dama</i>	h) Tonet i Maria Antònia, que viuen de caritat, s'oposen al món de Palmira, una cosina de Barcelona molt esbojarrada.

1.	2.	3.	4.
5.	6.	7.	8.

4. Busqueu informació sobre la situació de la narrativa després de la Guerra Civil i responeu les preguntes següents:

- Els escriptors catalans van patir la repressió franquista?
- Com els va afectar?
- Va patir exili Villalonga?
- De quina manera *Bearn* es va veure afectada per la censura?
- Cap a quins anys comença a normalitzar-se la publicació de novel·la en català?

5. Després de llegir el text següent, digueu si us sembla adequat classificar *Bearn* com a novel·la psicològica o no. Citeu aspectes concrets de la novel·la per argumentar la vostra resposta:

La novel·la psicològica, que es basa en la descripció de la intimitat d'un o de diversos personatges i de les seves reaccions davant d'uns fets determinats, ha assolit, en el segle XX, una complexitat tècnica considerable. Mentre que en la novel·la del segle XIX d'índole psicològica és fonamental el paper d'un narrador omniscient (narrador en tercera persona que ofega o disminueix l'autonomia dels personatges), la principal innovació de la novel·la contemporània radica en el progressiu desplaçament del narrador, que tendeix a no intervenir en el curs del relat i que, en alguns casos, és suplantat totalment per les reaccions i actituds dels personatges (amb la qual cosa, per tant, canvia el punt de vista narratiu). Enfront de la novel·la del segle passat, que "diu", la novel·la del segle XX "mostra" uns fets que han de ser jutjats pel lector.

G. Casals [et al.], *SOLC Literatura catalana. 3r BUP*

6. Joyce, Proust, Kafka i Woolf són autors europeus contemporanis de Villalonga. Llegiu els resums que reproduïm de cada autor i subratlleu-ne els aspectes que us semblin coincidents amb Villalonga o amb la seva obra. Podeu fer grups de quatre per debatre-ho plegats:

◆ **James Joyce (1882-1941)**

Escriptor irlandès en llengua anglesa, un dels grans innovadors de la narrativa contemporània.

Ulysses (1922), l'obra més complexa i important, planteja l'odissea quotidiana de l'home modern a partir de dos personatges: l'un, un home ja madur i sensual, representa Ulisses que busca el fill perdut; l'altre, jove i intel·lectual, representa Telèmac, que va a la recerca del pare.

L'acció de l'obra transcorre en un sol dia i està dividida en capítols que representen cada hora.

Les innovacions principals que introdueix en la narrativa aquesta obra són la falta d'unitat d'estil, la barreja de diversos registres de llengua i la tècnica del monòleg interior.

◆ **Marcel Proust (1871-1922)**

Escriptor francès, renovador de la narrativa contemporània amb la seva obra *A la recerca del temps perdut*, cicle novel·lístic format per set obres (1913-1927).

L'espai d'aquesta obra és el microcosmos familiar de la infantesa i de la joventut de Proust, reviscudes gràcies a la màgia de la memòria. Un univers dominat per l'amor, la gelosia, el vici i la hipocresia. És la descoberta d'ell mateix per mitjà d'un llenguatge que reflecteix la realitat d'una veu interior i les mil cares del somni. La narració expressa per primer cop la temporalitat pròpia del jo, independentment de tota cronologia externa. Proust intenta transposar-hi el pas del temps en la plenitud que pot donar la metamorfosi que hi duu a terme l'art. Per això es val de frases llargues plenes d'incisos que tradueixen el desenvolupament del pensament i les superposicions de la memòria.

◆ **Franz Kafka (1882-1924)**

Escriptor txec en alemany, fill de jueus assimilats a la minoria alemanya. A les seves obres presenta un món on és difícil viure, on l'individu se sent angoixat, sol i culpable davant l'absurditat de la vida: la ficció que crea en les narracions i novel·les, amb un narrador-autor, reflecteix situacions irrealistes i alhora coherents.

◆ **Virginia Woolf (1882-1941)**

Esriptora anglesa. Les seves novel·les, d'experimentació, es caracteritzen per la manca d'acció i per la voluntat de copsar la vida canviant i inabastable de la consciència. Va escriure també obres en defensa dels drets de la dona.

A. Carrera [et al.], *Història de la literatura catalana. 3r BUP*

7. Davant la polèmica sobre l'origen de la novel·la *Bearn*, l'autor del text que teniu a continuació fa una teoria personal i plena d'imaginació per explicar-nos-ho d'una altra manera, utilitzant el «palimpsest». Busqueu aquest terme al diccionari i, després, llegiu el text i inventeu un altre origen per a aquesta novel·la:

[...] "Se trata de la génesis de *Bearn*", dijo al empezar su narración. "Es algo que he conservado en secreto treinta años; pero creo llegado el momento de contarle a alguien el verdadero origen de mi novela".

Y habló el escritor.

Paseando una mañana de verano de 1945 por la catedral de Palma, Villalonga fue a detenerse, en la capilla del Corpus Christi, ante el retablo barroco del maestro Blanquer, no porque tal estilo del arte europeo le sedujera –dijo el escritor–, sino porque "se aprende mucho ante una obra barroca, acerca de todo lo superfluo en la mecánica de una composición". Allí fue a detenerse también, aunque por razones opuestas, el rabino Samuel Ben Meir, profesor de lenguas semíticas en Oxford, que pasaba unas semanas en la capital mallorquina, a la búsqueda de una versión árabe de la Vida coetánea, de Ramon Llull, convencido de que en esta lengua debía existir una versión de la vida del beato anterior a la versión latina documentada por Rubió y por Batllori, y a la catalana que suponen original los sabios Longpré y Pasqual.

El arte barroco y esta pasión por la filología hizo que Villalonga y Ben Meir, a pesar de sus credos respectivos, trabaran con plena liberalidad de espíritu una buena amistad. Durante seis semanas de 1945, Villalonga paseó diariamente con el rabino. "Para amenizar nuestras caminatas, y siendo así que el rabino se interesó por la idiosincrasia de la nobleza indígena, se me ocurrió urdir una historia mallorquina, que fui narrando capítulo a capítulo a mi buen amigo. Yo inventé el personaje de don Toni, pero él bautizó a su sobrina con el nombre hebreo de Xima, que significa la que escucha, dijo". Años más tarde, en 1953, Villalonga tuvo noticia del inverosímil recorrido de su narración.

El rabino, interesado en fijar todo lo que Villalonga le relataba con tanta habilidad, transcribía fielmente cada noche gracias a su memoria portentosa, y en lengua hebrea, el fragmento de narración de aquella tarde. Usó para ello unos cuadernos en octavo con cubiertas de hule, en las que también cifraba sus pesquisas lulianas, que fueron por cierto infructuosas.

De regreso a su cátedra de Oxford, el rabino mostró el manuscrito en cuestión a su colega escocés el ilustre antropólogo John Macpherson, autor de una famosa biografía sobre fray Junípero Serra, que mostró un entusiasmo tan grande por esta narración que se propuso verterla sin demora al inglés, cosa que hizo. Aprovechó la espaciosa escritura premasorética de Ben Meir para intercalar entre las líneas, las palabras y hasta las consonantes hebreas una traducción inglesa de la original narración de Villalonga.

En octubre de 1947, Macpherson viajó a París con motivo de un congreso sobre lingüística y antropología, y se llevó consigo los cuadernos con la doble versión, hebrea e inglesa, de la narración de *Bearn*. Pero quiso la fortuna que la humedad de la ciudad del Sena le jugara una mala pasada al manuscrito: Macpherson observó con asombro y gran preocupación que la doble escritura empezaba a borrarse.

Recurrió sin tardanza a sus colegas de la Sorbona y un amigo suyo especialista en Escoto Erígena –cuyo nombre omito por ser hoy personaje público en Francia–, atendiendo a la calidad del relato original tuvo a bien escribir encima de las antiguas escrituras, entonces ya difícilmente legibles, una versión francesa.

Pero eso no fue todo. Helena de Castro, la mujer del francés, una española exiliada en 1939 y gran políglota, traductora al gallego de la voluminosa *De occulta philosophia*, del cabalista Agripa de Nettesheim –que, según he comprobado, no ha hallado editor hasta la fecha–, siendo así que padecía de insomnio, decidió multiplicar por las noches el esfuerzo diurno del marido, e incorporó a tal entresijo de escrituras dos nuevas versiones, en lengua castellana y catalana, de las aventuras de don Toni. "Querían asegurar por todos los medios la supervivencia de mi historia", dijo Villalonga.

Curiosidades de un librero

Hizo la casualidad que, en 1953, un oscuro capellán de los cenáculos literarios de Palma, llamado Joan Mayol, hallara entre las curiosidades de un librero de la calle Dauphine, en París, los famosos cuadernos en octavo con cubiertas de hule. Enorme fue su sorpresa al reconocer, en medio de semejante Babel, la narración sinóptica que Villalonga le había contado en tiempos de la visita del rabino a Palma, una noche de verano de 1945. Compró el librero por una razonable cantidad aquella amalgama de manuscritos, unos más visibles y otros ya casi perdidos en el grueso de las páginas, y el 15 de marzo de 1953 –fecha que don Lorenzo recordaba escrupulosamente–, al regresar a su ciudad, los depositó en las manos del escritor mallorquín.

Muy grande fue la sorpresa de don Lorenzo al hallarse ante la obra que su ingenio verbal dictara al rabino Ben Meir allá por 1945, pero mayor fue todavía su asombro al hallar, en una de las guardas de un cuaderno, una inscripción en cinco lenguas que decía en una de ellas: "*Bearn, o la sala de les nines*, novela original de Llorenç Vilallonga (sic), de Ciutat de Mallorca". La inscripción se completaba con una breve reseña de los avatares de tan complejo palimpsesto y de sus protagonistas respectivos.

El resto puede imaginarlo el lector. Villalonga sometió estos cuadernos a un riguroso estudio filológico, en el que no faltó la utilización de los rayos X, y empezó la ardua labor de descifrar y recomponer su propia historia, tarea en la que sus amigos Baltasar Porcel, Aina Moll y Jaume Vidal Alcover, como es sabido, le prestaron una ayuda inestimable. [...]

Al término de su relación me atreví a preguntar, con una insolencia que hoy juzgo del todo impropio: "¿Es verdad eso que cuenta don Lorenzo?". A lo cual respondió el escritor: "Usted debería saber que la pregunta por la verdad es la única que vacía a la literatura de todo su sentido". Y quedó sumido en un sueño leve, como un crepúsculo.

Leí a los pocos días en la Prensa de Barcelona que Villalonga había fallecido.

Jordi Llovet, *El palimpsesto de 'Bearn'*

Bearn o la sala de les nines

Llorenç Villalonga

II. LA CONSTRUCCIÓ DE LA NOVEL·LA

En aquest apartat treballarem l'organització que Villalonga va donar a la novel·la: el títol, la distribució dels capítols i de les parts, el tipus de narrador, el temps, etc. És a dir, tot allò que forma part de l'estructura i que, després d'analitzar-ho, veurem que són aspectes importants en la globalitat de l'obra.

1. EL TÍTOL

La primera edició catalana de la novel·la de Llorenç Villalonga fou publicada pel Club dels Novel·listes (Barcelona, 1961) amb el títol simple de *Bearn*. No fou fins al 1966, arran de l'edició de les *Obres Completes*, que Villalonga la pogué publicar amb el títol complet, *Bearn o la sala de les nines*, i hi afegí l'epíleg que li havien censurat en les edicions anteriors.

1. Bearn és un nom mític en l'obra de Villalonga: és la recreació del món aristocràtic mallorquí en procés d'esfondrament per l'arribada de nous temps. Però el títol de la novel·la *Bearn*, a què pensem que fa referència i per què?

- al llinatge
- a la possessió rural
- al poble
- a la contrada

2. Llorenç Villalonga no va acabar d'acceptar la reducció del títol a *Bearn* que es féu en les primeres edicions catalanes. Per què pensem que per a l'autor era tan important que en el títol aparegués també *la sala de les nines*?

3. Pere Rosselló ha escrit: [...] a "*Bearn o la sala de les nines*" el títol bímembre sembla ésser un element essencial [...] fa referència a dues versions o interpretacions de la realitat: l'oficial (o l'establerta) i la secreta (o la inabastable). Expliqueu-ho i digueu si hi esteu d'acord.

4. Per què pensem que Llorenç Villalonga no va titular la seva novel·la *Bearn i la sala de les nines*? N'hauria canviat la significació? Expliqueu-ho.

5. En mallorquí «nens i nenes» es diu «nins i nines» i les joguines que a Catalunya anomenem «nines», s'anomenen «pepes». De fet, en algun moment de l'obra es parla de «pepes» («don Felip de Bearn [...] es dedicà a vestir pepes»), excepte quan es fa referència a la *sala de les nines*. Quina explicació hi trobeu? Pensem que podria tenir alguna relació amb el fet d'aparèixer en el títol? Comenteu-ho.

6. Si us fessin canviar el títol, digueu quin triaríeu vosaltres i per què. Us en proposem algunes variants:

- a) Bearn
- b) La sala de les nines
- c) La sala de les pepes
- d) La sala de les pepes i Bearn
- e) La sala de les nines o Bearn

7. Un acròstic és un poema o una altra composició en què les lletres que ocupen determinats llocs formen un mot o una frase. Aprofitant les 5 lletres del nom de Bearn feu un acròstic de la novel·la, ja sigui un poema o mots solts que siguin significatius. Us en donem un exemple a partir de Faust:

Fidelitat	B
Amor	E
Unitat	A
Senyors	R
Temps	N

8. Imagineu-vos que sou crítics literaris i us han encarregat d'escriure quatre ratlles explicant el significat del títol complet de la novel·la *Bearn o la sala de les nines*. Què en diríeu? Malgrat que és un exercici de creació i inventiva, intenteu ser coherents amb el significat global de l'obra.

9. Digueu quina d'aquestes obres amb títol bimembre és de Llorenç Villalonga. Després busqueu informació, si no ho sabeu, per respondre de qui són les altres. N'heu llegida alguna?

Títol	Autor o autora
<i>La lluna i el "Cala Llamp"</i>	
<i>Aquil·les o l'impossible</i>	
<i>Fra Junoy o l'agonia dels sons</i>	
<i>Viatges i flors</i>	
<i>Raimon o el seny fantàstic</i>	
<i>Fèlix o Llibre de meravelles</i>	
<i>Sol, i de dol</i>	

10. Moltes obres són titulades amb el nom del personatge protagonista o, com en aquest cas, amb el nom de la nissaga o del poble. Completeu el quadre amb l'autor i el títol de les obres que recordeu que responguin als criteris donats. Us en posem un d'exemple:

Autor o autora	Títol	Criteri
Carles Soldevila	<i>Fanny</i>	nom de la protagonista
		nom del protagonista
		nom dels protagonistes
		nom d'un carrer
		nom d'un poble
		nom d'una plaça

11. Si haguéssiu de portar la novel·la al cinema, tal com va fer Jaime Chávarri amb *Bearn*, quin títol triaríeu perquè fos ben comercial? Per què?

2. L'ESTRUCTURA

1. El sumari de *Bearn o la sala de les nines* ens dóna l'esquelet de l'estructura externa de la novel·la. Copieu aquesta informació al quadre següent:

Parts	Títol	Capítols	Pàgines

2. A partir de la informació de l'exercici anterior feu una descripció de l'estructura de la novel·la com si l'haguéssiu d'incloure en una ressenya literària. Us en donem un exemple:

La novel·la és una fusió del quadre de costums del segle XIX amb un gènere antic i popular, l'auca. Consta de vint-i-set capítols que desenvolupen els vint-i-set dibuixos i rodolins de Ramon Casas i Gabriel Alomar. A través d'aquesta estructura fragmentària ens conta la història...

Jaume Torres, «L'Auca del Senyor Esteve de Santiago Rusiñol», dins *Lectures de COU 1990/1991*

3. En els quadres següents hi ha descrits els fets més importants de cada capítol. Completeu els 10 que hem deixat buits:

Capítol	Primera part
1	Descripció de l'espai i dels personatges.
2	Descripció de Bearn.
3	
4	Context històric.
5	Música i literatura.
6	Vocació de Joan. Carnaval.
7	Venda de la casa de ciutat. Fe i temptacions de don Joan. Context històric.
8	Festivitat de la casa. Sobre el Carnaval.
9	Les memòries: llegat, descendència i immortalitat.
10	
11	Xima a París: antecedents.
12	Retorn de París. Calúmnies del poble contra don Toni.
13	Visita del vicari. Dona Xima ha arribat al poble.
14	
15	Reflexions sobre la bellesa i l'art. Identificació de Xima amb la temptació.
16	Visita de Xima. Escena de Bàrbara Titana.
17	
18	Arribada de Maria Antònia a Bearn.

19	Primera nit de Maria Antònia a Bearn. Prova de l' <i>auto-mobile</i> .
20	

Capítol	Segona part
1	Descripció de la vida a Bearn.
2	Descripció vida quotidiana a Bearn. Visita a madò Coloma.
3	Don Francesc. Reflexions a l'entorn dels senyors.
4	
5	Viatge en vaixell fins a Marsella. Arribada a París.
6	Descripció de la vida a París. Reflexions a l'entorn de la vida dels rics.
7	Incident de Joan amb l'agent francès per perseguir la suposada Xima.
8	
9	Expulsió de París.
10	Arribada a Roma.
11	La senyora renuncia a visitar el Papa.
12	
13	Reflexions de Joan sobre la conversa de don Toni amb el Papa.
14	Arribada a Bearn. Presentació de Miss Moore, la pintora.
15	Incident de Miss Moore amb madò Coloma.
16	Maria Antònia comença a perdre el cap.
17	
18	Maria Antònia continua perdent el cap.
19	Reflexions sobre la confessió.
20	Casori de Margalida i Tomeu.
21	Visita de Xima arruïnada.
22	
23	Mort dels senyors i de dona Xima.

4. Ara que tenim més clar què passa en cada capítol, expliqueu quina relació tenen els títols de cada part —«Sota la influència de Faust» i «La pau regna a Bearn» respectivament— amb el que s'hi narra.

5. Observeu els quadres de l'exercici 3 i responeu les preguntes següents:

- Hi ha aproximadament el mateix percentatge d'acció i de reflexió al llarg de la novel·la? En quina part penseu que hi ha més acció?
- Quina relació es pot establir entre els dos capítols últims de cadascuna de les parts? Expliqueu-ho.
- Hi ha algun element comú a les dues parts? Quins heu trobat? Comenteu-los.

6. Hi ha elements que es repeteixen a les dues parts, cosa que ens permet afirmar que existeix una certa simetria en l'estructura. Assenyaleu quins són aquests elements comuns:

-la visita dels maçons	- la visita de dona Xima a Bearn
-una visita a personatges d'Església	- una visita a caps d'Estat
-la mort dels mateixos personatges	- un casament
-l'assistència a una òpera	- la separació dels senyors
-la celebració del Carnaval	- la prova d'un invent

7. Trieu dos dels elements que heu assenyalat en l'exercici anterior i expliqueu de què es tracta en cadascuna de les parts. Per exemple:

El viatge és un element que apareix en les dues parts de la novel·la. En la primera se'ns explica que don Toni havia fugit a París amb dona Xima per anar a l'estrena de l'òpera *Faust*. En la segona, don Toni, dona Maria Antònia i don Joan fan un viatge a París i a Roma –que s'explica amb molt més detall (ocupa gairebé 8 capítols)– amb l'objectiu de visitar el Papa.

3. LA TÈCNICA NARRATIVA

1. El narrador d'una novel·la és qui ens explica el relat i segons la seva posició dins l'obra en podem distingir de tres tipus: l'omniscient, el testimoni i el personatge. Busqueu-ne informació i digueu quines són les característiques de cadascun.

2. Relacioneu les afirmacions següents amb cada tipus de narrador. És possible que una afirmació pugui correspondre a dos narradors alhora:

• Pot explicar els pensaments dels personatges.	
• Per explicar els pensaments dels personatges ha d'usar recursos com llegir el diari íntim, les memòries, etc.	
• És el narrador més objectiu.	Omniscient
• Interpreta els moviments dels personatges.	
• Coneix tot el que fan els personatges.	
• Quan no hi és ha d'usar recursos per fer-ho creïble: escoltar d'amagat, explicar el que li han contat, etc.	Testimoni
• És el narrador més subjectiu perquè és el que més s'implica.	
• Hi ha coses que diuen o fan els personatges que potser no entén.	Personatge
• No coneix tots els moviments dels personatges.	
• Pot avançar esdeveniments.	

3. Quin dels tres tipus de narrador anteriors és Joan Mayol? Per què?

4. Joan Mayol utilitza diversos recursos per poder-nos explicar les accions i converses en què ell no participa directament. Assenyaleu-los en la llista següent:

- a) llegeix fragments de les memòries de don Toni
- b) explica les confessions dels senyors de Bearn
- c) llegeix la correspondència de don Toni
- d) madò Francina li conta el que ella ha vist
- e) escolta darrere les portes
- f) remena els documents del senyor
- g) mira per la finestra
- h) escolta converses telefòniques
- i) pregunta als familiars dels senyors
- j) intueix

5. Trieu dos dels recursos indicats en l'exercici anterior i poseu-ne algun exemple:

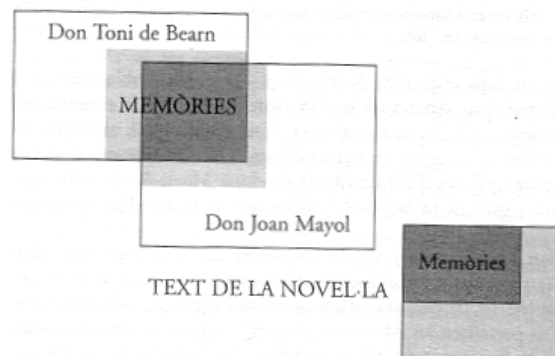
Recursos	Exemple

6. L'escena de la visita de dona Xima a don Toni a Bearn del final de la segona part (capítol 16 i 17) ens és explicada perquè don Joan s'amaga darrere del finestró. Tot i el privilegiat observatori del narrador, hi ha dos moments en què no ens pot explicar el que passa entre don Toni i dona Xima. Recordeu quins són?

7. Don Joan no ho explica sempre tot, a vegades deixa una esclatxa perquè el lector (i Miquel Gilabert) interpreti i intueixi el que vol dir. Penseu que aquest tipus de narrador fa més versemblant la història? Per què?

8. El punt de vista del narrador pot ser objectiu o subjectiu. Si és subjectiu, pot ser biogràfic, testimonial, omniscient, etc. Busqueu-ne informació i digueu a quin tipus de narrador pertany el de *Bearn*.

9. *Bearn* és la història de don Toni i de dona Maria Antònia a través dels records de don Joan Mayol i de les memòries de don Toni. Pere Rosselló proposa l'esquema següent per resumir el contingut de *Bearn*. Expliqueu-ne el significat i digueu si hi esteu d'acord o no:

10. Per parelles proposeu un altre esquema per explicar el contingut de la novel·la. Tingueu en compte que el narrador és don Joan Mayol i que la història que ens explica passa pel sedàs de la seva subjectivitat. Mostreu el vostre esquema a la resta de la classe i trieu el que més us agradi.

11. Don Joan inclou a la carta les seves pròpies converses o les que simplement ha sentit. L'estil directe li permet transcriure aquestes converses tal com van ser. Transformeu a estil indirecte la conversa següent. Penseu que el resultat final de l'obra hauria canviat molt si tot s'hagués escrit en estil indirecte? Per què? Què penseu que aporta l'estil directe?

Ell li explicà que en arribar el cotxe s'estava confessant amb el senyor Vicari.
— *On és? On l'has ficat? —digué ella—. Bé. Acabaràs de confessar-te demà. Tendràs més coses a contar. A veure, com li diràs...?*
— *Li diré que va entrar un dimoni...*
— *No som una meravella de Déu, un xerafi?*
— *Llucifer també era bell.*
— *Però no devia esser una criatura de Déu.*
— *I doncs?*
— *Aquestes coses —i parpellejà— no les he pogut entendre mai.* (pàg. 170)

12. Una de les converses que don Joan no ens pot transmetre perquè no hi era és la que tingueren dona Xima i dona Maria Antònia la nit que aquesta tornà a Bearn. Al capítol 18 (I part) dona Maria Antònia ens explica una mica com va anar. Imagineu-vos-la i escriviu-la en estil directe. Va començar així:

Xima: — *Tia Maria Antònia, no vol res de París?*
Maria Antònia: ...

13. El narrador coneix el final de la història que ens està explicant i per això pot anticipar accions. Quina penseu que és la funció d'aquesta tècnica que tan sovint fa servir don Joan?

Busqueu-ne dos exemples més:

Exemple: Madò Francina, que havia estat la seva teta, li entrava el berenar fins que darrerament la substituï en Tomeu, un missatge jove del qual et tornaré a parlar més endavant, ja que contribuï, en certa manera, al desenllaç de la tragèdia. (pàg. 201)

14. Un altre recurs molt utilitzat en aquesta novel·la és l'avançament de fets a través d'afirmacions gairebé profètiques que fan en algun moment tots els personatges, especialment don Toni, com si ells, igual que el narrador, també coneguessin el futur. Rellegiu el final del capítol 4 de la primera part i anoteu totes les «profecies» que hi apareixen:

Exemple: Fins i tot, si la meva mort no fos "correcta"... (pàg. 111)

1. _____
2. _____
3. _____

15. Una altra mena d'avançaments són els elements premonitoris. Elements casuals que tindran importància posteriorment perquè formaran part de l'argument. A vegades són molt clars i d'altres no tant. Llegiu els fragments següents, situeu-los en la novel·la i digueu de quines accions posteriors es poden considerar premonitoris:

¿Vostè ha sentit parlar de telèfons? S'han fet experiments molt notables. Igual que de globus. Des que sa marquesa del Châtelet pujà en globus, acompanyada de Newton... (final cap. 14, I part)

— He reparat —replicà dona Maria Antònia— que du una medalla penjada amb una cadena d'or. (pàg. 208)

En el llibre VIII de les Metamorfosis quan Júpiter vol premiar Filemó i Baucis que l'han socorregut creient-lo un captaire, els dóna un mateix final i els transforma en arbres perquè arrelin plegats a un mateix lloc. (pàg. 211)

— Fixi's quin perfum, tia Maria Antònia: sa xocolata sembla excel·lent. Els hi mostrava rient, com si els hi oferís. Dona Maria Antònia en va agafar un i jo, sense saber què feia, li vaig subjectar la mà. (pàg. 352)

16. Joan Mayol escriu la novel·la com si fos una extensa carta dirigida al seu amic, també capellà, Miquel Gilabert. Rellegiu-vos la introducció i digueu quins són els temes sobre els quals li demana consell:

- els dubtes que li planteja la mort misteriosa dels senyors
- els seus problemes de vocació sacerdotal
- els problemes econòmics per sostenir Bearn
- els dubtes sobre la moralitat de la destrucció de la casa de les nines
- els dubtes morals que li planteja la publicació de les memòries de don Toni

17. Quina és la posició de don Joan respecte al seu amic?

- acceptarà tot el que li digui
- ja ha pres un determini; per tant, no acceptarà consells en sentit contrari
- no tindrà en compte per res la resposta; sap perfectament què farà
- no descarta demanar altres consells a jerarquies superiors
- si es produís un dilema entre la voluntat del Papa i don Toni:
 - faria la voluntat del Papa
 - faria la voluntat de don Toni
 - se suïcidaria

18. Quin és, doncs, el veritable motiu de la redacció d'aquesta carta (es vol confessar, vol homenatjar la figura de don Toni, vol fer perviure un món que s'ha acabat, vol demanar consell, etc.)?

19. Imagineu-vos que la carta us l'ha adreçada a vosaltres. Escriviu la vostra resposta personal a la carta de don Joan. Què li aconsellàrieu? Què li retrauríeu? De què el felicitaríeu? Com pot enfocar la seva vida futura?

20. Apareixen en la novel·la elements propis d'una carta (salutació, comiat, data, etc.)? Quins?

21. Al llarg de tota la novel·la don Joan es dirigeix al receptor de la carta d'una manera explícita. En trobareu alguns exemples a les pàgines 76, 90. Anoteu-los:

Exemple: *Perdona, Miquel, aquesta digressió inoportuna.*

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

22. Quan s'escriuen cartes, normalment es parteix d'un context que tant l'emissor com el receptor coneixen. Llegiu els fragments següents i subratlleu tot allò que considereu que don Joan no caldria que expliqués a don Miquel, amic seu des de fa molts anys:

Suposat que mai no arribares a venir a Bearn, et diré que es tracta d'una possessió de muntanya situada prop d'un llogaret d'unes quatre-centes ànimes que s'anomena, també, Bearn.

Aquí, farà ja trenta-vuit anys, vaig venir al món, fill d'un jornalero i d'una collidora. No conserv memòria dels meus pares. De la meua mare he sentit dir que fou molt bella, amb els ulls negres. Als set anys em destinaren a guardar porcs, però el senyor disposà quasi tot d'una que m'enviassin a un col·legi de Ciutat.

Dona Maria Antònia era molt bella, i don Toni, magre i esvelt, una mica menut, se li assemblava, tot i essent lleig. Eren cosins germans.

Aquell dia que tu saps, els jocs es prolongaren. De cop em vaig adonar que el cos d'en Jaume es relaxava i que la seva cara era blanca com de paper. Em digué que tenia son i quedà adormissat damunt la palla.

Al Seminari teníem un bon professor de música. El Pare Pi tenia devoció als autors moderns i era un apassionat de Wagner, quasi desconegut a Espanya.

23. Imagineu-vos que un company o una companya de l'institut aquest any ha marxat a estudiar a un altre poble. Escriviu-li una carta explicant tot allò que ha canviat respecte del curs anterior. Com que partiu d'un context compartit amb el receptor, hi haurà informació que no caldrà detallar. No cal que sigui tan extensa com la de don Joan, n'hi ha prou amb 10 ratlles!

24. Si el receptor no coneix el context, la informació que li haurem de trametre serà diferent. Escriviu una carta a un amic o una amiga que farà el proper curs al vostre institut explicant-li com són les classes, el professorat, etc.

25. Per què penseu que Villalonga ha optat pel recurs de la carta a l'hora d'escriure la seva novel·la? Quins avantatges li aporta? És original? Hauria canviat molt la novel·la *Bearn* si en lloc de simular la redacció d'una carta s'hagués utilitzat la redacció d'unes memòries de don Joan? Per què?

26. S'ha comparat la novel·la *Bearn o la sala de les nines* a *El Lazarillo de Tormes* pels elements que tenen en comú. Busqueu informació d'aquesta obra i digueu quins són.

27. Molts escriptors utilitzen recursos d'aquest tipus, ja siguin cartes o transcripcions, a l'hora d'escriure les seves novel·les. Després de consultar una història de la literatura o una enciclopèdia, relacioneu les novel·les del quadre amb cadascun d'aquests recursos. Podeu afegir-ne algun que conegueu vosaltres:

- a) traducció d'un llibre escrit per un asteca del segle XVI
- b) transcripció d'una història real
- c) transcripció d'un manuscrit del segle XIV
- d) cartes que s'intercanvien els protagonistes
- e) cartes enviades a un personatge admirat

Autor	Títol	Recurs
M. Antònia Oliver	<i>Joana E.</i>	
Avel·lí Artís-Gener	<i>Paraules d'Opton el Vell</i>	
Kevin Major	<i>Estimat Bruce Springsteen</i>	
Umberto Eco	<i>El nom de la rosa</i>	
Choderlos de Laclos	<i>Amistats perilloses</i>	

28. El mateix Llorenç Villalonga utilitza recursos narratius semblants en dues obres escrites posteriorment: *L'àngel rebel (Flo la Vigne)* i *El misantrop*. Continueu la recerca d'informació per tal de descriure quin és el recurs que l'escriptor utilitza en cadascun dels casos:

- *L'àngel rebel*:
- *El misantrop*:

4. EL TEMPS INTERN I EL TEMPS EXTERN

La novel·la ens narra els fets esdevinguts a Bearn gairebé des del naixement de Joan Mayol fins a la mort dels senyors, però no segueix un ordre cronològic.

1. Amb l'ajuda dels següents fragments de la novel·la, i ajudats per una bona dosi d'esperit investigador, completeu aquest quadre amb els anys i els fets més importants. Algunes dates sembla que variïn d'una citació a l'altra (depèn del mes de naixement dels personatges) i per això ho deixem sense concretar entre dues de possibles:

Anys	Fets
1810-1811	-
1841	-

1851-1852	-
1859	- -
1862	-
1866	- -
1868	- - -
1971-1972	-
1883	- -
1884	- -
1890	- -

Els senyors havien recollit una neboda segona, òrfena, que educaven a un col·legi de Montpeller. Es deia Xima i devia tenir deu o dotze anys menys més que jo.

— *Ja tenc quaranta-vuit anys, Maria Antònia, i tu tampoc no ets cap nina. Hauríem d'anar a sorprendre es secret d'es doctor alemany per fer-mos joves.*
[...]

Sobtadament oncle i neboda desaparegueren: havien fugit a París.

Passaren deu anys separats, encara que a no gaire distància. (don Toni i dona M. Antònia)

Durant la tardor de 1866 (jo acabava de complir els quinze anys) el senyor me presentà en Jaume [...].

En Jaume tenia dos o tres anys menys que jo.

L'aventura de París havia durat prop de mig any i s'acabà el dia que dona Xima comprengué que s'anaven esgotant els doblers. El senyor se n'havia duit molts, però la neboda era fantàstica. Resulta increïble que una senyoreta de bona casa, educada a un col·legi excel·lent, fos, als devuit anys, tan depravada.

Aquell dia, per concretar, i val la pena de fer-ho (era una nit de novembre de 1968) [...].

— (Vicari) [...] *Fa dos dies que ha arribat a Bearn...*

El senyor l'interrompé:

— (don Toni) *Sa meva neboda Xima.*

Fa deu anys ja em considerava vell quan, p'es març de 1859, na Xima s'encapritxà que la dugués a l'estrena de Faust...

Quan el cotxe enfilava el portal exterior, el rellotge tocava dotze campanades. Dona Maria Antònia ja tenia devers cinquanta-cinc anys.

Abans de complir els vint anys la senyora assolí que m'ordenassin de sacerdot.

Dia 11 d'agost de 1883 [...]. Vaig pujar pel turó a fi de dominar l'altre vessant i vaig descobrir uns homes que tallaven pins. [...]— Es pinar que tallen està venut —afegí—. Tan aviat com hagi passat sa calor forta mos embarcarem cap a Itàlia. [...] Com que fa catorze anys cremàrem tants de llibres, ara me trob sense mapes. [...] Partírem de l'illa el dos de novembre...

Cert que don Toni ja era vell, acabava de complir setanta-tres anys... (2n viatge a París)

— Don Toni de Bearn —seguí pausadament el doctor—, mantingué correspondència des de 1862 fins a 1866 amb els Rosenkreuz de Prússia.

2. Digueu quines de les afirmacions següents no són certes:

- L'any 1859 don Toni tenia 58 anys.
- Dona Xima tenia 28 anys quan fugiren a París.
- Quan dona Maria Antònia va retornar a Bearn tenia 55 anys.
- L'any 1890 don Joan tenia 32 anys.
- Quan estrenaren el *Faust* a París don Toni tenia 48 anys.
- Don Toni morí als 75 anys.
- L'any 1968 dona Xima torna a Bearn a buscar don Toni.

3. La novel·la ens narra els fets succeïts a Bearn en els, aproximadament, trenta anys que precediren la mort dels senyors. Però el tractament del temps no és homogeni. Hi ha llargs períodes que són explicats molt superficialment (ritme ràpid) i hi ha episodis molt breus i concrets que són narrats amb precisió i tota mena de detalls (ritme lent). Digueu a quin dels dos ritmes pertanyen els següents episodis:

Fets	Ritme
Infantesa de don Joan	
Fugida de don Toni amb dona Xima	
Anys de separació dels senyors de Bearn	
Visita del vicari a don Toni	
Visita de dona Xima a don Toni	
Retorn de dona Maria Antònia	
Vida tranquil·la a Bearn	
Viatge a París i Roma	
Visita del Papa	
Mort dels senyors i de dona Xima	

4. Digueu quant de temps passa en els següents capítols i després traieu conclusions sobre el tractament del temps en la novel·la:

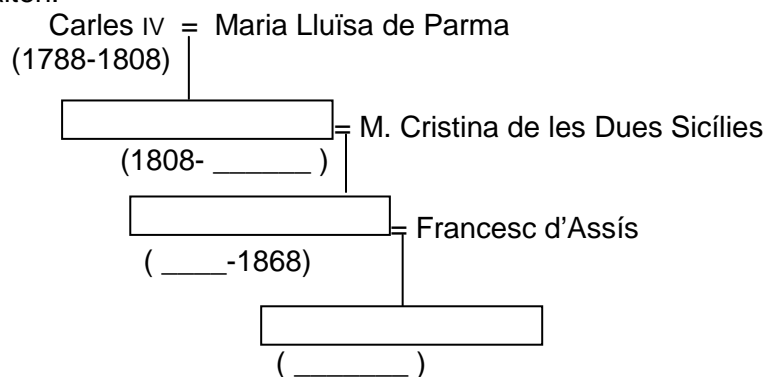
	Capítols	Temps transcorregut	Nombre de pàgines
1a part	3-12		
	13-20		
2a part	5-13		
	19-23		

5. Els episodis que s'expliquen més detalladament coincideixen amb fets importants per al desenllaç de la novel·la. Quina explicació trobeu en el fet que un dels episodis clau en l'argument de la novel·la, la fugida a París de don Toni i dona Xima, sigui narrat amb poc espai, sense detalls i molt superficialment?

6. *Bearn* és plena de referències al context històric en què se situa l'obra. Amb l'ajuda de l'índex de noms que apareix al final del dossier, d'un manual d'història o d'una enciclopèdia, relacioneu aquests dos fets històrics amb les dades que teniu a la columna de la dreta. Podeu consultar les pàgines de la novel·la on són al·ludits:

	Ferran VII
Cent Mil Fills de Sant Lluís (pàg. 77)	Isabel II
	1868
	duc d'Angulema
Revolució de Setembre (pàg. 99-101)	1823
	Alfons XII

7. Durant el període en què transcorre la novel·la, Espanya va ser governada per tres reis de la dinastia dels Borbó-d'Anjou. Completeu l'arbre genealògic següent amb les dades que hi falten:

8. Expliqueu com fou el regnat de Ferran VII i digueu quina és l'opinió que en tenia don Toni (pàg. 77). És la mateixa visió que la dels llibres d'història que heu consultat? Per què?

9. Llegiu el fragment següent i comenteu si coincideix amb l'opinió de don Toni (pàg. 77 i 78):

El 1815, a Viena, els monarques que havien derrotat Napoleó es van conjurar (inútilment) per esborrar les seqüeles de la Revolució Francesa. Ferran VII, el Deseado, fill de Carles IV, va tornar a Espanya amb la lliçó ben apresada i el primer que va fer va ser anul·lar la Constitució de Cadis. Davant d'aquest fet, tot Espanya es va partir en dos: al costat del rei, els absolutistes; al costat de la Constitució, els liberals. Són els mateixos que després es diran carlins i isabelins, i després nacionals i republicans, i últimament "peperos" i "sociatas".

Toni Soler, *Història de Catalunya (modèstia a part)*

10. A *Bearn* trobem esmentats moltes vegades els Bonaparte; però, sabeu a quin Bonaparte es refereix en cada cas? Llegiu els fragments següents i digueu si parla de Napoleó I o de Napoleó III:

— *És es país de la intel·ligència —me solia dir—. Campoamor ha escrit que és "el país del ingenio y de la guerra", sens dubte perquè pensava al mateix temps en els Borbons i en Bonapart. Però aquest darrer, encara que l'hagin duit ara an ets Invàlids, ni era francès ni representa més grandesa que sa d'es desorde. Arribà, com a bon dictador, a desvariejar en nom de Déu. Es seu poder no durà ni vint anys i totes ses victòries que li atribueixen a ses parets de l'Arc de Triomf: Saragossa, Wagram, Austerlitz, no són sinó derrotes.* (pàg. 35-36)

Lluís Napoleó [...] havia estat deixeble del senador Vieillard, conegut francmaçó que tingué l'atreuiment de regalar-li un llibre amb el següent epígraf: "*Le dieu de l'antiquité n'est plus; aujourd'hui l'Humanité est dieu.*" El deixeble llegí l'epígraf, mirà el seu mestre, tornà a llegir, medità una estona i a la fi digué:

— *És molt atrevit, però és veritat.* (pàg. 66)

L'Emperador semblava dur una bena als ulls en política internacional [...] que el feia desconfiar de la catòlica Àustria per a lliurar-se als descreguts sobirans de Prússia. (pàg. 67)

11. Senyaleu en la llista següent els dos noms amb què també és anomenada Eugènia de Montijo, l'esposa de Napoleó III:

la reina

la princesa de Campo Formio

l'emperadriu

la duquesa d'Elisis

la marquesa espanyola

la comtessa de Teba

12. Llegiu el fragment següent i digueu a quin fet de la novel·la es refereix:

Per la seva part l'Emperador, que no es decidia a la campanada de la presentació oficial, sentí més desigs que mai davant una resposta tan inesperada: de manera

que Eugènia de Montijo perdé d'un sol cop l'espòs i el "chevalier servant". (pàg. 70)

13. Llegiu les pàgines 128-130 de la novel·la i expliqueu quina és l'opinió que don Toni tenia del Primer i del Segon Imperi francès. Què retreia a Napoleó III? Penseu que és una opinió que es contradiu amb les seves idees? Per què?

14. Els fets històrics següents apareixen al·ludits a la novel·la perquè succeeixen durant el període que es narra. Ordeneu-los cronològicament i expliqueu amb brevetat en què van consistir:

Revolucions de 1848 (pàg. 77)

Guerra de la Independència o Guerra del Francès (pàg.77)

Constitució de les Corts de Cadis (pàg. 78)

Batalla d'Austerlitz (pàg. 80)

Batalla d'Alcolea (pàg. 99-101)

15. Lleó XIII fou papa des de 1878 fins a 1903. Expliqueu quins són els trets que van caracteritzar el seu papat. Quines foren les encíclics de Lleó XIII? Per què penseu que don Toni només parla del Papa Lleó XIII i no dels seus antecessors?

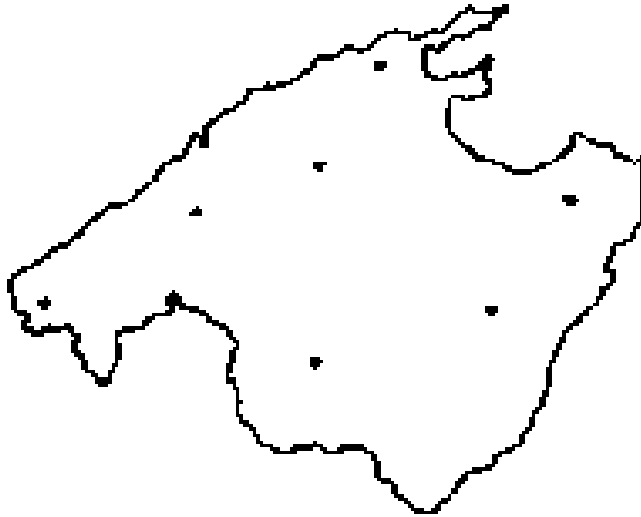

III. L'ESPAI

1. L'ILLA DE MALLORCA

Bearn és un retrat de Mallorca, però de la Mallorca de Villalonga. En aquest apartat intentarem situar geogràficament Bearn, aquesta *anticipació del Paradís*, i tots els topònims mallorquins que apareixen a l'obra.

1. Amb l'ajuda del [Google Maps](#), situeu en cadascun dels punts d'aquest mapa de Mallorca els topònims següents: Palma, Sóller, Pollença, Artà, Manacor, Andratx, Lluçmajor, Inca i Bunyola:

2. Recordeu en quin moment i amb referència a què s'esmenta a la novel·la el poble d'Inca? És un lloc proper a la possessió de Bearn? Podeu rellegir les pàgines 93 i 181.

3. Quan parlen de *Ciutat*, a quin topònim es refereixen? Coneixeu algun poble que els seus habitants anomenin amb un nom diferent de l'oficial? En cas afirmatiu, digueu quin.

4. Una de les primeres coses que ens diu don Joan de la possessió de Bearn és que “es tracta d'una possessió de muntanya situada prop d'un llogaret d'unes quatre-centes ànimes...” (pàg. 59). La serra de Tramuntana és la zona més muntanyosa de l'illa. Busqueu-ne informació i representeu-la en el mapa de l'exercici 1.

5. Tot són hipòtesis al voltant de la situació real de Bearn perquè Villalonga no en va dir mai res. És molt possible que l'autor creés el seu Bearn amb bocins d'aquí i d'allà. Tot i així, trobem passatges a la novel·la que ens ajuden a situar la possessió del Bearn de ficció en el context real de l'illa: “[...] com el Puig de Teix que s'alçava, avançada del Nord, davant dels balcons del saló blau i daurat”. Busqueu-ne informació en un atlas i situeu-lo al mapa de l'exercici 1.

6. Quan els senyors de Bearn se separen, dona Maria Antònia se'n va a viure “a la posada de Bearn, que és una casa de pedra devora l'església”. La família de Villalonga tenia una casa de pedra al costat de l'església del poble de Bunyola i l'escriptor hi havia passat bona part de la seva infantesa. Amb les dades que hem anat recollint, penseu que es pot situar el poble de Bearn a Bunyola? Per què?

7. Quan el 1936 Llorenç Villalonga es casà amb Teresa Gelabert, se n'anà a viure a la possessió rural que aquesta tenia a Binissalem. Situeu aquest poble en el mapa de l'exercici 1 i digueu si, per tot el que hem anat veient, és possible que l'autor situés la possessió de Bearn a Binissalem. Llegiu la pàgina 373-74 i digueu amb referència a què s'anomena aquesta població.

8. Trieu una de les següents cases pairals i feu-ne una descripció. Llegiu-la a la resta de la classe a veure si descobreixen quina heu triat.

9. En la pel·lícula *Bearn o la sala de les nines*, de Jaime Chávarri, es va utilitzar la possessió anomenada Raixa per substituir el Bearn de la novel·la. Una de les imatges de l'exercici anterior correspon a aquesta possessió. Si heu vist la pel·lícula, digueu quina és. Busqueu-ne informació en un atlas o en una guia turística de Mallorca i situeu-la en el mapa de l'exercici 1.

10. En el capítol 2 de la primera part s'anomenen algunes de les dependències de la hisenda. Digueu per a què servia cadascuna i si encara deuen mantenir la mateixa funció en les cases de pagès d'ara:

Dependències	Utilitat d'abans	Utilitat d'ara
<i>tafones</i>		
<i>sestadors</i>		
<i>pallisses</i>		
<i>graners</i>		
<i>estables</i>		
<i>rebedor</i>		
<i>habitacions</i>		
<i>cuina</i>		

<i>sala del piano</i>		
<i>salons</i>		
<i>jardins</i>		
<i>capella</i>		
<i>oratori</i>		

11. Si heu vist la pel·lícula *Bearn*, digueu quines són les estances que hi apareixen. Podeu basar-vos en la llista de l'exercici anterior.

12. Busqueu en una enciclopèdia quines són les produccions agrícoles més importants de Mallorca. Apareixen en el paisatge descrit a *Bearn*? Podeu llegir el capítol 9 de la primera part.

13. Els garrofers formaren part durant molts anys del paisatge mediterrani. Expliqueu a què es destinaven les garrofes i per què deixaren de cultivar-se.

14. Digues quin dels productes següents es pot fer amb *garroves*: infusió, tabac per fumar, xocolata, espècie, farina o llet. N'heu tastat alguna vegada?

15. Darrerament s'ha parlat molt de la cuina mediterrània. Digues quines són les característiques i els ingredients principals d'aquesta cuina tan recomanable. Quins d'aquests ingredients es cultiven a les terres mallorquines actualment?

16. Expliqueu una recepta de cuina que tingui com a ingredients els fruits que produïen les terres de Bearn (agllans, olives, pinyons i *garroves*) i els que es cultiven actualment a Mallorca.

2. PARÍS I ROMA

No és casual que Villalonga hagués triat París i Roma per situar una part de la novel·la. París, per la llibertat i el cosmopolitisme; Roma, per l'art i la religió. Ambdues ciutats fan de contrapunt a aquest món rural i aristocràtic que representa Bearn.

1. Exceptuant els capítols dels viatges, el context geogràfic de Bearn és Mallorca. Amb l'ajuda del Google Maps, elaboreu un mapa en què geolocalitzeu el trajecte que van fer els senyors i don Joan en el seu viatge per Europa. Indiqueu-hi els noms de les ciutats que esmenten i els mitjans de transport que utilitzaren. Representeu l'itinerari que van seguir

2. Busqueu en una guia turística o a internet un plànol del centre de la ciutat de París i marqueu-hi els carrers que recordeu que se citen a l'obra.

3. En aquest viatge, els senyors de Bearn i don Joan s'hostatgen en els següents hotels de Marsella i París. Busqueu-ne informació i anoteu tot allò que penseu que us podria interessar si hi volguéssiu anar: adreça, telèfon, categoria, preus:

Hotels	Adreça i telèfon	Preus	Altres dades
Grand Hôtel			
Hôtel du Louvre			

4. Quin és l'hotel on s'hostatjaren don Toni i dona Xima en el seu viatge a París? Estava a prop de l'Òpera? Com es deia el Cafè *situat als baixos mateixos* d'aquest hotel?

5. Aquests monuments pertanyen a les ciutats de Roma o París i apareixen a la novel·la. Digueu quin és cadascun, a quina ciutat el podem trobar, quin segle es va construir, per quin motiu:

1

2

Jean-Pol Grandmont

Jiuguang Wang

3

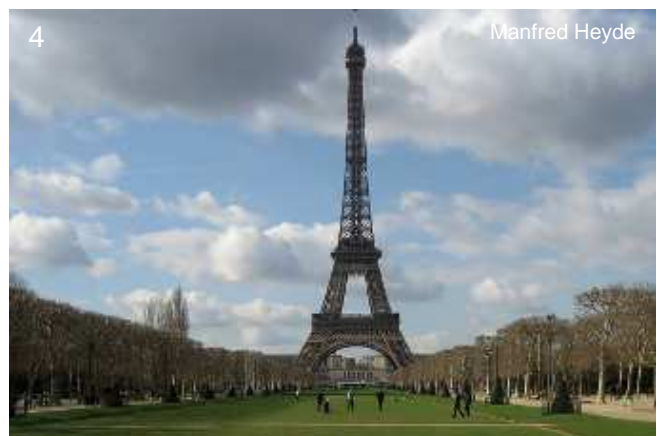

4

Mschlindwein

	Monument	Ciutat	Segle	Característiques
1				
2				
3				
4				

6. Les fotografies següents pertanyen a carrers, passeigs, avingudes, places... importants de París i Roma que surten al llibre. Digueu a quina ciutat pertany cadascun, amb quin nom se'ls coneix i expliqueu-ne alguna característica:

	Ciutat	Nom	Característiques
1			
2			
3			
4			

7. Una diferència fonamental entre Mallorca i París és la importància que es dona al luxe, l'estètica, l'art... a la capital francesa. Comenteu la següent afirmació de don Joan respecte als cambrers que servien el vi al vaixell que els dugué a Marsella: "En el meu desconeixement del món i les seves vanitats, jo només pensava que, mentre estàvem allà conversant, aquells joves haurien pogut segar un quartó de blat". Penseu que expressa desig de conèixer aquest món i les seves *vanitats* o bé que aquestes li semblen supèrflues i les critica? Què li va semblar a don Joan la vida a París? Expliqueu-ho.

8. És ben cert que la vida a la capital francesa era diferent de la de Bearn, i de la de Mallorca en general. Llegiu les pàgines 236 i 237 en què Joan explica el dinar al restaurant Vefour i digueu què li va desagradar (l'excés de luxe, les despeses innecessàries, el tracte fals, el menú, etc.).

9. "Pas per alt els invents que la civilització francesa ha reunit a Marsella i que no són sinó una mostra dels que havíem de contemplar poc temps després. Assenyalaré només el gran ús que es fa de l'electricitat, energia que s'aplica a la claror, a la Medicina, al telègraf i fins i tot, encara que sembli mentida, a la música". Feu una llista de 8 coses que funcionin amb electricitat a casa vostra. Quina considereu més imprescindible? Com la substituïen a Bearn?

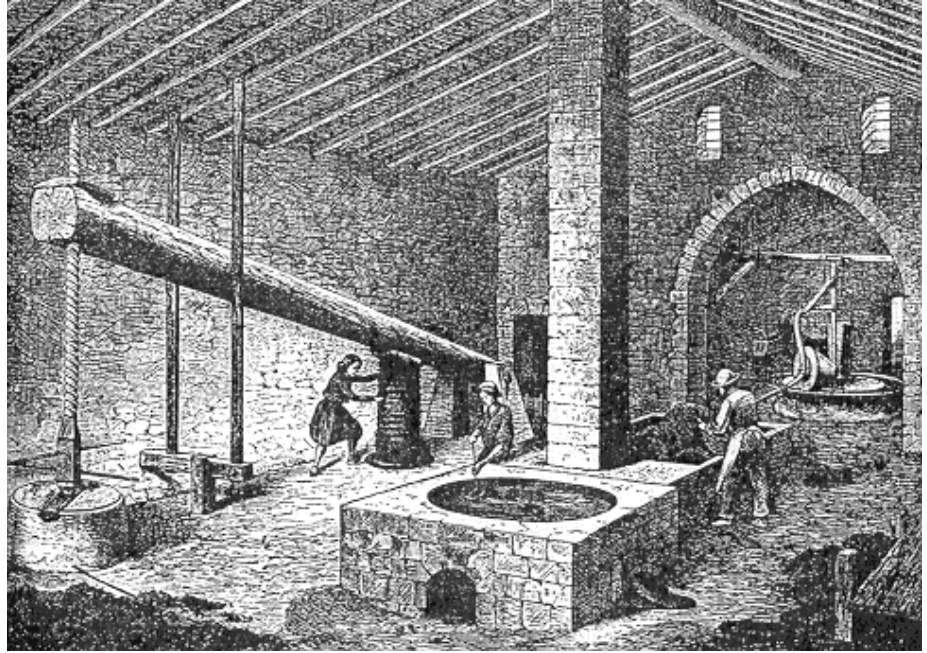
A casa vostra	A Bearn
rentadora	rentant a mà al safareig

10. A la darrereria del segle passat el viatge des de Mallorca a París i a Roma, dormint i menjant als millors hotels, va costar mil sis-cents duros (50 euros). Busqueu informació a internet i calculeu el preu actual dels viatges (sense comptar les despeses d'hotel). Heu de tenir en compte els preus següents:

- vaixell Mallorca-Marsella
- tren Marsella-París
- tren París-Roma
- tren Roma-Marsella
- vaixell Marsella-Mallorca

11. A Marsella es van hostatjar tres dies al Grand Hôtel i a París tres setmanes a l'Hôtel du Louvre. Busqueu informació en una agència de viatges o en una guia turística de París i calculeu quant costaria actualment la mitja pensió per a tres persones.

12. A Roma don Toni desitjava hostatjar-se al Grand Hotel, però per qüestions de pressupost s'hagué de conformar amb una pensió del Corso. Busqueu informació a la *Gran Enciclopèdia Catalana* sobre el Corso: és un carrer, una avinguda, un barri, un poble...? i esbrineu quant costa actualment allotjar-se una nit al Grand Hotel de Roma. S'haurien estalviat molts diners?

IV. ELS PERSONATGES

1. LES RELACIONS

1. Uniu amb una línia els personatges principals i els secundaris que tenen alguna relació. Després comenteu-ne el resultat. Hi ha algun personatge principal que tingui relació amb tots els secundaris? Quin? Quina explicació hi podeu donar?

Personatges principals	Personatges secundaris
Don Toni	Nebots (Miquel i Magdalena) Bàrbara Titana Don Andreu
Maria Antònia	Tomeu Catarineta
Xima	Miss Moore Jaume
Don Joan	Madò Coloma Dr. Wassmann

2. Ara feu el mateix, però només entre els personatges secundaris. Quina conclusió en podem treure, de les relacions que hi ha entre uns i altres?

Bàrbara Titana	Bàrbara Titana
Don Andreu	Don Andreu
Tomeu	Tomeu
Nebots	Nebots
Caterineta	Caterineta
Miss Moore	Miss Moore
Jaume	Jaume
Madò Coloma	Madò Coloma
Dr. Wassmann	Dr. Wassmann

3. Ompliu el quadre amb les dades que conegueu de cada personatge principal. Podeu consultar el quadre que ja heu completat en l'apartat II (l'estructura):

Nom	Cognom	Lloc de naixement	Any de naixement	Professió	Any de la mort
Don Toni					
Dona M. Antònia					
Don Joan					
Dona Xima					

4. Relacioneu els vuit mots següents amb els quatre personatges principals de la novel·la. Intenteu no repetir-ne cap:

humilitat, passió, escepticisme, mesura, instint, optimisme, moral, tolerància

Don Toni	
Dona M. Antònia	
Don Joan	
Dona Xima	

5. Rellegiu els fragments següents i després resoleu l'esquema de les semblances assenyalades que teniu més avall:

Xima / Maria Antònia: *Pipellejava igual que tu* [el senyor ho diu d'una dona que li recordava Maria Antònia quan parpellejava].

M. Antònia /Altres amants: — *Vull dir que no t'he enganat amb ningú que no t'assemblàs.* [...] "*Puc assegurar —escriu l'autor— que sempre l'he tornada a trobar dins la mateixa persona amb la qual, per dir-ho així l'he enganyada.*"

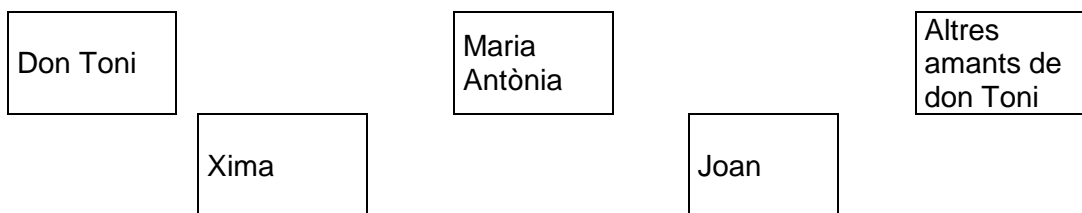
Joan/Tonet: — *Mira, Tonet, quin infant —digué dona Maria Antònia—. ¿T'has fixat en ets ulls?* [...]— *No sé qui em recorda —digué.*

Toni/Xima: [...] *vaig observar que s'assemblava al senyor*

Joan/Xima: *...aquella criatura s'assemblava a mi.*

— *No obris aquests ulls. ¿Mai diries a qui t'assembles?*

Assenyalau amb fletxes qui s'assembla a qui. Quines conclusions en traieu?

2. DON TONI

1. En acabar *Bearn* tenim una idea clara de la personalitat de don Toni, ja que la novel·la se sustenta sobretot en aquest personatge. En canvi, poques vegades se'ns informa del seu aspecte físic. Rellegiu les pàgines 60-61, 110 i 162, i completeu les expressions següents:

Tenia a la cara _____

Ulls _____ i _____

Estava _____

Era _____, _____ i una mica _____

2. El narrador ens comenta diverses vegades que don Toni s'assemblava a Voltaire i a Lleó XIII:

Estava magre i tenia a la cara tantes arrugues com Voltaire.

El senyor la mirava [...] amb els ulls petits i vius, voltats d'arrugues, com el Voltaire d'Houdon.

El senyor la mirava amb el mateix somriure que Houdon atribueix a Voltaire.

... la semblança del Pontífex [Lleó XIII] amb don Toni em va sorprendre vivament. Perquè aquella semblança [...] me'n recordava una altra que mai no hauria suposat i que després he vist comentar amb més o menys bona intenció en certs periòdics: de l'home més sant i més il·lustre del nostre segle amb certa escultura de Houdon que es conserva al vestíbul del Teatre Francès.

– Mireu aquestes dues reproduccions (l'escultura d'Houdon i una fotografia de Lleó XIII) i comenteu aquesta semblança esmentada en la novel·la. Creieu que són realment semblants, els dos personatges? I penseu que don Toni s'hi devia assemblar, tenint en compte les dades que en teniu?

3. Quina interpretació es podria fer de la semblança que don Toni presenta amb Voltaire i Lleó XIII? Creieu que l'autor ho ha fet intencionadament o que, al contrari, és simplement una manera de caracteritzar-lo físicament i prou? Busqueu informació de Voltaire i de Lleó XIII en una enciclopèdia i després comenteu-ho breument.

4. Ara feu vosaltres una descripció física més detallada de don Toni, tal com us l'imagineu, però mantenint el que en diu l'autor.

5. Un altre element de l'aspecte de don Toni que se'ns esmenta a la novel·la és la seva indumentària. Se'ns diu en diverses ocasions que vestia hàbit franciscà i que duia perruca Lluís XV (pàgines 62-63, 137 i 152-153). Sabeu com eren un i altra? Si no ho sabeu, busqueu-ne informació en una enciclopèdia. Quin aspecte creieu que devia tenir, vestit així?

6. Quina explicació dóna don Toni per anar vestit d'aquesta manera? La considera satisfactòria, don Joan? Per què? Hi trobeu algun tipus d'explicació, vosaltres? Quina?

7. Si heu vist la pel·lícula *Bearn*, haureu «vist» una determinada imatge de don Toni. Creieu que l'aspecte de l'actor que l'interpreta s'adiu amb el del personatge que es descriu a la novel·la? I amb la imatge que vosaltres us n'havíeu fet? Expliqueu-ho:

En què s'assemblen? _____

En què no s'assemblen? _____

8. Si exceptuem les idees extretes «directament» de les *Memòries*, tot el que sabem del caràcter de don Toni (i de tots els personatges en general) ens ho explica un altre personatge, don Joan, que és el narrador. I, com que són ben diferents, podríem pensar que potser ens el presenta com ell vol i no com realment devia ser... Per exemple, llegiu el fragment següent i fixeu-vos en la darrera frase:

El senyor em deia aleshores de vegades, perquè ell era així, que quan jo fos vell i examinàs la meua existència, comprendria que hi hauria mancat, com si fos una salsa picant, un sol ingredient, que és el Dimoni. Eren coses del senyor, que ell no deia perquè les prenguessin seriosament.

– Creieu que és sincer, don Joan, quan parla de don Toni? I objectiu? Quina impressió en teniu? Busqueu tres frases del tipus de l'exemple anterior que il·lustrin la vostra resposta (en podeu trobar a les pàgines 69, al final del capítol 1 de la segona part, etc.):

1. _____

2. _____

3. _____

9. Un dels trets que li atribueix don Joan és que és *un esperit fàustic*, o sigui, un personatge que té la mateixa actitud que Faust. Busqueu informació d'aquest personatge literari, d'altra banda tan present a la novel·la:

- Qui era?
- Com el presenta la literatura?
- Què n'imita don Toni?

10. Ja heu vist que Faust té una relació molt directa amb Mefistòfil (el diable). Don Toni parla sovint d'aquest personatge literari i de la seva relació amb el diable, com podeu comprovar si rellegiu les pàgines 70 i 153. Però en un moment determinat diu que *acabava de comprendre que l'eternitat no s'aconsegueix venent l'ànima al Dimoni, sinó detenint el temps, fixant-lo*. Què representa aquesta afirmació de don Toni, en la seva vida? Què canvia a partir d'aquest moment?

11. Del dimoni, don Toni en parla moltes altres vegades, i no solament en relació amb el personatge literari del Faust. Llegiu aquestes frases que teniu a continuació:

—Trob que entre Déu i el Dimoni ha d'existir per força una coordinació, un equilibri...

El senyor em deia aleshores de vegades, perquè ell era així, que quan jo fos vell i examinàs la meua existència, comprendria que hi hauria mancat, com si fos una salsa picant, un sol ingredient, que és el Dimoni.

[...] em digué a l'orella que entre Déu i el Dimoni no hi havia més que un malentès.

– Com diríeu que és la seva manera de pensar, segons el que es manifesta en aquestes afirmacions?

12. Aquest tema –Déu i el dimoni– sovint és un motiu per discutir amb don Joan, i l'autor aprofita aquestes discussions per mostrar-nos la manera de ser de l'un i de l'altre. Llegiu el fragment següent, exemple d'algunes d'aquestes converses:

Era optimista i, a la seva manera, un admirador de la grandesa de Déu; només que el seu Déu resultava a voltes estrany. M'intranquil·litzava sentir-lo parlar de la religiositat de Voltaire.

—Voltaire, Joan, era deïsta. Ho sap tothom: «Si Dieu n'existait pas il faudrait l'inventer.»

Inventar Déu! No es pot donar una més clara tergiversació del problema.

– Feu memòria i mireu de recordar altres converses d'aquest tipus: Com s'enfronta don Joan a les manifestacions -tan heterodoxes des del seu punt de vista- de don Toni? Les hi discuteix obertament? Li tolera segons quines idees? Les hi comenta amb delicadesa, per respecte a la seva posició? És inflexible amb les seves creences? Les accepta sempre, en el fons? Comenteu-ho.

13. Per què creieu que don Toni cita tan sovint, com fa en aquest fragment i en tants d'altres, el pensador francès Voltaire? Quins aspectes tenen en comú, pel que fa a la seva manera de pensar?

14. Quins d'aquests adjectius atribuiríeu a don Toni per definir aspectes del seu caràcter i de la seva manera de pensar? Per què? Si desconeixeu el significat d'algun d'aquests termes, us servirà d'ajuda el glossari que hi ha al final del dossier:

Adjectiu	Ho és don Toni?	Per què?
<i>afrancesat</i>		
<i>botifarra</i>		
<i>il·lustrat</i>		
<i>liberal</i>		
<i>racionalista</i>		
<i>socialista</i>		
<i>marxista</i>		
<i>republicà</i>		
<i>primitivista</i>		
<i>maniqueista</i>		
<i>aristòcrata</i>		
<i>francmaçó</i>		
<i>escèptic</i>		
<i>epicuri</i>		
<i>eclèctic</i>		
<i>dialèctic</i>		
<i>demòcrata</i>		
<i>anàrquic</i>		

15. Un dels adjectius anteriors se l'atribueix el mateix don Toni, quan explica la seva manera de ser a don Andreu:

*[...] començ a tenir una visió del món que tal volta surt de la corrent. Vull dir que amb sos anys he anat construint una filosofia pròpia, podríem dir **eclèctica** [...]. Tot presenta sa seva contrapartida. Allò que té anvers ha de tenir revers. Déu, summament misericordiós, condemna moltíssima gent.*

Aquest tret del seu caràcter, don Toni el manifesta, en general, en tots els temes de què parla. Busqueu cinc fragments que l'exemplifiquin, referits a temes diferents (per exemple, engany/veritat, infidelitat/amor, bé/mal...). Us indiquem algunes pàgines perquè ho tingueu una mica més senzill: 83, 118-19, 144-45, 160-70, 259-60....:

1. _____
2. _____
3. _____

4. _____

5. _____

16. Fixeu-vos ara en la llista d'adjectius que heu aplicat a don Toni en l'exercici 14. Feu un exercici de redacció –i de síntesi– en què, en unes sis o vuit línies, exposeu la seva manera de pensar. Compte que ara no es tracta de fer una llista, sinó un escrit que pogués servir, per exemple, per a la contracoberta d'una edició de *Bearn*, per a una revista que presenta personatges literaris...:

17. Quines de les frases següents les ha dites don Toni? I quin personatge ha dit les altres? Raoneu-ho i comenteu quina diferència essencial de caràcter s'observa entre tots dos:

— *Aquestes coses de senyoriu [...] són velleses manades retirar. En es segle xx no en farà cas ningú. Es socialisme s'imposarà.*

— *Però com poden dirigir un globus que és a l'aire?*

— *El món avança [...]. D'aquí cent anys no anirà amb mules ningú.*

— *No sé —deia, quan sentia parlar de política— per què vos preocupau d'aquestes coses. No veis que no succeirà sinó allò que ha de succeir? Si només pensàvem en ses coses de cada dia, sense voler disposar d'es futur, crec que tot aniria millor.*

— *[...] Es poble és inculte, intransigent i tosc. Sa culpa és de ses classes directores, que han caducat fa estona. Abans d'es triomf total de sa democràcia haurem de passar per una dictadura il·lustrada.*

— *No m'ho expliqueu, que no ho vull entendre. Dius que no hi ha perill?*

18. En una de les frases anteriors es diu que *el poble és inculte, intransigent i tosc*. La contraposició del món dels senyors de Bearn amb la gent del poble queda palesa en molts passatges de la novel·la. Completeu la caracterització del «poble», segons les opinions expressades per don Toni en diversos passatges (per exemple, a la pàgina 136).

19. El narrador ens diu que: *don Toni pensava, somrient: «Per què han d'esser incompatibles els hexàmetres llatins i fins els alexandrins francesos, amb les corretjades?» Reconeixia, però, que començaven a semblar anacròniques en el segle*

XIX. Rellegiu les pàgines 64 i 65, en què s'explica com don Toni fa servir les corretjades per castigar un pareller. Com és l'actitud de don Toni? I la del pareller?

20. Tenint present aquesta escena impactant del càstig al pareller major que acabeu de llegir i recordant la seva actitud, llegiu ara el fragment següent:

Em sembla que don Toni començava a repetir massa bescollades als grums i a amenaçar massa els cotxers descarats. Inconscientment afermava així el nostre poder damunt un país que havíem dominat tantes vegades. Tenia la mà dura i es feia respectar encara més per l'élan, com dirien els francesos. A mi em preocupava que algun dia algú no se'ns insolentàs i em veiés obligat a intervenir.

– Quins són els temors de don Joan pel que fa a l'actitud del senyor amb els seus servidors durant la seva estada a Roma?

21. Llegiu ara aquest text en què un historiador analitza el paternalisme en les relacions laborals a principis de segle:

En les mentalitats de l'època els patrons són paternalistes o bé són explotadors cíncics i ferotges. El patró conscient dels deures que comporta el seu càrrec pensa, com “un bon pare de família”, [...] que com que el contracte de treball és d'ordre purament privat, no hi ha cap altre tipus de “bon” amo que el paternalista.

El paternalisme implica el conjunt de la família del patró. No només l'obliga a pagar amb la seva persona –per exemple, sovint ha de recórrer els tallers–, sinó que també li impedeix mantenir la seva vida privada totalment privada. Ell i la seva família viuen [...] sota la mirada de tots; per escapar-se'n han de dur una “doble” vida. [...] el contracte de treball engloba la totalitat de l'existència. Aquesta manera de concebre la relació de treball com un vincle de dependència personal en relació amb l'amo avui ens sembla inacceptable i ens costa de creure que la gent l'acceptés com a evident i natural.

Georges Duby (dir.), *Historia de la vida privada* (traducció i adaptació)

– Amb quins episodis de *Bearn* es pot relacionar el que acabeu de llegir? Penseu, per exemple, en l'assistència dels senyors a la missa de Sant Miquel, l'acceptació del càstig al pareller...

22. Don Toni, segons la gent del poble, tenia uns costums estranys. Un dels que trobaven més misteriosos era el fet que tingués el llum encès fins molt tard de la nit. Què en pensava, d'això, la gent? Quina característica li atribuïen, a don Toni? Per què? Què en pensa ell, d'aquesta idea?

23. De fet, ja sabeu que don Toni tenia el llum encès fins tan tard perquè escrivia les *Memòries*. De la importància que aquestes memòries tenien per a ell en parla tot sovint. Llegiu els fragments següents:

a) *L'eternitat que ell desitjava (eternitat terrenal, perquè era massa pagà per a pensar en l'altra) se l'havia de crear ell mateix. Era tard per repetir, però no per recordar. Ja no necessitava dona Xima, sinó la seva imatge: les Memòries, el refugi de Bearn, una ploma, tinta i paper.*

b) *Pensa que no som un erudit ni un escriptor en es sentit estricte de sa paraula, sinó un homo que no ha tengut fills —en dir això em va estrènyer el braç amb tendresa— i que desitjaria sobreviure algun temps perpetuant tot quant ha estimat.*

c) *Les Memòries, en les quals dona Maria Antònia apareix tractada amb la minuciositat, la dolcesa i l'harmonia dels tons blavosos d'un Vermeer de Delft, constitueixen segurament, com ell deia, un monument a la dona legítima.*

– *Quines d'aquestes conclusions es poden extreure dels fragments anteriors? Marqueu-les amb una creu:*

Don Toni no tenia fills	
Don Joan era fill de don Toni	
A don Toni li agradaven molt les dones	
A don Toni només li agradava dona Xima	
Don Toni tenia anhels d'eternitat	
Si don Toni hagués tingut fills, no hauria escrit les <i>Memòries</i>	
Dona Maria Antònia no representava res per a don Toni	
Don Toni necessitava viatjar molt per escriure les <i>Memòries</i>	
Les <i>Memòries</i> representaven per a ell un homenatge a l'esposa	
Les <i>Memòries</i> representaven per a ell una simple distracció	
Les <i>Memòries</i> representaven per a ell la perpetuació dels seus records	
Dona Maria Antònia representava per a ell molt més que totes les altres dones	

24. En la novel·la, la importància de les *Memòries* també se'ns mostra mesurada en diners. Don Toni li deixa a don Joan *dos mil duros*. Penseu que el viatge que fan els tres personatges principals a París i Roma en la segona part (i que dura dos mesos i mig) els costà mil sis-cents duros. Davant d'aquesta quantitat estalviada per don Toni, don Joan es planteja *què hauria fet si la situació hagués arribat a ésser desesperada, i si hauria sacrificat el benestar de l'esposa a la publicació dels escrits*. Què en penseu, vosaltres?

25. Encara que la novel·la no ho manifesta explícitament, tots els crítics consideren que don Joan és un fill il·legítim de don Toni. I llegint atentament, sí que hi ha detalls que ho poden donar a entendre. Escriviu-ne tres (rellegiu, si cal, les pàgines 60, 114, 256, 384-385...):

1. _____
2. _____
3. _____

26. Quins aspectes del caràcter de don Toni, que no hem comentat fins ara, es desprenen de les frases següents, dites per don Joan?

[...] em sentia captivat per l'ambient de llibertat i cortesia que es respirava devora el senyor. Don Toni no discutia ni s'enfadava mai, encara que no havia renunciat a castigar corporalment les faltes dels seus inferiors.

Sabia, però, expressar les coses sense ofendre, sense malícia, sense discutir. Així els seus errors resultaven doblement perillosos.

Ja he dit que ell no discutia quasi mai, perquè era, en el fons, caparrut i perquè, essent al mateix temps escèptic...

— *Durant anys els senyor havia cercat la Veritat i la Vida dins les teories d'una ciència declarada omnipotent.*

27. En realitat, aquests dos personatges se'ns mostren completament contraposats. L'un fa de contrapunt de l'altre i les idees que defensa l'un, les refuta l'altre. Però de vegades sembla que arribin al mateix lloc, que siguin només dues cares de la mateixa manera de pensar. En què creieu que són completament oposats? I en què són coincidents?

28. Una altra de les característiques de don Toni que haureu extret de les frases de l'activitat 23 és el fet que al llarg de la seva vida ha tingut relació amb moltes dones. Què en recordeu, d'aquesta manera de fer? Amb quines dones concretes recordeu que ha tingut relació? És una actitud que manté fins al final de la seva vida? Per què?

29. Podem dir que dona Xima i dona Maria Antònia són les dones que han tingut un paper més important en la vida de don Toni. És igual el paper de l'una i de l'altra? Com l'entén el mateix don Toni?

30. En relació amb aquesta idea, l'autor al·ludeix en alguns moments al mite de Filemó i Baucis. Consulteu qui eren aquests personatges en l'índex de noms del final del dossier (o en una enciclopèdia) i comenteu quina relació té aquest mite amb els personatges principals de *Bearn*.

31. Quin sentit té la confessió que fa el senyor abans de morir: *m'acús d'haver tengut enveja d'en Jacob Cullera*? Creieu que és la seva autèntica confessió? Per què?

32. De la frase anterior se'n desprèn una altra característica del caràcter de don Toni: el fet de respondre el que vol, d'anar a la seva, d'un cert cinisme de vegades i de molta ironia sovint. Comenteu aquest aspecte de la seva personalitat, després de rellegir-vos, per exemple, les pàgines 187-88, 214 i 346.

33. Amic com era del progrés, imagineu-vos que don Toni llegeix al diari una notícia com aquesta, que es va publicar el 6 d'abril de 2015 al portal 324:

Estat Islàmic prohibeix sentir música o dur pantalons ajustats a Raqqa, designada capital del califat a Síria

Estat Islàmic ha aprovat noves lleis per a la ciutat siriana de Raqqa, designada capital del califat autoproclamat pels islamistes. Entre les lleis aprovades hi figura la prohibició de sentir música o de dur pantalons ajustats.

L'incompliment d'aquesta norma es castiga, segons la nova legislació d'Estat Islàmic, amb deu dies de presó, a més de l'obligació de seguir un "curs islàmic".

Segons alguns ciutadans de Raqqa, les condemnes es fan de manera pública i les autoritats islamistes recorren en tot moment a la intimidació.

– Quin creieu que seria el seu comentari, segons la manera de pensar que l'autor ens ha anat mostrant?

- a) «Ja era hora que algú posés un poc d'ordre. Sa civilització tendeix sempre al desgavell i a l'excés. Nosaltres mateixos escollim el camí del mal. El lliure albir ens fa víctimes del Dimoni».
- b) «I com ho faran ses gents sense un poc de corrupció moral? Totes ses autoritats que han volgut acabar amb ses expansions des poble només han aconseguit acabar amb elles mateixes. Es poble necessita un poc de diversió».
- c) Altres. (Quin?)

34. Com definiríeu les relacions entre els senyors de Bearn i els seus nebots? I els sentiments dels nebots cap als oncles? Assenyalau amb una creu en el quadre següent els trets que us semblin més adients per a cada cas. Després, compareu-los i traieu-ne alguna conclusió:

Sentiments	Oncles cap als nebots	Nebots cap als oncles
amor		
odi		
afecte		
rancúnia		
interès		
gasiveria		
indiferència		
distanciament		

35. En l'anàlisi de la novel·la, els crítics sempre estan d'acord a comentar que *Bearn* representa un món que s'acaba, un món –representat pels senyors i l'aristocràcia– que va deixant pas a un nou ordre de coses. Quines idees o maneres de fer de don Toni creieu que il·lustren aquesta idea? I quins elements o personatges de la novel·la, relacionats amb don Toni, també hi contribueixen? De quina manera? Penseu-hi detingudament i no us deixeu cap aspecte per comentar (els nebots, els fills, les *Memòries*, les terres, la filosofia, la política...).

3. DONA MARIA ANTÒNIA

1. El personatge de Maria Antònia fou construït amb trets característics de les dues dones més significatives de la vida de Llorenç Villalonga. Quines eren?

2. Maria Antònia, igual que don Toni, apareix com a personatge en altres novel·les de Villalonga: *Mort de dama*, *Madame Dillon* i *La novel·la de Palmira*. Llegiu els fragments

següents, extrets de *La novel·la de Palmira*, i digueu quins trets d'aquesta altra "Maria Antònia" us recorden el personatge de *Bearn*. Penseu que podria ser el mateix personatge?

En aquest aspecte el codi de Maria Antònia és estret. No sols la forqueta s'ha d'usar amb la mà esquerra, sinó que no es pot beure vi abans del segon plat.

Els arrendataris, gent bona i modesta, no podien pagar-nos, però ens mantenien, sense que els impulsàs cap altra força coercitiva que el prestigi moral de Na Maria Antònia.

No vaig creure prudent esmenar mai allò dels vidres, i la meva esposa optà per convenir que tot era mentida. Aquesta solució era molt de Maria Antònia, i gràcies a la seva facultat meravellosa de creure o no creure les coses que volia, vivia tranquil·la.

[...] *ella no sap transigir...*

Na Maria Antònia resava i jo treballava en una espècie de memòries.

3. De l'aspecte físic de Maria Antònia, igual que de don Toni, se'n diu ben poca cosa a part que *era molt bella*, però segur que us l'heu imaginada físicament. Redacteu una descripció física de dona Maria Antònia, llegiu-la a la resta de la classe i feu un debat per intentar fixar la seva imatge. Si sabeu dibuixar bé, intenteu fer-ne també un retrat:

4. De la llista següent d'adjectius digueu quins són els que triaríeu per descriure el personatge de dona Maria Antònia. Comenteu-ho amb la resta de la classe per veure si hi estan d'acord:

irònica	casolana	piadosa
original	honest	hermètica
tranquil·la	primitiva	passional
pacient	orgullosa	humil
ignorant	rancorosa	divertida
aristòcrata	independent	tolerant
impulsiva	sensual	intel·lectual

5. Indiqueu els deu fragments, extrets de la novel·la, que fan referència a dona Maria Antònia. A quin personatge pertanyen els altres?

- *tendència a defugir el drama*
- *els llavis que sabien somriure millor d'Europa*

- *no discutia ni s'enfadava mai, encara que no havia renunciat a castigar corporalment*
- *sabia tractar en broma els assumptes més greus*
- *no es podia saber mai com era*
- *desconeixia la rancúnia, com tants d'altres sentiments*
- *no necessita enlluernar ningú*
- *posseïa una ànima generosa, confiada i oberta*
- *havia proscrit del seu vocabulari la paraula no*
- *sabia oblidar i deixar, en cas contrari, les qüestions a l'aire, conscient que el temps i l'oblit són les úniques formes d'arreglar els problemes insolubles*
- *tenia recurs per tot i l'acuitat del seu instint trobà fórmula d'harmonitzar desig i deure*
- *un d'aquells éssers que saben compondre un cel amb els elements que els volten*
- *posseïa un temperament pagà [...] però, que se sabia sobreposar als seus instints.*
- *dominava l'art de no entendre el que no volia sentir*
- *desaprovava el racionalisme*

6. Escriviu un retrat de com era i com es comportava Maria Antònia a partir dels trets senyalats a l'exercici anterior. Intenteu no afegir-hi cap idea nova.

7. Imagineu-vos com devia ser un dia qualsevol dels darrers anys a Bearn en la vida de don Toni i dona Maria Antònia. De ben segur que en aquella època la gent no necessitava agenda, com nosaltres ara. Tot i així, us demanem que feu un full d'agenda amb les activitats d'un dia sencer de la vida dels senyors de Bearn. Si no ho recordeu, podeu llegir les pàgines 202 i 203.

8. Dona Maria Antònia i don Toni no han tingut descendència i, en canvi, tenim clars indicis per pensar que don Joan era fill de don Toni. Penseu que Maria Antònia ho sabia? I si és que sí, per què mai no en va parlar obertament? Com descriuríeu la relació entre don Joan i dona Maria Antònia? Abans de respondre llegiu els fragments següents, que us poden ajudar:

Aquí han mort als meus braços, emportant-se'n ella la seva serena bondat, no sempre efusiva respecte a mi...

[...] sempre estimà dona Maria Antònia i ara, en trobar-se vell, li professava una vertadera tendresa. Ella s'ho mereixia i el menyspreu que hagi pogut demostrar-me durant un cert temps no ha d'enterbolir el meu judici.

[...] i a l'amabilitat parsimoniosa de dona Maria Antònia. Aquesta, a mesura que passaven els anys, es mostrava més bondadosa amb mi.

9. Penseu que l'actitud serena i comprensiva de Maria Antònia davant la fugida de don Toni i dona Xima a París era real o aquell fet la va afectar més del que ella volia fer veure? Abans de respondre, llegiu el que explica don Toni a les pàgines 321-322.

4. DON JOAN

Quasi tot el que sabem de Bearn i dels seus personatges ho sabem per don Joan. Ell no es proposa parlar-nos d'ell mateix, però n'arribem a saber moltes més coses de les que ha volgut confessar-nos obertament. En aquesta distància entre el que se'ns diu estrictament i el que el lector arriba a saber, hi trobem precisament el gust per la lectura que deixa la bona literatura.

1. Busqueu en el vostre record tot el que faci referència als orígens de don Joan. Ara, canvieu de narrador i escriviu un text, que podria formar part de les *Memòries* de don Toni, en el qual el senyor explica els orígens de Joan i les raons per les quals s'ha fet càrrec de la seva educació.

2. Repasseu les pàgines 60-61, 202-203, 334 per esbrinar què sabem de la vocació religiosa de don Joan. Per quines raons creieu que Joan va anar al seminari? Creieu que al llarg de la història s'ha tingut en compte l'interessat a l'hora de decidir sobre el seu futur: feina, matrimoni...? Per què?

3. Joan anomena don Toni *protector* i *vossa mercè*. Com creieu que li agradaria d'anomenar-lo?

4. Joan explica que un dia es va posar a pensar en les noies que el senyor havia seduït *i en una especialment, que no he arribat a conèixer mai*. Joan, molt exaltat, li fa preguntes i retrets a don Toni. Escriviu, fent servir l'estil directe, aquesta conversa entre els dos personatges:

5. Don Joan és un personatge que no es rebel·la i, per tant, es veu obligat a reprimir tots els seus desitjos. Sovint té sentiments ambigus d'amor/odi. *En Jaume me venia a disputar el cor del senyor. La meva posició a la casa era falsa i depenia de l'humor de l'amo*. Aquestes frases són la premonició d'un fet tràgic que turmentarà la fina sensibilitat de Joan, que es retreu la mort del noi. Rellegiu el fragment i destrieu, com si fóssiu jutges, les frases que l'acusen i les que l'absolen de la mort "accidental" de Jaumet:

Acusatòries	Absolutòries
<i>El vaig acollir amb una certa hostilitat</i>	<i>Jo constituïa el seu únic refugi</i>

6. En el terreny de la sexualitat, l'autor també juga amb una certa ambigüïtat i, al costat de la passió per Xima, ens mostra un Joan preocupat pel culte al cos i molt atent també als encants masculins. També don Toni, en relació amb aquest tema, diu: *És indubtable que en aquestes matèries resulta millor no dogmatitzar* i, segons explica don Joan, evita parlar gaire a les *Memòries del fet escabrós* del seu avantpassat don Felip de Bearn. Llegiu l'episodi dels napolitans (pàg. 276-277) i digueu quins fragments suggereixen una admiració apassionada de don Joan cap als seus companys d'hotel.

7. Don Joan lluita per ser cast, però té un cos ple de força i sensualitat. Don Toni se n'adona i ho lamenta en algunes ocasions. Hi ha una relació entre sensualitat, força física, exercici i violència. En un moment donat don Joan fa una mena de confessió: *Durant un moment se'm presentà la meva existència estèril i empresonada [...]. Crec que pegar-me amb els visitants m'hauria produït un gran plaer físic, [...]. En ocasions he pogut comprovar que les dones em miraven amb delit. [...] Tals foren els pensaments que se m'acudiren.* Supposeu que heu de donar arguments per animar Joan en aquests moments de crisi. Què li aconsellàrieu?

8. Imagineu que don Joan es decideix a escriure a Xima explicant-li tots els sentiments que li provoca la seva presència i, també, la seva absència. Escriviu aquesta carta apassionada després de llegir els fragments següents. Els podeu utilitzar tot expressant-los en estil directe:

Mil vegades, entre aquestes muntanyes, havia pensat en ella com sant Antoni al desert degué pensar en la reina de Saba.

Dona Xima era per a mi una llegenda, com ho és don Juan per a tantes jovenetes seduïdes abans de conèixer-lo. La seva imatge havia contorbat el meu esperit durant anys i va estar a punt de fer-me renunciar a la carrera eclesiàstica.

Una nit, en somnis, se m'aparegué la desventurada, envellida, bella encara, [...].

[...] Qualcú havia escampat la nova que dona Xima acabava d'arribar a Ciutat. Pretextant que necessitava veure el senyor Vicari, vaig córrer al poble.

A París jo l'havia somiada sota formes diferents.

Em vaig deixar enganyar, tal volta perquè l'engany era dolç.

5. DONA XIMA

1. El personatge de dona Xima, com la resta de personatges, tampoc és descrit físicament amb gaires detalls. Continueu la frase següent a partir de la imatge que us n'heu fet:

Constituïa una bellesa perfecta.. _____

2. De la llista següent, digueu quins mots triaríeu per descriure el personatge de dona Xima. Comenteu-ho amb la resta de la classe per intentar posar-vos d'acord:

irracionalitat	malícia	orgull
ostentació	egoisme	sinceritat
traïdoria	honestedat	seny
passió	fidelitat	rancúnia
moralitat	sexe	frivolitat
impudor	innocència	avarícia
vergonya	humor	paciència

3. Imagineu-vos que heu conegut dona Xima a París (inventeu-vos la situació). Escriviu una carta a un amic o a una amiga per explicar-li com és. Intenteu utilitzar alguns dels mots seleccionats a l'exercici anterior.

4. Segons la visió del narrador –don Joan–, dona Xima és el símbol del mal camí, d'allò que no està ben fet, de la temptació: *l'esperit del mal adoptava en ella formes de la més refinada innocència*. Per què pensa així, don Joan? Quina és la vostra opinió?

5. Llegiu el fragment següent i digueu si hi esteu d'acord. Per què penseu que de vegades el narrador justifica l'actuació de dona Xima?

De vegades he pensat que éssers així, tocats d'estupidesa moral, no són responsables de les catàstrofes que desencadenen i que, en lloc de condemnar-se com els criminals conscients i cremar a l'infern, seguiran després de morts somrient per un igual a la Veritat i a l'Error des de les tenebres dels Llimbs.

6. La identificació de dona Xima amb el dimoni apareix força vegades a la novel·la. Per què penseu que Bàrbara Titana, en la seva folia, la confon amb un àngel?

7. Escriviu cinc adjectius per caracteritzar dona Xima que es contraposin a aquests cinc que caracteritzen don Toni:

don Toni	dona Xima
racional	
escèptic	
intuïtiu	
intel·lectual	
segur	

8. La fugida a París fou impulsada per don Toni (*que tingué prou força per desencaminar una al·lota de devuit anys*). Què penseu que don Toni trobà en dona Xima per voler fugir amb ella a París? Penseu que se'n va enamorar?

9. En més d'una ocasió, Xima és comparada a una *moixa*. Per què penseu que don Joan ha triat aquest animal? Digueu amb quin animal la identificaríeu vosaltres i per què.

10. S'ha establert un paral·lelisme entre Xima i Manon, la protagonista de l'òpera que van a veure don Toni, dona Maria Antònia i don Joan a París. Llegiu el següent resum

de l'òpera i digueu quines són les semblances i quines les diferències entre les dues històries:

«Manon, una cortesana que viu immersa en una vida fastuosa i de plaer, és redimida per la passió i l'amor fidel que un home li professarà fins a la mort.»

11. Expliqueu la funció de dona Xima en el desenllaç de la novel·la. Es podia preveure?

12. Imagineu-vos que dona Xima no mor i pot heretar la possessió de Bearn. Com hauria estat la seva vida? Escriviu la història de dona Xima després de la mort dels seus oncles. Intenteu que sigui el més versemblant possible:

13. Ara que heu vist com són dona Maria Antònia i dona Xima, com interpreteu les frases següents de don Toni? Hi esteu d'acord? Penseu que les dues dones tenen algun tret en comú? Quin?

— *Com t'assembles a na Xima!*

— [...] *Però, ja que hem tret aquesta conversa, en què m'assemblava na Xima?*

— *En el bon cor. Totes dues m'hauríeu donat un plat de sopa.*

V. TEMES

1. EL PROGRÉS

Els protagonistes de la novel·la se sorprenen davant els «invents» d'aquell final de segle. Estris i màquines que han esdevingut quotidianes per a nosaltres i que, no fa pas gaires anys, no existien. En aquest apartat pretenem analitzar les actituds dels protagonistes davant les novetats i la relació que fàcilment s'estableix entre allò desconegut i la bruixeria.

1. Sobre el vaixell que havia de portar els senyors de Bearn i Joan Mayol a Marsella, Joan ens explica: *A mi, aquell vapor em semblà una bruixeria*. Per què penseu que en Joan tria el mot *bruixeria* per anomenar una cosa que no havia vist mai?

2. Quin és el concepte que els personatges de *Bearn* tenen de la bruixeria: és positiu o negatiu? en senten curiositat o por? amb què la relacionen? és diferent de la idea que se'n té actualment? Raoneu les respostes.

3. En Joan no es mostra gaire entusiasmada per les novetats del segle, com es pot veure en aquest comentari sobre el parent ric de don Toni: *ell es presenta amb molta pompa, carregat d'or i decidit a enlluernar tot Mallorca amb un automòbil elèctric que ja ha mort dues ovelles*. Per quin motiu Joan, en aquest cas concret, mostra rebuig per l'automòbil elèctric? Penseu que és per una qüestió d'ètica?

4. Expliqueu aquest comentari sobre don Andreu (*don Andreu detestava el progrés però li agradava parlar-ne*) i compareu-lo amb el rebuig de don Joan davant les novetats. Es pot relacionar amb la seva condició d'homes d'església? Expliqueu-ho.

5. Llegiu els següents fragments i després expliqueu quina és l'opinió que tenen don Toni i dona Maria Antònia dels invents i del progrés. Són opinions contraposades? Expliqueu-ho:

[don Toni] *Espantava madò Francina parlant-li de màquines de cosir i si no arribà a instal·lar el telèfon fou perquè l'enginyer francès que havia de dirigir els treballs li demanava una fortuna per venir a Mallorca.*

[don Toni] *Fins i tot arribà a construir un carretet que es movia tot sol (un auto-mòbil) per mitjà de vapor d'aigua, segons els principis de Fulton. Les autoritats eclesiàstiques li aconsellaren, per les bones, que abandonàs aquells treballs...*

[dona Maria Antònia] — *Em vaig fent vella —digué— i el món ha variat molt, però trob, Tonet, que tot això és incorrecte. Obligar-te a anar an el telèfon elèctric ja suposa un atreviment. Què sap ell si tu vols parlar per telèfon?*

[dona Maria Antònia, respecte de l'aeròstat-dirigible-elèctric] —*Ses persones de seny —digué— no poden aprovar aquestes coses, i tanmateix qui sap si amb el temps acabarem per viatjar en globus. Fa anys es senyor inventà un auto-mòbil i tots el censuràrem. Avui, l'auto-mòbil, es pot dir que ja és un fet.*

Tal volta tenia remordiments per haver-se mostrat enemiga de l'invent, ara que la idea havia triomfat.

6. Penseu en les darreres aportacions de la ciència i la tècnica: la televisió a la carta, les compres per ordinador, la tria del sexe dels fills, la clonació, el viatge turístic a l'espai, etc. Quines actituds susciten aquests «invents» d'aquest nostre final de segle? Penseu que són temes de conversa habitual? Expliqueu-ho.

7. Digueu què us agradaria que algun dia pogués ser possible de fer i que ara encara és tema reservat per a les pel·lícules de ciència-ficció. Penseu que serà realitat algun dia?

8. Aquest «invent» que proposeu, li agradaria a don Toni? I a don Joan? Per què?

9. En un principi, el nom d'un aparell inventat ens diu poca cosa. Don Toni, per explicar al senyor vicari què és un ferrocarril, utilitza la següent perífrasi: *Vostè sap què és un ferrocarril? És una filera de cotxes enganxats a una locomotora.* Escriviu com definiria don Toni els següents invents:

l'helicòpter: _____

la cremallera: _____

el semàfor: _____

el cinema: _____

10. Anoteu deu aparells i/o altres invents que teniu a casa vostra i que no trobaríeu a Bearn perquè en aquella època no existien.

11. De tots els invents anomenats en l'exercici anterior, per quin penseu que don Toni s'hauria sentit més fascinat? Per què? Quin hauria fet més por a don Joan? Per què?

12. De ben segur que, si don Toni i dona Maria Antònia haguessin conegut els canvis del segle XX, la seva opinió hauria estat, segurament, diferent. Escriviu què pensaria don Toni de les novetats següents, no conegudes a la seva època, i contraposeu-ho al que en pensaria dona Maria Antònia:

	Don Toni	Dona Maria Antònia
ràdio		
llaunes de conserva		
penicil·lina		
futbol		
televisió		

13. Els següents invents sorprenen la societat mallorquina de final del segle XIX i la novel·la *Bearn* se'n fa ressò: el telèfon, l'automòbil, el servei de correus públic, la màquina de cosir, el sifó, el globus, l'aixeta de l'aigua, etc. Trieu-ne tres i busqueu informació en una enciclopèdia de l'inventor, l'època i el país d'origen:

Invent	Inventor	Època	País d'origen

14. Tots aquests personatges s'esmenten a la novel·la. Relacioneu-los amb el descobriment, projecte o invent pel qual són coneguts. Podeu utilitzar l'índex de noms propis del final del dossier:

Ferdinand de Lesseps:

Gutenberg:

Franklin:

Pasteur:

Fulton:

Newton:

germans Tissandier:

Pascal:

15. Si don Toni visqués ara, segur que s'hauria entusiasmat per la informàtica i les possibilitats d'Internet. Busqueu a la xarxa alguna cosa relacionada amb Llorenç Villalonga, Bearn o Mallorca.

16. Ara que ja hi esteu connectats, navegueu per la pàgina de l'escriptor Quim Monzó, que trobareu a l'apartat d'autors de la web de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana: <http://www.portal/com/aelc/> i apunteu els temes (l'índex) que proposa per navegar.

17. De ben segur que a don Toni li agradaria molt tenir una pàgina web dedicada a Bearn (nissaga, possessió o novel·la). Us hi atreviu? Feu primer l'esbós en paper de la vostra pàgina web. Per no perdre-us i no oblidar-vos de cap aspecte important, per parelles, podeu anar seguint els passos següents:

- Decidiu si voleu fer una pàgina web de Llorenç Villalonga i la seva obra o de don Toni i la seva família.
- Concreteu els apartats, o sigui els temes que proposeu per navegar.
- Feu un esquema del que voleu fer sortir en cadascun dels apartats.
- Dividiu-vos els apartats i redacteu-los.
- Trieu la imatge de fons per a la primera pàgina. Hi haurà fotografies? Quines i on?
- Decidiu de quin color serà cada cosa.
- Serà una pàgina amb música? Quina?

18. Si ja teniu el disseny de la vostra pàgina completat, creeu-la. Podeu demanar suport i assessorament tècnic al professorat d'informàtica del vostre centre.

2. LA MAÇONERIA

Al llarg de la novel·la –i de manera més específica a l'epíleg–, es parla de la maçoneria. Per introduir-nos en aquest món poc conegut per la majoria de la societat us proposem les activitats següents.

1. Rellegiu la conversa que manté don Joan amb els maçons a l'epíleg, en la qual trobareu informació sobre alguns aspectes de la maçoneria (sempre segons la novel·la). Després responeu les qüestions següents:

- a) La maçoneria és una secta?
- b) Quin és el seu símbol?
- c) Com són, segons don Joan, les relacions dels maçons i dels polítics de dretes?
- d) Com són les relacions dels maçons amb l'Església oficial, segons podem deduir de l'actitud de don Joan?
- e) Els maçons són presentats com a fanàtics sense cervell o com a persones cultes i erudites?

2. Del 1862 al 1866 don Toni manté correspondència amb els Rosa-Creu (Rosenkreuz) de Prússia. A la pàgina 375, un dels membres de l'organització ho explica a Joan Mayol. Tota la documentació queda tancada a la sala de les nines. Rellegiu aquesta pàgina i la següent i expliqueu en unes 6 ratlles quina visió dóna l'autor dels maçons. Tingueu en compte que heu de donar resposta a preguntes com ara: Què esperen dels seus afiliats? Com veuen les persones que volen trencar-hi les relacions? Quina importància donen als símbols que la representen?

3. L'epíleg no es va publicar en la primera edició per qüestions de censura. Per què? Consulteu en una enciclopèdia com eren les relacions de Franco amb els maçons.

4. Llegiu el fragment següent d'introducció a la maçoneria i comenteu (podeu organitzar un debat a classe) tot allò que es pugui relacionar amb el pensament de don Toni. Utilitzeu les idees anotades després del text com a guió del debat:

L'humanisme gnòstic

Les primeres èlites urbanes il·lustrades (a la fi del segle XVII) es relacionen amb una sèrie de sectes d'origens llunyans: l'època de la construcció del Temple de Salomó o la dels sacerdots egipcis prehelenístics. Aquestes sectes tenen com a insígnia cabalística el triangle, o el triangle i el cercle. Les més conegudes són: la dels maçons, amb diversos ritus, i la dels rosacreus. Totes dues tindran molta importància en l'obra de pensadors de l'època com: Leibniz, Voltaire, Newton, Spinoza i molts altres.

La novetat que ofereixen aquestes sectes és que no tenen unes creences tan rígides com les de les esglésies cristianes, i presenten un inici d'acord humanista sobre la base d'una creença genèrica en un principi sustentador de l'Univers –al qual els maçons anomenen “Gran Arquitecte”- que cadascú pot imaginar-se de la manera que vulgui; per això es va difondre la idea de tolerància que tindria molta influència en la constitució de les primeres democràcies i de la societat liberal en general.

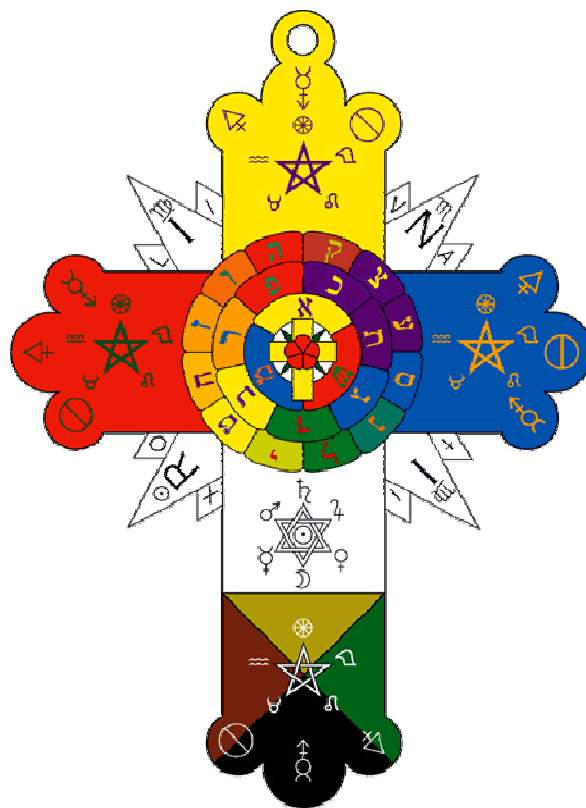
A causa del ritualisme propi d'aquella època, es van veure obligats a tancar-se en cercles que van arribar a tenir una organització més complexa que la de les esglésies cristianes de les quals volien allunyar-se. En aquests cercles es transmetien uns coneixements secrets (esotèrics). La ciència també es transmetia d'una manera semblant en grups reduïts i selectes d'estudiosos i aristòcrates.

Al segle XIX es produeix la difusió de la ciència a través de la universitat i, amb la utilització de mètodes objectius i experimentals, es perd la idea del grup de savis lligats per la possessió de coneixements secrets. A partir de llavors les lògies (estructura organitzativa i, a la vegada, lloc de reunió de la maçoneria) agafen un caire polític i conspiratori sobretot durant el primer terç del segle XX i en els països menys democratitzats.

A partir de 1922, després de la crisi de la ciència acadèmica, la maçoneria evolucionarà cap a un tipus de sectes que pretenen posar remei a la situació de l'individu desemparat enmig d'un món cruel. S'hi barrejaran elements propis de les religions orientals, de la Kabbala jueva, de l'astrologia occidental i xinesa, i de la parapsicologia.

Alberto Cardín, *Movimientos religiosos modernos* (traducció i adaptació)

- Relació amb la Il·lustració.
- Relació amb la ideologia de dretes.
- Relació amb la democràcia.
- Caràcter misteriós i secret.
- Relació amb la ciència i l'esoterisme.

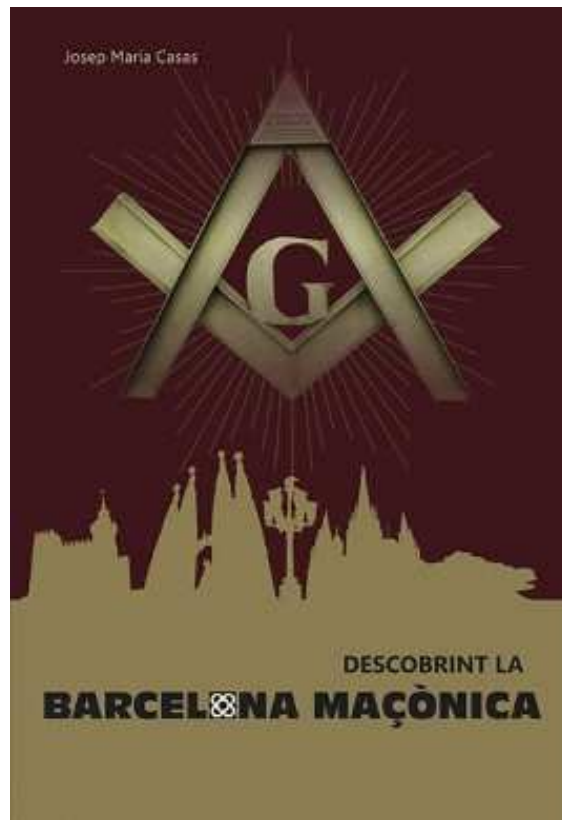

Creu maçònica símbol dels Rosa-Creu

5. Ara que ja esteu familiaritzats amb el tema de la maçoneria, responeu les preguntes següents:

- a) A la novel·la se cita algun dels pensadors (Leibniz, Voltaire, Newton, Spinoza, Grassendi) que el text relaciona amb la maçoneria? Quins?
- b) Com anomenen els maçons el «principi sustentador de l'Univers»? Hi veieu alguna relació amb el significat de la paraula francesa *maçon*?
- c) La maçoneria, com la ciència, eren patrimoni del poble o de grups reduïts? Creieu que avui la ciència és patrimoni de tothom o que encara pertany a grups determinats? Per què?
- d) Com va evolucionar el paper cultural i polític de la maçoneria al llarg del segle XIX i primer terç del XX?

6. Observeu aquesta coberta del llibre *Descobrint la Barcelona maçònica*, de Josep Maria Casas, editat per Quarentena Ediciones. Quin símbol hi apareix? Què us sembla que pot representar en relació amb el significat de la paraula *maçon*? Coincideix amb el símbol esmentat a la novel·la?

7. Creieu que existeixen encara els rosacres o les sectes maçòniques? Quina presència tenen en la societat actual: són totalment secretes o poden localitzar-se a la guia telefònica o a Internet, per exemple, com la majoria d'associacions culturals? Sabeu d'algun personatge actual que hagi estat relacionat amb la maçoneria? En cas afirmatiu, quin?

8. Al diari *Avui*, del 15/7/98, hi sortia la notícia següent:

La Generalitat ajudarà els maçons catalans a recuperar els seus papers de Salamanca.

La informació diu que dels 10.000 expedients maçònics dipositats a l'Archivo Histórico, secció Guerra Civil, 6.000 corresponen a catalans. També s'hi explica que la Generalitat i la Gran Lògia de Catalunya, creada el 1996 i integrada per 300 membres, van firmar un conveni de col·laboració per tal de recuperar els papers dipositats a Salamanca.

– Quins dels aspectes referits a la maçoneria (secretisme, antifranquisme, interès per la història i la política...) coincideixen amb aquesta informació i quins no?

Aspectes que hi coincideixen: _____

Aspectes que no hi coincideixen: _____

9. Segurament coneixeu l'existència de sectes actuals. Esmenteu-ne algunes i digueu quines característiques tenen en comú amb la maçoneria.

3. REFERÈNCIES CULTURALS

A la novel·la es produeixen moltes converses en què es fan al·lusions culturals diverses (de música, de pintura de filosofia, de literatura, de política...). En les activitats següents en treballarem unes quantes. L'índex de noms propis i el glossari que teniu al final del dossier us poden servir d'ajuda.

1. A veure com està la vostra cultura musical. Aparelleu els compositors que teniu citats a continuació (columna de la dreta) amb l'obra corresponent de la columna de l'esquerra (els autors que no se citen a la novel·la estan entre parèntesis):

<i>Le nozze de Figaro</i>	(Meyerbeer)
<i>Faust</i>	Rossini
<i>Il Barbiere di Siviglia</i>	(Verdi)
<i>La Sonnambula</i>	Wagner
<i>Tanhäuser</i>	Mozart
<i>Aïda</i>	Gounod
<i>El Profeta</i>	(Bellini)
<i>Les Walkíries</i>	

2. De fet, les obres anteriors són totes d'un mateix gènere musical, són òperes. Quina importància té l'òpera en general en l'argument de la novel·la? I quina de les òperes esmentades hi té un paper fonamental? Per què?

3. A *Bearn* també s'esmenten uns quants pintors, que teniu recollits en el quadre següent. Busqueu-ne informació i completeu les dades del quadre:

Autor	Època	País	Estil	Obres més representatives
Botticelli				
Poussin				
Vernet				
Millet				
Van Loo				
Vermeer				
Rafael				
Zurbarán				

4. Ara identifiqueu els autors dels quadres que teniu reproduïts a continuació. Us en donem el títol i heu d'escriure a sota el nom de l'autor. De pista només us diem que tots quatre són a la llista de l'exercici anterior:

El naixement de Venus (1482)

Les espigolaires (1857)

Mare de Déu de la Cadenera (1505)

La lletera (1659)

5. Les referències literàries a *Bearn* són molt abundants. S'hi citen tant autors com obres i personatges literaris. Per començar, mireu d'aparellar les obres següents (columna de l'esquerra) amb els autors corresponents (columna de la dreta):

<i>Fables</i>	Horaci
<i>Faust</i>	Plató
<i>Metamorfosis</i>	Virgili
<i>Els miserables</i>	La Fontaine
<i>Diàlegs</i>	Chateaubriand
<i>Eneida</i>	Alexandre Dumas
<i>Candide</i>	Alarcón
<i>Viaje de Madrid a Nápoles</i>	Goethe
<i>La Dama de les Camèlies</i>	Voltaire
<i>El geni del Cristianisme</i>	Victor Hugo
<i>Art Poètica</i>	Ovidi

6. Busqueu informació dels autors que teniu en el quadre següent i ompliu les dades que hi falten:

Autor	Segle	Llengua	Moviment	Obres més representatives
<i>Terenci</i>				
<i>George Sand</i>				
<i>J. M. de Heredia</i>				
<i>Émile Zola</i>				
<i>Tespis</i>				
<i>Abbé Prévost</i>				
<i>P. J. de Béranger</i>				
<i>Homer</i>				
<i>Ciceró</i>				
<i>R. Campoamor</i>				
<i>José Zorrilla</i>				
<i>Diderot</i>				
<i>Molière</i>				
<i>Beaumarchais</i>				
<i>Corneille</i>				
<i>Racine</i>				
<i>Théophile Gautier</i>				
<i>Anatole France</i>				

7. Observant el quadre que heu omplert, podeu extreure'n alguna conclusió pel que fa a l'època dels autors esmentats? Comenteu-ho.

8. I ara els personatges literaris. Proveu de dir a quina obra pertanyen els personatges literaris següents, esmentats a la novel·la. Com a pista, us donem el cognom de l'autor amb les lletres barrejades:

Personatge	Obra literària	Autor
<i>Filemó i Baucis</i>		VIDOI
<i>Ofèlia</i>		HESSEPREKA
<i>Margarida Gautier</i>		SADUM
<i>Obdúlia</i>		LAGLAVONIL
<i>Don Juan i Inés de Vargas</i>		RILLORAZ
<i>Celimena</i>		LÈRIMEO
<i>Faust i Margarida</i>		HEGETO

9. Els termes següents estan relacionats amb la filosofia: *eclèctic, racionalista, epicuri, escepticisme socràtic, ascètics, fatalisme oriental, maniqueisme, dialèctic, sofista*. Us donem un fragment de definició i heu de col·locar a sota el terme correcte en cada cas:

<ul style="list-style-type: none"> • Intenta d'establir i de mantenir al-hora aspectes oposats entre ells i complementaris. _____ 	<ul style="list-style-type: none"> • Amalgama opinions o tendències, generalment considerades com a contradictòries. _____
<ul style="list-style-type: none"> • Distinció dualista entre el principi del bé i del mal. _____ 	<ul style="list-style-type: none"> • Estableix el destí i els esdeveniments per endavant. _____
<ul style="list-style-type: none"> • La veritat i la moral eren en essència matèries opinables. _____ 	<ul style="list-style-type: none"> • Considera la raó humana incapaç de conèixer la veritat. _____
<ul style="list-style-type: none"> • Presenta com a finalitat humana suprema el plaer que dóna tranquil·litat a l'esperit i que evita el dolor. _____ 	<ul style="list-style-type: none"> • La raó, única font vàlida per al co-neixement veritable de la realitat. _____
<ul style="list-style-type: none"> • L'oblit de si mateixos i la severitat de costums, per a l'exercici personal de les virtuts. _____ 	

10. Ara va de política. I ara us toca a vosaltres fer la definició. Els termes que teniu a continuació són prou corrents en l'actualitat en diaris i mitjans de comunicació (almenys, la majoria) i, per tant, segur que us són familiars. Proveu de definir-los. Proveu de dir, a més, si hi ha cap país en l'actualitat que es regeixi per algun dels sistemes polítics que hi ha en la llista i quin és:

absolutisme _____

anarquia _____

autòcrata _____

demagògia _____

demòcrates _____

dictadura il·lustrada _____

lliberals _____

lliurepensador _____

marxisme _____

republicà _____

socialisme _____

VI. EL LLENGUATGE

1. LÈXIC

1. Les frases fetes exigeixen una bona comprensió i potser alguna us deu haver resultat difícil si no domineu el mallorquí. Aparelleu les frases fetes següents amb la idea que us sembli més adient tot servint-vos de fletxes. Hi teniu el número de la pàgina perquè pugueu ajudar-vos del context:

<i>Haurien passat a l'altre món ben lleugers d'equipatge</i> (pàg. 59)	Sense sentit
<i>no hauran hagut de tapar cap pou</i> (pàg. 52)	Impropi d'un mascle
<i>com si fos una salsa picant</i> (pàg. 53)	Els extrems s'assemblen
<i>quan una d'aquestes cases fa ull</i> (pàg. 54)	Desconcert davant la temptació
<i>n'hi posen més que no en feien</i> (pàg. 60)	Gran dificultat
<i>tothom en xerrava a sotaentesos</i> (pàg. 62)	Sorpresa
<i>Em pareixia que feia la senyoreta</i> (pàg. 74)	Sense esforçar-s'hi gens
<i>no té cap ni peus</i> (pàg. 81)	Sense protecció espiritual
<i>trobar una agulla en un paller</i> (pàg. 90)	Exageració
<i>anar amb el cor a la mà</i> (pàg. 133)	Innocència. Sinceritat
<i>un pic és un pic</i> (pàg. 203)	Embaràs abans del casament
<i>els lluços es mosseguen la coa</i> (pàg. 213)	Condiment. Estímul
<i>jo havia quedat de pedra</i> (pàg. 223)	Luxe ocasional
<i>han fet Pasqua abans del Ram?</i> (pàg. 343)	Murmuracions
<i>l'ofuscament del peix davant l'ham</i> (pàg. 379)	Ruïna

2. A la novel·la es fan servir tots aquests termes sinònims: *dimoni, diable, maligne, Lucífer, Lucifer, Mefistòfeles*. En coneixeu algun altre? Completeu aquesta llista consultant un diccionari de sinònims.

3. Moltes vegades el lèxic que es fa servir a la novel·la vol reproduir el català propi de Mallorca. Llegiu-vos atentament les pàgines 169-171 i senyaleu-hi totes les formes mallorquines que hi trobeu.

4. Classifiqueu tots els termes que heu senyalat en l'exercici anterior en el quadre següent, segons que siguin de lèxic o de morfosintaxi (fixeu-vos en els exemples):

Morfosintaxi				Lèxic
Article	Forma verbal	Pronom	Altres	
ses				<i>horabaixa</i>

5. Relacioneu els mots (en mallorquí) de la llista de l'esquerra amb els corresponents (en català central) de la llista de la dreta. Podeu consultar, si teniu dubtes, el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover-Moll:

<i>al·lot</i>	ennuolat
<i>lletuga</i>	soroll
<i>acubada</i>	espatllar
<i>trull</i>	tarda
<i>ennigulat</i>	enciam
<i>xot</i>	doncs
<i>pic</i>	desmaiada
<i>empegueir</i>	anyell
<i>qualque</i>	noi
<i>horabaixa</i>	diners
<i>espènyer</i>	vegada
<i>idò</i>	avergonyir
<i>dobbers</i>	algun

6. Ara sense pistes. Digueu l'equivalent en català central de tots aquests altres mots mallorquins:

Mallorquí	Català central
<i>engan</i> (pàg. 83)	
<i>bístia</i>	
<i>prest</i>	
<i>moixa</i>	
<i>foganya</i> (pàg. 67)	
<i>ver</i>	
<i>bonda</i> (pàg. 193)	
<i>cotxo</i>	
<i>aferra't</i>	
<i>homo</i>	
(llet) <i>teba</i>	

2. RECURSOS LITERARIS

1. Abans d'anar-se'n de París, la policia francesa fa arribar un protocol a don Joan en què se l'informa que se'ls expulsa del país (a ell i als senyors). Don Joan, en llegir-ho, no ho entén (*la meva raó es negava a comprendre*), però també afegeix: *...el cas trist i desconcertant és que quasi tot el que s'havia consignat era cert.*

És a dir, el que s'hi explica és cert, però sembla que s'hi donen a entendre altres coses. Us reproduïm el fragment en què don Joan ens explica el contingut del protocol perquè el tingueu més a mà. Rellegiu-lo atentament i feu les activitats que hi ha a continuació:

Expulsats com aventurers [...]. L'espanyol "dit" don Toni de Bearn i "la senyora que l'acompanya" (com dubtant que es tractàs de l'esposa legítima) juntament amb l'abat don Joan Mayol, "que confessa exercir el càrrec de capellà i secretari dels

esmentats”, eren invitats a abandonar el territori francès en el terme de quaranta-vuit hores “atenent els extrems que es consignen”. Segons l’informe policíac, els meus senyors es feien passar per prínceps de la casa de Bearn, exigint que a l’hotel els donassin tractament d’Altesa i fent-se precedir, quan sortien d’excursió, per un grum amb els coixins vermells de la senyora duquessa d’Edimburg. Ítem més: el “dit” don Toni de Bearn havia efectuat una ascensió en l’aeròstat-dirigible-elèctric dels senyors Tissandier usant el nom fals de Bernat Villar [...]. Quant al soi-disant abat don Joan Mayol, resultava un subjecte perillós que havia agredit un agent d’ordre públic al Quai du Louvre per qüestions de faldes.

- a) En quin estil de discurs està explicat el contingut del document? Directe, indirecte, subjectivament... Expliqueu-ho.
- b) Subratlleu totes les paraules o expressions que poden donar a entendre coses diferents de les que són en realitat, i expliqueu què donen a entendre en cada cas.
- c) Per cert, sabeu què vol dir *protocol*, en aquest context (i també a la pàgina 182)? Quin altre significat coneixeu d’aquesta paraula?

2. Imagineu que aquest escrit l’ha de fer don Joan per justificar davant la policia la seva conducta. Escriviu el protocol que ell hauria escrit, tot mantenint la mateixa informació. Després analitzeu quin tipus de frases, expressions o construccions sintàctiques n’heu hagut de canviar.

3. *Vull dir que no t’he enganat amb ningú que no t’assemblàs. [...] "Puc assegurar — escriu l’autor— que sempre l’he tornada a trobar dins la mateixa persona amb la qual, per dir-ho així, l’he enganyada."* En el segon fragment de la mateixa pàgina, don Toni parafraseja —per a les seves *Memòries*— la seva pròpia frase anterior. Aquest recurs, **la parafrasi**, el fem servir de vegades quan volem allargar els textos (no sempre respon a una voluntat literària, en exàmens i treballs pot tenir altres causes i intencions). Parafrasegeu els textos següents reproduint les mateixes idees amb paraules diferents; senzillament, tornant-les a explicar d’una altra manera (podeu afegir-hi alguna idea relacionada i llavors se’n diu **ampliació**):

Devertit rima amb atrevit.

Tot quant succeeix obeeix a qualche causa i és, per tant, natural.

— Wagner —seguia el senyor— és desmesurat, com Bonapart. No és, per tant, gran, ja que grandesa significa mesura.

4. A les pàgines 359-360 hi ha un dels fragments més descriptius i lírics de la novel·la (*La tarda [...] m’abandones?*). El text pot dividir-se en dues parts: la primera és alegre i la segona, tràgica. Observeu com el text és molt representatiu perquè parla d’harmonia i de contrastos, dos temes que normalment s’exemplifiquen ideològicament i aquí es fa a través de la natura. Classifiqueu en positius (alegres) i negatius (tràgics) els termes següents, que apareixen en el text (hi haurà una bona part de subjectivitat, és clar):

bella, jardí, garriga, primavera, cel, sol, esplendorós, indiferència, estiu, flors, ocell, voluptuoses, rítmic, harmoniós, congriaven, desventures, destruïen, insectes, ovelles, devoraven, falcó, colom, somrient, destrucció, inevitable, reia, agressor, víctima, vida, crit, espant, debilitat, abandones.

6. Compareu els tòpics literaris antònims d'*elogi de la bogeria* i de *triomf de la raó*. Després, llegiu el passatge de *Bearn* que reproduïm a continuació i digueu quin dels dos tòpics defensa don Toni, expliqueu la postura de don Joan i comenteu de quina postura us sentiu més a prop:

<i>Elogi de la bogeria</i>	Caràcter positiu de la irracionalitat. Crítica del racionalisme i defensa de la llibertat de pensament i d'expressió del boig.
<i>Triomf de la raó</i>	Defensa de la raó com a base del coneixement i de la creativitat de la ciència. Crítica de la superstició i la ignorància.

Dona Maria Antònia confonia dates, viatges i fets, i així els seus relats eren tenyits de la poesia que presenten els somnis. El senyor acudia a desfer les errades i a restablir la veritat i per un camí diferent em feia sentir la poesia que, segons Pitàgoras, es desprèn dels números i del concert dels estels.

3. EL LLENGUATGE NO VERBAL

No cal dir que una novel·la és feta de paraules, però... només de paraules? No. En una novel·la poden haver-hi colors, olors, gustos, textures, paisatges i sensacions de tot tipus. En una novel·la com *Bearn* hi ha tot això i encara, si parlem de llenguatge, n'hi ha d'escrit i d'oral, i un altre que observarem ara: el llenguatge no verbal.

1. El llenguatge no verbal ocupa un lloc destacat en aquesta novel·la i ajuda a caracteritzar alguns personatges. Busqueu a les pàgines següents referències al llenguatge no verbal de don Toni: 151, 163-164, 206-207, 217-18, 290-291 (aquí el narrador ens explica el significat del gest que fa el senyor), 334-35 i 368.

Amb quina part del cos s'expressa? Hi heu trobat algun gest repetit o característic? Què vol expressar en cada cas: amor, indiferència, interès...? Si podeu veure la pel·lícula, observeu si l'actor recull aquest gest.

2. Ara fixeu-vos en aquests fragments referits a expressions no verbals de dona Xima:

Es movia amb aplom i somreia sempre.

Dona Xima parpellejà.

Dona Xima li somreia com a un animal domèstic.

...somrigué com una entesa.

Tancà els ulls i somreia.

Ella es fingí irritada per la burla i li estirà els cabells.

—digué aprofitant una pausa, perquè mentre parlaven d'ella no interrompia mai—

Havia acabat per posar-se seriosa i cercà un mirall dins la seva bossa.

—I s'assegué al seu costat—.

Ella s'hi acostava amb dolcesa felina.

Reclinà el cap a l'espatlla d'ell...

des d'es portal d'es carrer ha començat a cridar

...amb quina cara de nina innocent...

enlluernadora de sedes i colors,

Quan reia, el tic de la boca se li accentuava i aleshores la seva expressió era dolorosa.

Ella parpellejà com quan era jove.

Dona Xima li besà la mà (a Maria Antònia).

– Subratlleu els adjectius que trobeu que expressen com se'ns presenta Xima a través del llenguatge del cos i afegiu-ne d'altres:

Insegura, malalta, apassionada, egoista, boja, simpàtica, dolça, falsa, sincera, alegre, tràgica, calculadora, rancuniosa, generosa, avara, triomfadora, fracassada, idealista, traïdora, estúpida, comunicativa, reservada, hermètica, freda, elegant, basta, múrria.

Altres _____

3. El llenguatge no verbal té molta importància en alguns passatges de la novel·la i arriba a «dir» més que les paraules. Observeu-ho a les pàgines 340-343, en les quals la problemàtica de la Catalineta i en Tomeu s'expressa gràcies al llenguatge no verbal i a la negació d'allò que passa. S'entén només gràcies a la complicitat del lector, que en va traient conclusions. Només Maria Antònia sembla, com tantes vegades, no entendre –o no voler entendre– el que és evident per al lector i per als altres personatges.

Aquestes situacions en què l'autor tracta el lector com un còmplice intel·ligent a qui no cal explicar-ho tot de manera evident són d'una gran eficàcia narrativa. Feu un petit inventari del que expressa Catalineta en aquest passatge i com ho expressa. Per exemple:

La nina abaixà els ulls: vergonya

No en necessit cap: ràbia

4. Heu observat atentament els recursos que l'autor fa servir per al llenguatge no verbal. En els dos diàlegs següents hem fet desaparèixer els elements no verbals que contenien. Imagineu les situacions i afegiu-hi els que considereu adients per tal de donar més força a les paraules. Recordeu que les expressions no verbals poden referir-se al to de veu, als sorolls, als silencis, als gestos, a les expressions de la cara, a les actituds, a les postures...Us ho hem indicat en cada cas entre parèntesis:

a)

El cotxe es dirigí com un llamp cap a la xemeneia.

— *No tan aviat —digué Maria Antònia.*

— *Aferra't fort —repetí el senyor mentre intentava de (gest propi de la conducció)*

.....

— *Atura'l, Tonet, que mos estavellam!*

Jo (es refereix al que fa Don Joan amb els ulls) Aleshores, (es refereix a l'ambient. Sensació auditiva), sonà la veu (to de veu) de don Toni.

— *No el puc aturar! (pàg. 197-198)*

b)

— *Un collar de diamants? Oncle Tonet, ets encantador. Oh, que estic de contenta ... Lluís Napoleó ...*

Ell (es refereix a l'expressió facial de Don Toni)

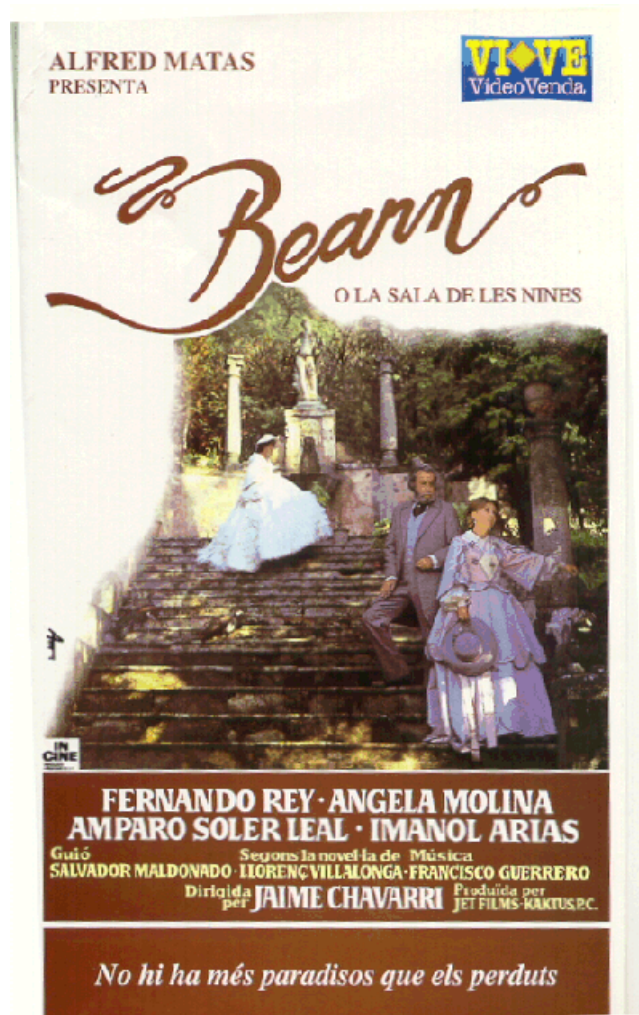
— *Es meus són una mica més grossos.*

— *Però, per què m'ho regales? I no vendràs amb mi a París?*

Ell (es refereix a la resposta gestual de Don Toni)

—Oh —(expressió sonora de divertiment) dona Xima— no m'han donat mai carabassa amb tanta esplendidesa. Què puc fer per tu, oncle Tonet? (pàg. 175-176)

– Comproveu a la pel·lícula si el director i els actors han tingut en compte aquests aspectes assenyalats clarament per l'autor i, en cas afirmatiu, si els han respectat o si hi han fet canvis importants.

VII. LA PEL·LÍCULA

La història de la pel·lícula *Bearn* va lligada a una moda d'adaptar al cinema les obres més significatives de la literatura contemporània. La novel·la *Bearn* es va portar al cinema amb Jaime Chávarri de director, actors de prestigi i un pressupost de més de cent milions de pessetes.

1. BEARN AL CINEMA

1. Quants anys separen la publicació de la novel·la i l'estrena de la pel·lícula? Va col·laborar Villalonga en el guió de la pel·lícula? Per què?

2. Aquest és el text que precedeix la pel·lícula. N'hem esborrat algunes lletres que podeu endevinar. Completeu-lo:

En una è.....a marcada per un agitat procés de t.....ó dels senyors que pertanyien a l'a.....a rural m.....a viuen i somien dins les seves terres allunyats del que passa al m.....n d'esquena a tot el que no sigui la dolçor intemporal de les seves existències.

Aquesta és la h.....a dels molt nobles s.....s de B.....n, una f.....a d'estirp antiga, els orígens de la qual es perden en la nit. És la història d'un lloc, B.....n, digne de les alabances del poeta. De tots els llocs de la Terra, aquest és el que em somriu millor.

M.....a 1..65

3. Abans de mirar la pel·lícula, llegiu-vos aquest guió i, sense que l'observació us impedeixi gaudir-ne, tingueu present d'antuvi els elements sobre els quals haureu de respondre alguna pregunta o fer algun exercici:

Guió d'observació

1. Quin és el so que inicia la narració? Què ens explica?
2. Quin és el primer paisatge que veiem? Quin tipus d'arbre hi ha? Sabeu quin nom rep a la novel·la aquest paratge? En quin moment té importància i per què?
3. Hi ha un intercanvi de mirades entre don Joan i una dona: Què expressen amb la mirada? Qui és la dona? Tenen algun motiu especial d'enfrontament o d'estimació?
4. Don Joan llegeix una targeta de presentació: de qui és?
5. Madò Francina, la criada, parla de la sala de les nines en uns altres termes. Com l'anomena?
6. Mentre es veu un paisatge rural, se sent una cançó que no apareix citada en els títols de crèdit: sabríeu dir el nom de la cantant? De què parla la cançó?
7. Don Toni parla amb don Joan mentre fan una activitat concreta a l'aire lliure; aquesta escena ha estat comparada amb una de semblant que apareix a la versió del *Guepard* que va fer Visconti. Quina és? És una activitat sorprenent o habitual en el medi rural? És una activitat reservada als senyors o és per a tothom?
8. Se cita el lema dels Bearn que al final de la pel·lícula apareixerà escrit a la tapa del llibre de les memòries de don Toni. Quin és aquest lema? Quin caràcter té?
9. El veterinari ha acabat la seva feina i es renta les mans. Què havia vingut a fer?
10. El veterinari rep un altre nom més popular. Com l'anomenen?
11. Quin tipus de reflexions fa sobre els senyors? Quina ideologia política té?
12. Quins gestos de generositat fa el senyor abans i després del càstig al parell?
13. Què ofereix madò Francina a don Toni després del càstig?

14. Fixeu-vos com és la primera arribada de Xima per tal que la pugueu comparar després amb la segona: mitjà de transport, vestit, moment del dia, música...
15. Quin regal li fa don Toni a dona Xima?
16. Quan don Toni observa el braçalet de Xima li fa un comentari. Quin?
17. Després de l'esplèndid regal del senyor, a la pel·lícula es destaca la sensualitat de Xima ensenyant amb detall una part nua del seu cos. Quina?
18. L'arribada de dona Maria Antònia és un moment alegre o ple de rancúnia? Quins elements donen el to adequat als sentiments de la parella?
19. Quan cremen els llibres hi ha un autor que representa les tendències racionalistes de don Toni i és el primer que la seva dona li demana de cremar. N'hi ha un altre que representa la religió i que ella crema per error. Quins són aquests dos autors?
20. Don Toni diu que cremar llibres no és tan greu perquè un personatge va inventar una manera de reproduir-los. Qui és el personatge? Quin és l'invent?
21. L'automòbil de don Toni funciona amb gasolina com els nostres o amb alguna altra font d'energia?
22. La segona part de la novel·la comença després de la fi de l'automòbil i l'autor ens recorda que estem escoltant el relat epistolar de don Joan. Es marca igualment aquest canvi a la pel·lícula?
23. Dona Xima trasbalsa profundament don Joan. A la pel·lícula el desig de Joan s'explica a l'espectador a través d'una peça de roba. Quina?
24. Diada de Sant Miquel. Vistes del camp mallorquí. Observeu el paisatge. Us sembla una terra rica i fàcil de conrear? Com van vestits els homes i les dones del camp?
25. La pel·lícula s'allunya de la novel·la per mostrar-nos un episodi de rebel·lia dels camperols. Com manifesten la seva hostilitat? Què se'ns vol donar a entendre amb aquest episodi que causa sorpresa als senyors? Apareix igualment a la novel·la?
26. Tornant de l'església la senyora decideix fer una visita a madò Coloma. Hi descobrirem indicis de la relació entre ella i el senyor. Quins?
27. L'afectivitat s'expressa, com tantes vegades, a través de l'intercanvi d'aliments. Quins? Amb quines actituds són acceptats o rebutjats?
28. Joan fa una visita nocturna al mirador. Hi troba uns quants objectes molt significatius. Quins?
29. Comencen els plans per fer un viatge. La incògnita és d'on sortiran els diners. Fixeu-vos com està explicat. Don Joan actua com a administrador amb poder o es fa tot sense consultar-li-ho? Quin és el motiu del viatge?
30. Amb quin mitjà de transport es desplacen a París? Troben algun conegut?
31. Quines són les trampes de don Toni: canvi de ruta, elecció de l'hotel, excuses increïbles per agafar-se un dia lliure...?
32. Els viatgers s'allotgen a l'hotel més car de París. Amb quines imatges se'ns explica aquest luxe i la vida mundana de París?
33. La separació entre les escenes de París i les de Roma es fa amb la repetició d'una frase de Maria Antònia referida al seu marit. Quina?
34. Quines raons dóna Maria Antònia per no assistir a l'entrevista amb el Papa?
35. El guàrdia que apareix a l'entrada de les estances del Papa porta un vestit dissenyat per Miquel Àngel. Sabeu quin nom rep aquesta guàrdia papal?
36. En quina llengua parla el Papa a la pel·lícula?
37. Amb quina llengua se'l sent discutir amb don Toni?
38. Com s'enllacen les escenes de Roma amb la tornada a Bearn?
39. Quina ambientació té l'escena de madò Coloma assassinada?

40. Quin objecte troba don Toni? L'havíem vist abans? Què vol dir el dibuix que s'hi veu?
41. Amb quina frase, evidentment absurda per a l'espectador, se'ns explica que Maria Antònia està perdent el cap?
42. Quines notícies llegeix don Toni al diari?
43. Descriviu l'ambient de la casa. El director ha escenificat el títol d'aquesta segona part de la novel·la: «La pau regna a Bearn». Amb quins recursos ho fa?
44. Una conversa íntima ens desvetlla el nombre d'amants que ha tingut don Toni. Quantes n'heu comptat? Quines característiques tenien?
45. Es produeix una discussió amb motiu de la celebració del Carnaval: entre qui? Per què?
46. Segona aparició de Xima. Compareu-la amb la primera. Com se'ns explica, en llenguatge visual, que torna fracassada?
47. Com reacciona Maria Antònia quan sap que Xima ha tornat? Amb quin recurs s'expressa la sorpresa i contrarietat que sent? Amb quines paraules de recança ho expressa?
48. Joan sorprèn Xima fent alguna cosa d'amagat. Què pretén Xima?
49. Xima es vesteix de núvia. Té l'aspecte característic d'una núvia? Per què?
50. Quin aspecte tenen el que a la novel·la s'anomenen "bombons" verinosos?
51. Quina actitud té Xima al llarg del Carnaval? Com se'ns va anunciant la tragèdia? Creieu que la pel·lícula ha sabut crear el clima adequat?
52. Mentre Xima balla la jota mallorquina amb Tomeu, quina és l'actitud de Catalina? Com s'expressa en llenguatge no verbal? Aquest llenguatge podria ser expressat per escrit? Amb quines paraules ho faríeu?
53. Com mor Xima? Qui la troba?
54. Com anomena Joan a don Toni en el moment de la seva mort? És així també a la novel·la (pàg. 238)? Pel·lícula i novel·la han optat per una escena amb un toc més grotesc l'una, i més sentimental l'altra. Quina és quina?
55. Com se'ns dóna a entendre que s'ha acabat el *flash-back* i que tornem al moment present, moment en què es produirà un avenç en la situació narrativa que el propi narrador encara desconeix?
56. Com parlen els visitants estrangers?
57. Seguiu atentament el final de la pel·lícula. Després el compareu amb l'epíleg del llibre.
58. Quina relació descobrim entre dona Xima i madò Coloma?
59. Se'ns havia dit dues vegades que a la sala de les nines hi havia només "pols". Joan ho comprova ara. Quin és el resultat? Per què?
60. Quines frases *en off* se senten mentre es cremen els arxius de la sala de les nines?
61. El llibre de *Memòries* duu unes lletres gravades, la divisa dels Bearn; en quina llengua apareix escrita? Per què?

4. A l'hora de convertir una novel·la tan extensa en el guió d'una pel·lícula, la guionista, Lola Salvador, s'ha vist obligada a prescindir d'alguns elements. Si ens fixem en els personatges n'hi trobarem a faltar alguns, per exemple: Jaumet, el marquès de Collera, Miss Moore... Aquests personatges servien a Villalonga per il·lustrar aspectes de la vida a l'illa, o de la vida en general, que volia explicar com ara: l'enveja, el destí, els canvis socials...

Digueu amb quin propòsit creieu que l'autor havia fet aparèixer a la novel·la cadascun dels tres personatges esmentats. Digueu si la guionista ha fet una bona elecció o si n'hauria d'haver conservat algun que us semblés essencial.

5. Comenteu la diferència entre el final de la pel·lícula i el final de la novel·la. És essencial per al sentit de l'obra, aquesta diferència? Per què?

6. Aquestes són les peces que consten com a banda sonora de la pel·lícula en els títols de crèdit que surten al final:

<i>Vals de Mephisto.</i>	Gounod
<i>Marxa de les Noces de Fígaro</i>	Mozart
<i>Cosí fan tutti</i>	Mozart
<i>Minuetto</i>	Bocherini
<i>Minuetto del Divertimento en Re Major</i>	Mozart
<i>Marxa Fúnebre Maçònica</i>	Mozart
<i>Cant de la Sibíl·la</i>	Popular

– Amb tot el que ja sabeu de l'obra, expliqueu per quines raons s'han triat aquestes peces o bé aquests compositors.

7. El director de la pel·lícula explica que quan va llegir *Bearn* va recordar una anècdota que explicava el també director de cinema Jean Renoir de quan va anar a l'Índia per rodar la seva pel·lícula *El ríu*: un home va a casa del seu veí. El veí és barber, o sastre o orfebre. El visitant s'asseu en un racó de la casa amb una tassa de te i hi passa la tarda. L'amo de la casa rep els seus clients, treballa, parla amb els seus fills, discuteix amb la dona. L'amic resta en silenci, veient com viu el seu veí.

Chávarri va sentir-se motivat per aquesta anècdota i va voler explicar, diu, la història d'un home que vol educar el seu fill no reconegut tot fent que el "vegi viure".

Treballeu en grups de tres o quatre i feu memòria per poder respondre les preguntes següents: Quantes escenes recordeu en què aparegui algú que observa o espia? Qui ho fa? Què veu?

8. Algunes de les obres de Villalonga com ara *Mort de dama* o *Bearn* han tingut una versió teatral o estan parcialment reflectides en peces teatrals del mateix autor. Aquest fet deu haver facilitat que algunes escenes s'hagin pogut adaptar més fàcilment al cinema. Us proposem que escenifiqueu les escenes següents (si voleu, pot ser una simple lectura ben feta i ben expressiva):

- El diàleg entre don Toni i dona Maria Antònia (pàg. 190-91). (Des de — *Però no m'has autoritzat a cremar...?* fins a *amb una casta de gent...*)
- El diàleg entre Tomeu i Xima (pàg. 358-59). (Des de — *T'agrada viure aquí?* fins a — *Això no. Diuen que són de mort.*)
- El diàleg entre el doctor Wassmann, el seu secretari i don Joan (pàg. 380-82). (Des de — *Naturalment que sí!* fins a *Perdonin.*)

9. Estem acostumats a dividir el text en frases, paràgrafs, capítols... El cinema també té les seves unitats. Ara estudiarem el pla. El pla és la unitat de mida d'un film que pot estar format per la totalitat de la presa d'imatges o per una part d'aquestes. Per tant, el pla és la presa vàlida que inclou definitivament el film. Depenent de la llunyania o la proximitat respecte de la figura humana, els plans reben denominacions diferents. Les trobareu explicades en el quadre següent:

Tipus de pla	Definició	Imatges
Gran Pla General (GPG)	La figura humana és molt llunyana i ocupa una mínima part del quadre. Quasi no es distingeix enmig del paisatge.	
Pla General (PG)	La figura humana està incorporada al paisatge. Ocupa una quarta part del quadre.	
Pla Conjunt (PC)	La figura humana és a prop i es pot reconèixer bé.	
Pla Americà (PA)	Es talla la figura humana a l'alçada del genoll. Pot incloure un o més personatges.	
Pla Mitjà Llarg (PML)	La figura es talla a l'alçada de la cintura.	
Pla Mitjà Curt (PMC)	La figura humana es talla a l'alçada del pit.	
Primer Pla (PP)	La figura humana es talla a l'alçada de la clavícula.	
Primeríssim Primer Pla (PPP)	El cap ocupa tot el quadre.	
Pla de Detall (PD)	S'usa per mostrar i destacar una particularitat de la figura humana o d'un objecte.	

– Completeu el quadre anterior associant les imatges que us anomenem tot seguit tal com recordeu que apareixen a la pel·lícula (seria bo poder-les repassar) amb el tipus de pla que correspon a cada una:

Imatges

Don Joan passeja sota els pins ran de mar.

Don Joan llegeix la targeta de visita.

El rentamans de les quadres.

Les quadres vistes des de la finestreta.

El clatell de Xima.

Els senyors asseguts a l'automòbil.

La medalla de madò Coloma.

Trajecte cap a l'ermita en carret el dia de Sant Miquel.

El menjador de l'hotel.

Joan fa gimnàstica al balcó de l'hotel.

Xima arriba arruïnada i pren una beguda calenta.

Xima s'emprova el vestit damunt d'una taula.

Dona Maria Antònia i don Toni compten les amants del senyor.

Les pastilles verinoses.

Catalina observa com Xima balla amb Tomeu.

2. LA CRÍTICA

1. Aquests són alguns dels resums que van aparèixer als diaris. Lluny de l'ambigüitat i el suggeriment en què es mou l'autor al llarg de la novel·la, els crítics han fet un esforç de síntesi i no sempre donen, en el seu intent de ser molt clars, una visió coincident amb la que se n'ha fet el lector. Critiqueu tot allò amb què no estigueu d'acord. Quin trobeu que és més encertat?

[...]“Bearn” y “Gatopardo”, dos elegías al mundo de los aristócratas conservadores pero ilustrados que ven cómo su mundo se acaba pero sienten el deber interior de continuar representándolos y siéndole fieles hasta el final.

Luis Racionero, *El Correo Catalán* 30/4/83

[...] la novela narra la historia de don Antonio, señor de Bearn, un hombre culto, de talante liberal teniendo en cuenta su posición social, y miembro de la masonería, a cuyo alrededor se mueven otros tres personajes importantes: su mujer, su sobrina y un joven sacerdote que es el encargado de reconstruir la historia de esta familia y descubrir uno de sus secretos.

Josep Escarré, *La Vanguardia* 7/10/96

El filme se ambienta en la Mallorca de 1865 y tiene como principal protagonista a un hombre culto y refinado, masón y librepensador, seguidor de las teorías de Voltaire; un personaje ciertamente extraño en los tiempos de Isabel II.

Vive un poco al margen de todos, refugiado en su mansión y en sus ideas, en compañía de una esposa demasiado timorata y callada, una sobrina que fue amante ocasional de Napoleón y un joven sacerdote al que termina reconociendo como su hijo.

Quim Casas, *El Periódico* 7/10/96

El capellà de la família de Bearn reconstrueix, a la mort del senyor de la casa pairal, la trajectòria d'una família representativa de la crisi de la burgesia a final del segle XIX.

Esteve Riambau, *AVUI* 5/10/83

2. Escriviu el vostre propi resum de l'argument de la pel·lícula. Doneu-li un caire atractiu.

4. Això és el que va dir el director de la pel·lícula: «Lo que me preocupa es que la película me gusta mucho, me gustaba la novela y hacerla me ha encantado». Examineu ara les crítiques que va rebre la pel·lícula i comenteu amb quina esteu més d'acord:

5.

El «Bearn» de Chávarri, jamás quiso emular aquella obra maestra del cine [El Gatopardo], pero sí pretende hacer realidad la pieza soberbia de Villalonga. Y a fe mía que lo consigue, gracias a establecer las distancias debidas del precedente fílmico, que no literario, cuya primacía cronológica corresponde limpiamente a nuestro destacado novelista.

El paraje, la casa y el pueblín; la descensión sensual por la escalinata ajardinada; el carnaval del pueblo llano; el curita y Na Xima; la exhibición lúdica del artefacto-coche, jamás tratan de «parecerse a», sino que es patente una voluntad de traducir en imágenes nada más que «Bearn». Ahí es nada... Y, sin embargo, ha resultado una cinta algo más que digna: me parece magnífica.

Lluís Permanyer, *La Vanguardia* 4/5/83

La adaptació, firmada per la guionista Lola Salvador, se limita a reflectir el esqueleto de la novela, [...] Por desgracia atrás queda toda la riqueza expresiva y descriptiva de un Villalonga que propuso una visión de un entorno social y político mucho más decadente que la que Chávarri plasmó en unas imágenes correctas, eso sí, pero faltas de la pasión y la fuerza que emanan de la palabra del gran novelista mallorquín.

Josep Escarré, *La Vanguardia* 7/10/96

*Sobre l'obra de Villalonga pesen diversos condicionaments: la polèmica sobre la seva arrel catalanista, les analogies amb *El guepard de Lampedusa*, etc. Cap d'ells, però no queda recollit en el film de Chávarri. Sembla indubtable que la decisió de Matas d'encarregar la realització del film a un director de fora dels Països Catalans fou tota una definició de principis que Chávarri acusà amb un desinterès considerable per les arrels nacionals de l'obra.*

Tot i això, encara queden arguments per a defensar la versió cinematogràfica de Bearn. Es pot esmentar el treball de la figurinista Yvonne Blake, excel·lent; o el paper dels actors Fernando Rey i Ángela Molina, previsiblement al seu lloc, o Amparo Soler Leal, per damunt del seu registre habitual. Però no convencen. Tot en aquest Bearn és excessivament ampul·lós i poc sincer, alhora que distant i acadèmic.

Esteve Riambau, *AVUI* 5/10/83

BEARN llegaba como el gran acontecimiento cinematográfico del año y, a la hora de la verdad, se ha quedado en un film de encargo de gran tibieza artística, muy por debajo de las posibilidades del libro de Villalonga. [...] Film lento, frío, aparentemente realizado con prisas, tiene todo el sello de ser un encargo de productor [...] Un guión muy fragmentado, con un largo y desafortunado flash-back, ha sido peor llevado a imágenes por Chávarri, con lo que el film se queda en una muestra del folklorismo mallorquín, sin mayor proyección ni goce. La plana y fría fotografía de Hans Burmann aleja todavía más al espectador de la cálida atmósfera que debería haber tenido un film como éste, [...] El único capítulo positivo es el gran trabajo de esos dos animales cinematográficos que son Fernando Rey y Amparo Soler Leal.

R. de V., *Diario de Barcelona* 24/4/83

4. Escriviu la vostra pròpia crítica. Destaqueu tot allò que us hagi agradat i critiqueu el que hàgiu trobat malament. Feu una valoració global que deixi clar si trobeu que és un film per recomanar o no.

5. La polèmica de la llengua. Llegiu aquests textos i redacteu una carta al director d'un diari defensant el vostre punt de vista sobre algun aspecte lingüístic de *Bearn*:

Des dels inicis del rodatge, el fet [que s'escollís Chávarri com a director] fou acceptat amb certa recança des dels mitjans cinematogràfics catalans. Bearn havia estat el somni de molts directors del nostre país als quals havia faltat

empenta per tirar-lo endavant. Ara el rodatge de l'obra de Villalonga s'havia emprès des de Madrid. [...] S'han fet dues versions de la pel·lícula, la castellana i la parlada en mallorquí, versió supervisada per Baltasar Porcel. El dia de l'estrena fou projectada la castellana i la versió mallorquina fou reduïda a una projecció marginal. La publicitat de la pel·lícula a Barcelona fou feta enterament en castellà. [...] Per a la seva exhibició per les comarques catalanes tan sols s'ha ofert la versió castellana. [...] A part de la potenciació total de la pel·lícula en castellà, hi ha hagut una campanya «castellanista» de reivindicació de la figura de Llorenç de Villalonga com a autor castellà. [...] S'ha oblidat completament que Bearn ha estat durant molt de temps un dels grans puntals de la literatura catalana, que fou escrita en català i que no es va poder publicar en la llengua original per problemes polítics.

Àngel Quintana, PUNT diari 5/5/83

A punto de estrenarse la película, Seix Barral publica el manuscrito original

Porcel revela que «Bearn», obra maestra de la literatura catalana, tuvo una génesis castellana

[...] Ahora Baltasar Porcel [...] se descuelga afirmando que «Bearn» fue redactada originariamente en castellano y que sólo después sería vertida al catalán en aras de su difusión. [...] «Bearn fue escrito en catalán en el verano de 1945 y guardado en un cajón». Así comienza el prólogo firmado por Llorenç Villalonga en 1961 a la primera edición en catalán del «Club dels novel·listes».

El Correo Catalán 27/3/83

*El Senyor Llorenç escribía mejor que don Lorenzo
(fragments)*

¿Un «Bearn» escrito en catalán y traducido al castellano o al revés? [...] Habrá quien se apunte inmediatamente a la hipótesis castellana porque le conviene promover una imagen de la literatura catalana como feudataria de la castellana. Y habrá quien se niegue a aceptar esta hipótesis –aunque existieran evidencias a su favor- porque desmontaría una imagen de la cultura catalana resistencial y cerrada en una urna. [...] pero como lector tengo la sensación de que la versión definitiva de «Bearn» es la catalana. Sea la castellana previa o posterior. Es una gran novela en las dos lenguas y lo sería en chino si se tradujese al chino. [...] Si Villalonga escribió en castellano, al traducir enriqueció –¿hay comparación entre el «doblers» de la versión catalana y el «dinero» de la castellana?–, lo que no dejaría de ser un proceso insólito.

Extractos textuales de las dos versiones frente a frente

[...] Als set anys em destinaren a guardar porcs, però el senyor disposà quasi tot d'una que m'enviassin a un col·legi de Ciutat. Record com si fos ara la feta. Era un horabaixa d'estiu i jo havia duit la guarda devora S'Ull de Sa Font quan passaren els senyors.

[...] Tan pronto tuve uso de razón me destinaron a guardar cerdos, pero el señor dispuso, algunos años después, que me enviasen a un colegio de la Ciudad. Recuerdo cómo ocurrió el hecho. Era un atardecer de estío y había conducido la piara cerca de S'Ull de sa Font cuando acertaron a llegar los señores.

Vicenç Villatoro, El Correo Catalán

6. Seguint l'anàlisi del doblatge català de *Bearn* que va fer el lingüista Josep A. Grimalt en un article publicat al Quadern de Cultura d'*El País* (24/4/83), procurarem observar a la pel·lícula algun dels aspectes que ell comenta. L'opció que es va fer va ser de triar el mallorquí dialectal i no pas l'estàndard. Pel que fa a la dicció, critica algunes errades com ara confusions de esses sordes i sonores, no es manté la *t* final quan es diu *molt avançades* en una conversa entre don Toni i don Joan. La *o* àtona de Joan s'hauria de pronunciar *u* (com en català oriental) i sovint no es fa.

Encara que no sapigüeu mallorquí, podeu detectar els errors i dir quines serien les formes correctes escrivint-les en el quadre:

Castellanismes:

<i>liquidar ses deutes</i>	
<i>bona senyal</i>	
<i>devem estar prop de sa costa</i>	
<i>provar-te es vel</i>	
<i>Donya Maria Antònia, donya Xima</i>	
<i>abans de temps</i>	

Futur de suposició incorrecte en lloc del verb *deure*:

<i>hi haurà pols</i>	
<i>t'haurà tret alguna cosa</i>	

Formes poc genuïnes:

<i>per favor</i>	
<i>Hola</i>	

Substitució de les formes mallorquines (admeses al Fabra des de 1954) *qualcun* i *qualque*:

<i>Deuen servir per alguna cosa</i>	
<i>Algú havia escampat la nova</i>	

Després d'aquestes objeccions us preguntareu com fa l'autor de l'article: *¿És totalment rebutjable la versió doblada de Bearn? Rebutjable, no, molt millorable, sí [...] pens que li hem de concedir l'aprovat.*

BIBLIOGRAFIA

- ALEGRET, Joan. "Pròleg" a VILLALONGA, Llorenç. *El llumí i altres narracions*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- ARNAU, Carme. «Bearn o el somriure de Faust». *Revista de Catalunya* (abril 1991), núm. 51, pàg. 133-145.
- BENET I JORNET, Josep M. «Per a una lectura de *Bearn o la sala de les nines*». *Els Marges* (maig 1975), núm. 4, pàg. 116-122.
- BORDONS, Glòria. "Estudi introductor". A: VILLALONGA, Llorenç. *Julieta Recamier i altres narracions*. Barcelona: Edicions 62, 1981.
- CARDÍN, Alberto *Movimientos religiosos modernos*. Barcelona: Salvat, 1982. (Aula Abierta; 93)
- CASALS G. [et al.] *Solc. Literatura catalana de 3r de BUP*. Barcelona: Edicions 62, 1980.
- CASTELLANOS, Jordi. "«Bearn o la sala de les nines». Assaig d'interpretació". A: *Actes del desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Vol. 1. Barcelona: AILLC i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- CÒNSOL, Isidor [et al.] *Lectures de COU, 1990/91*. Barcelona: La Magrana, 1990. (L'Esparver Llegir; 21)
- FERRÀ-PONÇ, Damià. «Notícia de Llorenç Villalonga». A: VILLALONGA, Llorenç. *Flo la Vigne*. Barcelona: Club Editor, 1974.
- GUSTÀ, Marina. «Llorenç Villalonga». A: Riquer, COMAS i MOLAS. *Història de la Literatura Catalana*. Vol. 11. Barcelona: Ariel, 1988.
- LLOVET, Jordi. «El palimpsesto de *Bearn*». *El País* [Barcelona] (7 maig 1983)
- LOGOS [Equipo]. *Terminología literaria básica*. Barcelona: ICE i UAB, 1990.
- MARTIN, René. *Diccionario de la mitología griega y romana*. Madrid: Espasa Calpe, 1996.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. «Llorenç Villalonga a debat». *Serra d'Or* [Barcelona] (febrer 1996), núm. 434.
- MOLAS, Joaquim. «El mite de Bearn en l'obra de Llorenç Villalonga». A: VILLALONGA, Llorenç. *Obres Completes*. Barcelona: Edicions 62, 1966.
- PORCEL, Baltasar. *Els meus inèdits de Llorenç Villalonga*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- ROSSELLÓ BOVER, Pere. «*Bearn o la sala de les nines*» de Llorenç Villalonga. Barcelona: Empúries, 1993. (Les Naus d'Empúries; 12)
- DUBY, Georges (dir.), *Historia de la vida privada*. Vol. v. Madrid: Taurus, 1989.
- TRIADÚ, Joan. «Després de *Bearn*» i «*Bearn*, construcció i elegia». *Avui* (24 febrer 1980) i (10 febrer 1980). Recollits dins *La novel·la catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1982.

VERDAGUER, M. Teresa. “«Bearn o la sala de les nines» de Llorenç Villalonga”. A: *Lectures de Cou 92/93*. Barcelona: La Magrana, 1992. (L'Esparver Llegir)

VIDAL ALCOVER, Jaume. *Llorenç Villalonga i la seva obra*. Barcelona: Curial, 1980.

VILLALONGA, Llorenç. *Obres Completes*. Barcelona: Edicions 62, 1988. (Clàssics Catalans del segle XX)

VILLALONGA, Llorenç. *Bearn o la sala de les nines*. Barcelona: Edicions 62 i "la Caixa", 1980. (MOLC; 43)

ANNEXOS

ANNEX 1. Solucions

1. Exercici 1 de l'apartat I:

1. Villalonga va néixer l'any: 1897.
2. Va néixer a: Mallorca.
3. Família: benestant.
4. Ambient familiar: rural i cosmopolita.
5. Va començar: escrivint en castellà.
6. Va estudiar per: capellà.
7. Professionalment era: psiquiatre.
8. Va ser subdirector de: el Manicomi.
9. Els seus autors preferits van ser: Proust.
10. La seva primera novel·la va ser: *Mort de dama*.
11. Va escriure: molts articles per a diaris i revistes.
12. Alguns dels seus personatges són: Aina Cohen, Madame Dillon i don Toni.
13. Es va casar i no va tenir fills.
14. Va escriure *Bearn* l'any: 1945.
15. *Bearn* va aparèixer publicada en català l'any: 1961.
16. Ha rebut molts premis i ha estat molt traduït.
17. Ha escrit sobretot novel·la, teatre, contes i articles.
18. Morí a Mallorca als 83 anys.

2. Exercici 2 de l'apartat I:

Totes són de Villalonga, excepte:

- *Faust*, de Goethe (obra literària) o de Gounod, (òpera). També Villalonga va publicar la primera part de *Bearn* en versió teatral amb el títol de *Faust*.
- *Aloma*, de Mercè Rodoreda
- *La pell de brau*, de Salvador Espriu
- *A la recerca del temps perdut*, de Marcel Proust
- *El Jarama*, de Rafael Sánchez Ferlosio
- *Càndid*, de Voltaire
- *Les caves du Vatican*, d'André Gide
- *Un món feliç*, d'Aldous Huxley

3. Exercici 3 de l'apartat I:

1b, 2a, 3d, 4g, 5f, 6e, 7h, 8c

4. Exercici 1 de l'apartat II.4:

Anys	Fets
1810-1811	- Neix don Toni
1841	- Neix don Joan
1851-1852	- Neix dona Xima
1859	- Don Toni i dona Xima fugen a París

	- Estrena del <i>Faust</i> de Gounod
1862	- Inici de les relacions de don Toni amb els Rosenkreuz
1866	- Mort de don Jaume - Final de les relacions de don Toni amb els Rosenkreuz
1868	- Retorn de dona Maria Antònia a Bearn - Cremada de llibres - Visita de dona Xima
1971-1972	- Joan és ordenat sacerdot
1883	- Talada del pinar de s'Ull de Sa Font - Inici del viatge a París i a Roma
1884	- Audiència del Papa - Retorn a Mallorca
1890	- Mort dels senyors i de dona Xima - Data de la carta de don Joan Mayol

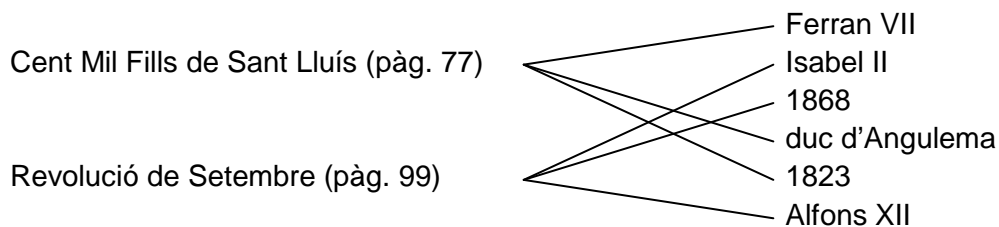
5. Exercici 2 de l'apartat II.4:

- X L'any 1859 don Toni tenia 58 anys
- Dona Xima tenia 18 anys quan fugiren a París
- Quan dona Maria Antònia va retornar a Bearn tenia 55 anys
- X L'any 1890 don Joan tenia 32 anys
- Quan estrenaren el *Faust* a París don Toni tenia 48 anys
- Don Toni morí als 75 anys
- X Dona Xima torna a Bearn a buscar don Toni als 28 anys

6. Exercici 4 de l'apartat II.4:

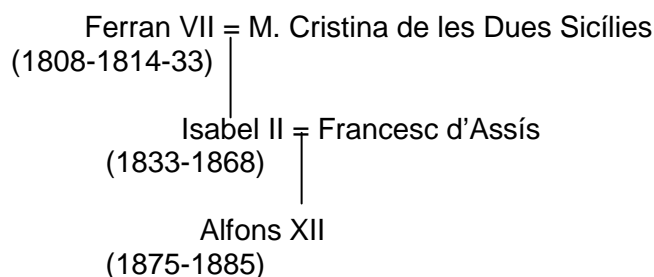
	Capítols	Temps transcorregut	
1a part	3-12	10 anys	
	13-20	un vespre	
2a part	5-13	10 setmanes	
	19-23	3 dies	

7. Exercici 6 de l'apartat II.4:

8. Exercici 7 de l'apartat II.4:

Carles VI = Maria Lluïsa de Parma
(1788-1808)

9. Exercici 5 de l'apartat IV.3:

- *tendència a defugir el drama*
- *els llavis que sabien somriure millor d'Europa*
- *sabia tractar en broma els assumptes més greus*
- *no necessita enlluernar ningú*
- *sabia oblidar i deixar, en cas contrari, les qüestions a l'aire, conscient que el temps i l'oblit són les úniques formes d'arreglar els problemes insolubles*
- *tenia recurs per tot i l'acuitat del seu instint trobà fórmula d'harmonitzar desig i deure*
- *un d'aquells éssers que saben compondre un cel amb els elements que els volten*
- *posseïa un temperament pagà [...] però, que se sabia sobreposar als seus instints*
- *dominava l'art de no entendre el que no volia sentir*
- *desaprovava el racionalisme*

10. Exercici 1 de l'apartat V.3:

<i>Le nozze de Figaro</i>	Mozart
<i>Faust</i>	Gounod
<i>Il Barbiere di Siviglia</i>	Rossini
<i>Les Walkíries, Tanhäuser</i>	Wagner
<i>Aïda</i>	(Verdi)
<i>El Profeta</i>	(Meyerbeer)
<i>La Sonnambula</i>	(Bellini)

11. Exercici 4 de l'apartat V.3:

El naixement de Venus	Botticelli
Les espigolaires	Millet
La Mare de Déu amb l'infant i Sant Joan	Rafael
La lletera	Vermeer

12. Exercici 5 de l'apartat V.3:

<i>Fables</i>	La Fontaine
<i>Faust</i>	Goethe
<i>Metamorfosis</i>	Ovidi
<i>Els miserables</i>	Victor Hugo
<i>Diàlegs</i>	Plató
<i>Eneida</i>	Virgili
<i>Candide</i>	Voltaire
<i>Viaje de Madrid a Nápoles</i>	Alarcón
<i>La Dama de les Camèlies</i>	Alexandre Dumas
<i>El geni del Cristianisme</i>	Chateaubriand
<i>Art Poètica</i>	Horaci

13. Exercici 8 de l'apartat V.3:

Personatge	Obra literària	Autor
Filemó i Baucis	<i>Metamorfosis</i>	OVIDI
Ofèlia	<i>Hamlet</i>	SHAKESPEARE
Margarida Gautier	<i>La Dama de les Camèlies</i>	DUMAS
Obdúlia	<i>Mort de dama</i>	VILLALONGA
Don Juan i Inés de Vargas	<i>Don Juan Tenorio</i>	ZORRILLA
Celimena	<i>El Misanthrop</i>	MOLIÈRE
Faust i Margarida	<i>Faust</i>	GOETHE

14. Exercici 9 de l'apartat V.3:

<ul style="list-style-type: none"> • Intenta d'establir i de mantenir alhora aspectes oposats entre ells i complementaris. dialèctic • Distinció dualista entre el principi del bé i del mal. maniqueisme • La veritat i la moral eren en essència matèries opinables. sofista • Presenta com a finalitat humana suprema el plaer que dona tranquil·litat a l'esperit i que evita el dolor. epicuri • L'oblit de si mateixos i la severitat de costums, per a l'exercici personal de les virtuts. ascètics 	<ul style="list-style-type: none"> • Amalgama opinions o tendències, generalment considerades com a contradictòries. eclèctic • Estableix el destí i els esdeveniments per endavant. fatalisme oriental • Considera la raó humana incapaç de conèixer la veritat. escepticisme socràtic • La raó, única font vàlida per al coneixement veritable de la realitat. racionalista
--	---

15. Exercici 1 de l'apartat VI.1:

*Haurien passat a l'altre món ben lleugers d'equipatge
no hauran hagut de tapar cap pou
com si fos una salsa picant
quan una d'aquestes cases fa ull
n'hi posen més que no en feien
tothom en xerrava a sotaentesos
Em pareixia que feia la senyoreta
no té cap ni peus
trobar una agulla en un paller*

Sense cap oració. Sense protecció espiritual
Sense esforçar-s'hi gens
Condiment. Estímul
Ruïna
Exageració
Murmuracions
Impropi d'un mascle
Sense sentit
Gran dificultat

<i>anar amb el cor a la mà</i>	Innocència. Sinceritat
<i>un pic és un pic</i>	Luxe ocasional
<i>els lluços es mosseguen la coa</i>	Els extrems s'assemblen
<i>jo havia quedat de pedra</i>	Sorpresa
<i>han fet Pasqua abans del Ram?</i>	Embaràs abans del casament
<i>l'ofuscament del peix davant l'ham.</i>	Desconcert davant la temptació

16. Exercici 2 de l'apartat VII:

En una època marcada per un agitat procés de transformació dels senyors que pertanyien a l'aristocràcia rural mallorquina viuen i somien dins les seves terres allunyats del que passa al món d'esquena a tot el que no sigui la dolçor intemporal de les seves existències.

Aquesta és la història dels molt nobles senyors de Bearn, una família d'estirp antiga, els orígens de la qual es perden en la nit. És la història d'un lloc, Bearn, digne de les alabances del poeta. De tots els llocs de la Terra, aquest és el que em somriu millor.

Mallorca 1865

ANNEX 2. Índex de noms propis

- **Agustí, sant** (345-430). El pare de l'Església Llatina més important. Després d'uns quants anys de vida de disbauxa i de menyspreu pel cristianisme, inicià una recerca de la veritat que el dugué a la conversió cristiana (386). Fou ordenat sacerdot i, més tard, consagrat bisbe d'Hipona. La seva obra escrita reflecteix la problemàtica filosòfica i teològica que el preocupava.
- **Aïda**. Òpera de Verdi. Es va estrenar el 1871, al Caire, amb motiu de la inauguració del canal de Suez.
- **Alarcón, Pedro Antonio** (1833-1891). Escriptor postromàntic. De jove intervingué com a periodista en el liberalisme revolucionari, però aviat, desenganyat, es decantà cap a un conservadorisme extremat. En l'obra *De Madrid a Nàpoles* reflecteix les seves impressions de viatger.
- **Alba, casa d'**. Nom amb què es fa referència al ducat d'Alba de Tormes, títol nobiliari castellà. Hi pertanyia Eugenia de Montijo.
- **Albert el Magne** (1206-1280). Savi i filòsof alemany.
- **Alboni, Marietta** (1826-1894). Contralt italiana. Debutà el 1843.
- **Alcolea, batalla d'**. Batalla que tingué lloc el 28 de setembre de 1868 als voltants d'Alcolea (Còrdova). Les forces revoltades a Cadis derrotaren l'exèrcit reial del general Pavia i pogueren avançar fins a Madrid. Aquest fet assenyala la fi del regnat d'Isabel II i el triomf de la revolució de setembre.
- **Alfons XII** (1857-1885). Rei d'Espanya (1875-1885), fill d'Isabel II.
- **Alsàcia**. Regió de França que fou cedida a l'imperi alemany (1871) a causa de la guerra francoprussiana. Des de la II Guerra Mundial tornà a formar part de l'Estat francès.
- **Àngelus**. Oració que es diu al matí, al migdia i al vespre en memòria de l'anunciació de l'àngel a Maria, que havia de ser Mare de Déu.
- **Angulema, duc d'**. Lluís Antoni de Borbó (1775-1844). Delfí de França. Emigrà a Espanya durant la Revolució Francesa. El 1823 comandà els Cent Mil Fills de Sant Lluís, que enderrocaren el règim liberal espanyol, però alhora evità una repressió absolutista massa forta.
- **Antic Testament**. Primera part de la Bíblia, que es refereix a la llei antiga, o judaica, per oposició al Nou Testament.
- **Anticrist, L'**. Obra del filòsof alemany Nietzsche (1844-1900), publicada pòstumament.
- **Antoni, sant** (250-356). Anacoreta retirat al desert de Nítria cap al 270. Tingué fama d'home de pregària i de lluitador contra els dimonis, d'aquí que la tradició popular inclogui moltes al·lusions a les seves temptacions.
- **Arc de Triomf**. Monument de París on consten les victòries de Napoleó.
- **Arca de l'Aliança**. Esmentada sovint en l'Antic Testament, simbolitza el pacte de fe entre Déu i els israelites a la muntanya del Sinaí. Es creu que contenia el decàleg dels Deu Manaments lliurat per Déu a Moisès.
- **Ariman**. Ciutat de les Filipines.
- **Art Poètica**. Obra d'Horaci, poeta llatí.
- **Austerlitz, batalla d'**. Batalla lliurada el 2 de desembre de 1805, en la qual els exèrcits de Francesc II d'Àustria i d'Alexandre I de Rússia foren vençuts per Napoleó, que acabava d'ocupar Viena.

- **Àustria, casa d'.** Nom amb el qual es coneix habitualment els Habsburg.
- **Auteuil.** Antiga vila, unida a París des de 1860. Fou residència i lloc de reunió d'intel·lectuals.
- **Auxerrois, l'.** Regió de Borgonya, França.
- **Ballade des Pendus.** Poema del gran poeta medieval francès François Villon. El va escriure el 1462 mentre esperava la seva pròpia execució a la forca, pena que finalment li fou commutada per l'exili.
- **Barberini.** Família italiana, ennoblida en instal·lar-se a Florència.
- **Barbizon** (pàg. 127). Localitat de l'Illa de França, vora el bosc de Fontainebleau. Hi sorgí l'escola de Barbizon, grup de pintors realistes.
- **Baucis.** Personatge de les *Metamorfosis* d'Ovidi.
- **Beaumarchais, Pierre-Augustin Caro de** (1732-1799). Escriptor francès. Fou professor de música de les filles de Lluís XV. Com a dramaturg, representà els ideals de la burgesia immediatament abans de la Revolució.
- **Béranger, Pierre Jean de** (1780-1857). Poeta francès molt conegut per les cançons liberals i patriòtiques (sàtires anticlericals, pamflets polítics contra la Restauració).
- **Bernini, Gian Lorenzo** (1598-1680). Arquitecte, pintor i escultor italià. Dugué a terme una gran tasca artística a Roma (plaça de Sant Pere, font de la plaça Navona, la Scala Regia, el palau del Vaticà...).
- **Bíblia.** Conjunt de llibres sants dels jueus i dels cristians.
- **Binimelis, canonge.** Joan Binimelis i Puig (1756-1826). Eclesiàstic, fou catedràtic de filosofia i de teologia a la Universitat Literària de Mallorca.
- **Binissalem.** Població de l'illa de Mallorca.
- **Bismarck, príncep de.** Otto von Bismarck (1815-1898). Estadista prussià. Fou diplomàtic a diverses capitals europees. Quan va formar part del govern de Prússia, es lliurà a l'obra de la unitat alemanya sota l'hegemonia prussiana, que aconseguí després de tres guerres victorioses amb Dinamarca, Àustria i França (1870). Fou canceller del nou Imperi Alemany (1871) i cap del govern de Prússia, i dominà la política internacional europea amb el seu sistema de la pau armada, basat en l'aïllament de França. Combaté successivament els catòlics (*Kulturkampf*), els socialistes i les minories nacionals. El 1890 dimití, per oposició amb les orientacions del nou emperador Guillem II de Prússia.
- **Bois.** Parc de la vora dreta del Sena, a París. Fou donat a la ciutat per Napoleó III.
- **Bolònia, bosc de.** Vegeu *Bois*.
- **Bonaparte.** L'autor es refereix a Napoleó I (1769-1821), emperador dels francesos de 1804 a 1815.
- **Bonaparte, Paulina** (1780-1825). Germana de Napoleó I i tia de Napoleó III.
- **Borbó, casa de.** Nom donat a diferents dinasties sortides de la casa ducal de Borbó i que han fornit de sobirans les cases reials de França, d'Espanya i d'altres.
- **Borbó, duc de.** Carles III, vuitè duc de Borbó, dit el Condestable Borbó (1490-1527). Comandant militar i noble francès que destacà en les guerres europees de principis del segle XVI. Membre d'una de les principals famílies aristocràtiques de França, fou nomenat condestable de França pel rei Francesc I el 1515. Per raons poc clares, s'hi enemistà i va oferir els seus serveis a l'enemic de Francesc I, l'emperador del Sacre Imperi Romà Carles V. Aleshores va contribuir a les victòries imperials davant els francesos a Itàlia, on destacà especialment en la batalla de Pavia. Carles V el nomenà

governador de Milà, deixant al seu càrrec un exèrcit format per mercenaris alemanys i espanyols. Sense diners per a les seves tropes, es va dirigir al sud, cap a Roma, ciutat que assaltaren i saquejaren la primavera de 1527.

- **Borbons.** Estirp reial europea, casa de Borbó.
- **Borgia, Cèsar** (1475-1507). Militar i arquebisbe de València. Capità general dels exèrcits papals, atacà diversos estats italians.
- **Botticelli, Sandro** (1444-1510). Sobrenom amb què és conegut Alessandro di Mariano Filipepi, pintor, dibuixant i gravador italià. La seva pintura representa l'exaltació d'un esteticisme decoratiu, en què destaca el preciosisme dels detalls.
- **Boulevard des Capucins.** Una de les vies importants de la ciutat de París a l'època.
- **Bramante, Donato** (1444-1514). Arquitecte italià.
- **Brandenburg, marquesos de.** L'autor es deu referir als marquesos de Brandenburg, estirp noble de la qual sortiren diverses dinasties, una de les quals regnà a Prússia.
- **Brinvilliers, la.** Marie Madelaine D'Aubray, marquesa de Brinvilliers. (1630-1676) Criminal francesa, acusada d'enverinaments.
- **Bruant, Libéral** (1635-1697). Arquitecte francès, treballà per al rei i fou acadèmic. És autor d'obres importants del classicisme francès (Hôtel des Invalides, a París, per exemple).
- **Cadis.** Ciutat espanyola on es va proclamar, l'any 1812, la Constitució de Cadis, constitució liberal.
- **Café de la Paix.** Conegut cafè de París.
- **Cafè de París.** Conegut cafè de París a l'època.
- **Caïm (Caín).** Personatge de la Bíblia, primer fill d'Adam i Eva. Va matar el seu germà Abel per enveja.
- **Caimari.** Població de l'illa de Mallorca.
- **Califa de l'edat mitjana.** Cap suprem de l'Islam que reuneix els poders civil i religiós.
- **Campoamor, Ramón de** (1817-1901). Poeta postromàntic espanyol. El seu escepticisme irònic li valgué el respecte de la societat de la Restauració.
- **Camps Elisis.** Avinguda del centre de París.
- **Canceller.** Títol de determinats alts funcionaris o ministres a diverses corts o estats. A la novel·la es refereix a Bismarck.
- **Candide.** Obra de Voltaire.
- **Cannebière.** Gran avinguda de París.
- **Canova, Antonio** (1757-1822). Escultor italià, un dels màxims exponents de la plàstica neoclàssica.
- **Capella Sixtina.** Edificació que forma part del conjunt de Sant Pere del Vaticà, construïda el 1474 per encàrrec del papa Sixt IV. La decoració fou encomanada als pintors més destacats de l'època (Botticelli, Ghirlandaio...) i a Miquel Àngel, que hi va pintar els frescs de la volta (1508-1512) i el mur de la capçalera amb el fresc del Judici Final (1534-1541).
- **Capitoli.** Un dels set turons de Roma, on s'edificà el temple dedicat a Júpiter, Juno i Minerva, i també altres temples. Més tard Miquel Àngel dissenyà l'estructura actual de la plaça, flanquejada per l'edifici del Senat entre d'altres.

- **Carles I.** Vegeu Carles V.
- **Carles IV** (1748-1819). Rei d'Espanya. El seu regnat coincidí amb l'esclat i les conseqüències de la Revolució Francesa.
- **Carles V** (1500-1558). Rei de Castella (I) i de Catalunya-Aragó (II). Heretà també l'imperi germànic del seu avi Maximilià I.
- **Castelar, Emilio** (1832-1899). Polític espanyol i orador brillant. Fou diputat.
- **Caterina de Mèdici** (1519-1589). Reina de França. Nascuda a Florència, es casà amb Enric II de França. Va fer construir el Palau de les Tulleries, el palau reial de París.
- **Celimena.** Protagonista d'*El misantrop* de Molière.
- **Cent Mil Fills de Sant Lluís.** Nom amb què és conegut l'exèrcit francès que el 1823 entrà a Espanya i combaté els liberals. Després de vèncer, posà fi al Trienni Constitucional i restaurà Ferran VII d'Espanya en el poder absolut.
- **Cèsars** (pàg. 168). Emperadors de l'Imperi Romà.
- **Charcot, Jean-Martin** (1825-1893). Neuròleg francès. Famós per les seves sessions clíniques dedicades especialment a la hipnosi, amb les quals influí Freud.
- **Chateaubriand, François René de** (1768-1848). Escriptor i un dels representants del Romanticisme francès. Fou contrari a la Revolució. Va escriure *Le Génie du Christianisme*, una apologia en cinc volums.
- **Châtelet, marquesa del.** Gabrielle Émilie Le Tonnelier de Breteuil (1706-1749). Escriptora francesa d'àmplia cultura literària i científica. Fou amant de Voltaire.
- **Chigi, Agostino.** Dit el Magnífic, morí el 1520. Establert a Roma i dedicat als negocis de la banca, féu importants préstecs als papes. Fou un mecenes dels artistes i féu construir el palau i els jardins que més tard s'anomenaren de la Farnesina.
- **Ciceró, Marc Tul·li** (106 aC - 43 aC). Orador, escriptor, polític i filòsof llatí.
- **Cid, el.** (1043-1099) Sobrenom d'origen àrab amb què fou conegut el guerrer Rodrigo Díaz de Vivar. Convertit en personatge literari del *Poema de Mio Cid*, la seva història es convertí en llegenda i en tema literari.
- **Círculo.** Lloc de Palma de Mallorca
- **Ciutat.** Nom amb què es coneix Palma de Mallorca a l'illa.
- **Coliseum.** Nom del famós amfiteatre romà. Per extensió s'aplica a altres construccions semblants.
- **Compte.** L'autor es refereix, probablement, a Auguste Comte (1798-1857). Filòsof i positivista francès, de molt jove rebutjà el catolicisme tradicional i les doctrines monàrquiques.
- **Condorcet, Marie Jean Antoine de Caritat.** (1743-1794) Polític i enciclopedista francès, marquès de Condorcet. Es relacionà amb D'Alembert i Voltaire. Propugnà el control de natalitat, l'elevació cultural de la dona i la coeducació.
- **Constitució de les Corts de Cadis.** Constitució promulgada el 19 de març de 1812 que proclamava la sobirania nacional i establia un règim de monarquia moderada hereditària, en corts unicamerals elegides per sufragi limitat indirecte. Fou anul·lada per Ferran VII el 1814. Tornà a regir del 1820 al 1823 i el 1836. Fins al 1830 fou el model del liberalisme europeu i americà.

- **Corneille, Pierre** (1606-1684). Dramaturg francès, representant del classicisme teatral. Autor de tragèdies notables per la profunditat dels caràcters i la majestuositat dels versos.
- **Corpus**. Festivitat religiosa que se celebra el dijous següent a l'octava de Pentecosta per commemorar amb solemnitat especial l'eucaristia.
- **Corso, via del**. Un dels carrers principals de la ciutat de Roma, amb palaus antics a banda i banda.
- **Côte d'Azur** (o **Costa Blava**). Nom que rep la costa meridional de la Provença, Occitània, que s'estén des dels contraforts dels Alps fins a la Mediterrània, entre Cassis i la frontera amb Itàlia. És un lloc de turisme pel clima suau. Primer ho fou de l'aristocràcia, però després s'anà generalitzant.
- **Credo**. Conjunt de les creences bàsiques de qualsevol religió. Per extensió, conjunt d'idees d'un partit o organització.
- **Damiens**. Robert-François Damiens (1715-1757). Fanàtic francès que va atemptar contra Lluís XV.
- **Damocles, espasa de**. Dàmocles (segle IV aC) fou un cortesà de Dionís de Siracusa. Aquest, com que sabia que li tenia enveja, per un dia i perquè pogués jutjar per ell mateix, li cedí el lloc, però suspenent damunt el seu cap una espasa sostinguda només amb un pèl de cavall. L'espasa de Dàmocles és símbol del perill constant.
- **David** (1040 aC - 970 aC). Rei de Judà i d'Israel, i figura central de la tradició de l'Antic Testament.
- **depêche d'Ems, la**. El telegrama d'Ems. Telegrama que provocà un incident diplomàtic que originà la guerra entre França i Prússia (1870).
- **Descartes, René** (1596-1650). Filòsof. La matemàtica li suggerí d'analitzar la realitat amb un mètode de vàlua universal. No admeté més que la raó i aplicà el dubte metòdic, amb el qual retrocedí fins a la primera afirmació segura: «penso, per tant sóc», i en derivà l'existència del món i de Déu.
- **Diàlegs**. Nom donat al conjunt de les obres de Plató escrites en forma de diàleg.
- **Diderot** (1713-1784). Filòsof i polígraf francès. Destacat representant de la Il·lustració francesa, dedicà bona part de la seva vida a la direcció de l'Enciclopèdia, que aparegué entre el 1750 i el 1772 malgrat l'oposició de l'Església i del poder establert.
- **Diego, don**. Personatge del poema *Le serrement de mains*, de José M. de Heredia.
- **Diuturnum**. Encíclica de Lleó XIII.
- **Doria, Andrea** (1466-1560). Almirall genovès. Fou un valuós ajut per a la política de Carles V a l'àrea mediterrània, on s'havia d'enfrontar amb els francesos. El pintor italià Sebastiano del Piombo va pintar un quadre que porta el seu nom.
- **Du Barry, la**. Jeanne Bécu Du Barry (1743-1793). Dona francesa que esdevingué amant del comte Du Barry. S'introduí en els medis artístics i literaris com a comtessa Du Barry, però impròpiament, ja que existia la comtessa Du Barry legítima.
- **Dumas, Alexandre** (1824-1895). Novel·lista i autor dramàtic francès. El seu teatre, realista i costumista, tractà temes morals i socials matisats d'un humanisme liberal.
- **Edimburg, duquessa d'**. El ducat d'Edimburg és un títol de la casa reial britànica concedit el 1866 al príncep Alfred, fill de la reina Victòria I.

- **Èglogues.** Una ègloga és una composició del gènere bucòlic que idealitza la vida dels pastors i la vida camperola en general. Aquí fa al·lusió a les *Bucòliques*, conjunt de poemes del poeta llatí Virgili que pertany a aquest gènere.
- **El geni del Cristianisme.** Apologia del cristianisme en cinc volums, obra de l'escriptor romàntic francès Chateaubriand.
- **El Profeta.** Òpera francesa del compositor alemany Giacomo Meyerbeer.
- **Elevació, l'.** Part central de la litúrgia de la missa.
- **Els Miserables.** Novel·la de Víctor Hugo (1862), màxim exponent del Romanticisme francès. Narra la regeneració moral d'un antic delinqüent. Constitueix un ampli fresc històric, social i humà.
- **Emperador, l'** Denominació que s'atribuïa a Napoleó I i, després, a Napoleó III.
- **Emperadriu d'Àustria.** Maria Teresa d'Àustria, reina d'Hongria i Bohèmia. Fou mare de Maria Antonieta, l'esposa de Lluís XVI.
- **Enciclopèdia.** Nom amb què es coneix normalment el *Diccionari raonat de ciències, arts i oficis*. Obra de vulgarització científica i filosòfica en 17 volums, publicada entre els anys 1751-1765 sota la direcció de Diderot. Hi col·laboraren grans especialistes (D'Alambert, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, etc.). Representa el màxim exponent del pensament de la Il·lustració.
- **Eneida.** Poema èpic llatí (29 aC - 19 aC), de Virgili.
- **Esaú.** Personatge bíblic, germà de Jacob. Enganyant el seu pare, vengué la primogenitura al seu germà a canvi d'un plat de llenties.
- **Esriptura, l' o les Esriptures.** Nom amb què també es coneix la Bíblia.
- **Espanya, plaça d'.** Plaça molt coneguda de Roma.
- **Eugenia de Montijo** (1826-1920). Emperadriu de França, muller de Napoleó III. Intentà d'imposar-li una política catòlica a ultrança i exercí la regència en les seves absències; el darrer cop, arran de la derrota de Sedan, hagué de fugir en proclamar-se la Tercera República.
- **Fables.** Són sèries de faules, inspirades en les de l'antiguitat clàssica, escrites per La Fontaine i publicades el 1668, el 1678 i el 1694. L'autor, servint-se dels animals i d'una versificació excel·lent, esbossa una moral epicureista.
- **Faust.** Personatge literari originat a partir de la biografia novel·lada, anònima, d'un aventurer i nigromàntic real, home que ven l'ànima al diable per tal de satisfer el desig de viure plenament. Com a personatge, dona nom també a algunes de les obres en què apareix, com ara la de Goethe, o l'òpera de Gounod, totes dues esmentades a *Bearn*.
- **Fedra.** Heroïna de la mitologia grega, filla de Minos i muller de Teseu. S'enamorà d'Hipòlit, el seu fillastre, que la rebutjà. Quan Teseu ho sabé, desitjà l'infortuni del seu fill, que morí. Fedra se suïcidà. És el personatge protagonista de diverses obres literàries, entre les quals hi ha l'obra de teatre de Racine que té el seu nom per títol.
- **Felip Igualtat.** Lluís Felip Josep d'Orleans (1747-1793), noble francès, cosí del rei Lluís XVI, que adoptà el nom de Felip Igualtat durant la Revolució Francesa. Abans que esclatés, va difondre per tota França obres i textos en què es defensaven les idees liberals. Fou elegit membre de la Convenció Nacional i votà a favor de l'execució de Lluís XVI.
- **Ferran VII** (1784-1833). Rei d'Espanya (1808 i 1814-1833). Instaurà l'absolutisme i dominà els liberals, tret del període anomenat Trienni Liberal (1820-1823), al qual posà fi la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, restablint l'absolutisme.

- **Ferran, sant** (1200-1252). Rei de Castella i de Lleó amb el nom de Ferran III. Fou proclamat sant.
- **Filemó**. Pastor frigi, marit de Baucis; tots dos són protagonistes d'un episodi de les *Metamorfosis* d'Ovidi. Demanaren la gràcia de no ser mai separats, per la qual cosa foren convertits en arbres per Hermes i Zeus, i quedaren per sempre l'un al costat de l'altra.
- **France, Anatole** (1844-1924). Nom amb què es coneix l'escriptor francès François-Anatole Thibault. La seva obra narrativa, volteriana d'esperit i de forma, és escèptica, pessimista i amb una ironia atenuada per la tendresa. També va escriure obra d'assaig de temes històrics, polítics i socials.
- **Francesc de Borja, sant** (1510-1572). Lloctinent de Catalunya i duc de Gandia. Es casà amb Elionor de Castro, dama de l'emperadriu Isabel de Portugal. El 1539 l'emperadriu morí i ell n'acompanyà el cadàver a Granada, on fou enterrada. Aquesta circumstància (veure morta la que havia estat tan bella) degué impressionar-lo, perquè recordà sempre aquesta data en el seu diari espiritual. La referència que se'n fa a l'obra està relacionada amb aquest fet. Fou canonitzat el 1671.
- **Francesc-Josep, "a la"**. Fa referència a la manera de Francesc Josep I d'Àustria (1830-1916), que exercí un govern molt personal. Durant el seu mandat, autoritari i centralista, els nacionalistes representaren una amenaça constant.
- **Franklin, Benjamin** (1706-1790). Físic i polític nord-americà. Investigà els fenòmens elèctrics, descobrí el poder de les puntes metàl·liques, enuncià el principi de la conservació de l'electricitat i, el 1752, descobrí la natura elèctrica dels llampecs i inventà el parllamps.
- **Frederic de Prússia**. Frederic II de Prússia, el Gran (1712-1786). Nascut a Alemanya, es rebel·là contra l'educació devota i militarista imposada pel seu pare: primer, intentà de fugir a Prússia amb el seu amant (que fou executat al seu davant); després, a través del seu preceptor francès es convertí en un il·lustrat de cultura francesa. Durant el seu regnat com a rei de Prússia, exercí un despotisme il·lustrat que posà al servei d'una reforma de les classes feudals mitjançant el mercantilisme.
- **Frederics, els**. Al·lusió als reis de Prússia Frederic Guillem III i IV.
- **Freud, Sigmund** (1856-1939). Neuròleg i psiquiatre austríac, fundador de la psicoanàlisi. El 1885 estudià a París amb J. M. Charcot, l'aplicació de la hipnosi en el guariment de la histèria.
- **Fulton, Robert** (1765-1815). Enginyer i inventor nord-americà, establert primer a Anglaterra i després a França. El 1803 construï un petit vaixell mogut per vapor que navegà pel Sena. El 1806 tornà als EUA i inaugurà una línia regular de vaixells que es considera el punt de partida de la navegació a vapor.
- **Gabriel, Ange-Jacques** (1698-1782). Arquitecte francès. Fou arquitecte de Lluís XV. La seva obra, plena de serenitat, representa un pas endavant vers el neoclassicisme, en contraposició amb el rococó. A Versalles projectà l'Òpera i el Petit Trianon, obra sense cap decoració exterior, veritable culminació del seu estil simplificador.
- **Galerie des Glaces**. Sala del palau de Versalles.
- **Gandia, duc de**. Sant Francesc de Borja. Al·lusió a la desventura que sentí davant el cadàver de l'emperadriu de Portugal, en constatar la pèrdua de la bellesa.
- **Gautier, Margarida**. Protagonista de *La Dama de les Camèlies*, d'Alexandre Dumas.

- **Gautier, Théophile** (1811-1872). Escriptor i poeta francès. Participà de manera entusiasta en la lluita romàntica al costat de Victor Hugo. La seva posició a favor de l'art per l'art i la recerca de la perfecció estilística el fan un precursor del parnassianisme.
- **General, el.** Vegeu Napoleó I.
- **Godoy, Manuel de** (1767-1851). Polític espanyol. Fou primer ministre del rei d'Espanya Carles IV i sembla que fou amant de la seva esposa, Maria Lluïsa. Declarà la guerra a la República Francesa i la finalitzà amb la pau de Basilea, fet pel qual Carles IV li atorgà el títol de Príncep de la Pau. Aliat de França, aviat fou un titella de Napoleó, que l'obligà a lluitar contra Anglaterra i a permetre l'ocupació de l'estat espanyol per tropes franceses. Fou expulsat del poder i s'exilià amb els reis, primer a Roma i després a París.
- **Goethe, Johann Wolfgang** (1749-1832). Pensador i escriptor alemany. Dotat d'un esperit universal i d'una poderosa intel·ligència i força creadora, ha estat la figura màxima de la literatura alemanya i europea de l'època. Es vinculà al *Sturm und Drang*. En narrativa destaquen *Els sofriments del jove Werther* i *Els anys d'aprenentatge de Wilhelm Meister*. En l'obra dramàtica, *Prometeu* i, sobretot, *Faust*, la seva gran obra, en la qual treballà tota la vida. També conreà la poesia.
- **Gòlgota.** Turó al nord-est de Jerusalem, on, segons els Evangelis, Crist fou crucificat.
- **Gounod, Charles** (1818-1893). Compositor francès. Conreà la música religiosa, però més tard fou induït a escriure òperes. El 1859 estrenà *Faust*, amb la qual obtingué un èxit universal.
- **Grévy, Jules** (1807-1891). Polític francès. Diputat republicà, adoptà posicions moderades i, com a president de la República, s'oposà al nacionalisme venjatiu i a l'expansió colonial.
- **Guerra de la Independència.** També coneguda amb el nom de Guerra del Francès o Guerra contra Napoleó (1808-1814). Fou provocada pel rebuig de les abdicacions de Baiona i de Josep Bonaparte com a rei d'Espanya. Als Països Catalans la revolta contra els francesos mantingué lliures considerables zones rurals. La dominació francesa mantingué el Principat de Catalunya segregat de l'autoritat de Josep Bonaparte i acabà incorporant-lo a l'Estat francès. Les derrotes napoleòniques liquidaren la guerra i Napoleó alliberà Ferran VII, el qual recuperà el tron i restablí l'absolutisme.
- **Guerra del setanta.** Guerra francoprussiana (1870-1871).
- **Guillem I** (1797-1888). Rei de Prússia i emperador alemany. Amb l'ajut de Bismarck aconseguí que el parlament votés els crèdits necessaris per reformar l'exèrcit. No estigué sempre d'acord amb la política del seu primer ministre, Bismarck, sobretot pel que fa al *Kulturkampf*.
- **Guillem II** (1859-1941). Emperador alemany i rei de Prússia. Féu dimitir Bismarck, especialment a causa de les desavinences respecte al tractament necessari del moviment obrer. El 1914, després de la crisi de Sarajevo, declarà la guerra a Rússia i França. En acabar el conflicte bèl·lic (1918) fou obligat a abdicar.
- **Gutenberg.** Gutenberg és el nom amb què fou conegut Johann Gensfleisch (1400?-1468), impressor alemany, considerat l'inventor de la impremta de tipus mòbils.
- **Habsburg.** Llinatge feudal d'origen alsacià. Des del segle XIII també és conegut amb el nom d'Àustria. Les principals línies són: la del Sacre Imperi, que ocupà el tron germànic del 1452 al 1806; la dels Habsburgs hispànics, que regnà als estats d'Espanya del 1516 al 1700; i la d'Habsburg-Lorena, que regnà a l'Imperi Austrohongarès fins el 1918.
- **Hausman, Georges** (1809-1891). Polític i urbanista francès. Prefecte del departament del Sena amb el Segon Imperi, fou autor de la reestructuració urbana de París, en la

qual compaginà grandiositat i condicions higièniques amb les necessitats policials i un absolut menyspreu per l'art medieval.

- **Heràclit** (544 aC - 483 aC). Filòsof grec anomenat l'Obscur a causa del seu caràcter trist i solitari. En la seva visió del món és central la idea de canvi, segons la qual la realitat és un procés en què no hi ha altra estabilitat que la mateixa permanència del canvi.
- **Heredia, José M. de** (1842-1905). Poeta que escrivia en francès. De pare cubà, residia a París, on fou deixeble i amic de Leconte de Lisle. És una de les figures més representatives del parnassianisme.
- **Hernani**. Drama romàntic de Victor Hugo sobre els amors d'un proscrit (en realitat gran d'Espanya) oposat a Carles V. L'estrena a París representà un important enfrontament entre clàssics i romàntics.
- **Hipòlit**. Heroi de la mitologia grega, fill de Teseu i d'una amazona. Fillastre de Fedra, fou víctima del seu odi a causa de la indiferència que mostrà per la seva passió amorosa. Tema literari i musical.
- **Hohenzollern**. Llinatge noble alemany sorgit el segle XI. D'una de les línies en sortí la dinastia d'electors de Brandenburg, esdevinguts reis de Prússia el 1700 i emperadors alemanys el 1871.
- **Homer** (segle VIII aC). Poeta grec, suposat autor dels grans poemes èpics la *Ilíada* i l'*Odissea*. La tradició el veu com un vell cec, molt respectat, que recitava les seves epeies davant d'auditoris vinguts de tot Grècia.
- **Horaci** (65 aC - 8 aC). Poeta llatí, model clàssic de l'equilibri i de la mesura. Va tenir un gran prestigi intel·lectual i moral. Insistí en la simplicitat rústica com una de les formes de felicitat i féu del *carpe diem* un dels seus temes poètics. Escriví, entre altres obres, *Epístoles*, amb la famosa *Ad Pisones* o *Art poètica*. Ha tingut una gran influència en totes les èpoques.
- **Hortènsia, la reina** (1783-1837). Hortènsia de Beurnais, reina d'Holanda. Mare de Napoleó III.
- **Houdon, Jean-Antoine** (1741-1828). Escultor francès, caracteritzat per la naturalitat i la força serena dels seus retrats (Diderot, Franklin, Rousseau, Voltaire, Washington, etc.).
- **Hugo, Victor**. (1802-1885) Escriptor francès, cap de l'escola romàntica francesa. D'una personalitat vigorosa i visionària, aplicà la seva gran força verbal a tots els gèneres, i assolí ja en vida molta fama. La sorollosa estrena d'*Hernani* (1830), on s'enfrontaren clàssics i partidaris del nou gust, representà el triomf del drama romàntic.
- **Humani generis**. Encíclica de Pius XII, publicada l'any 1950. L'autor la cita en lloc de l'encíclica *Humanum genus*, de Lleó XIII, publicada el 1884 i en la qual es condemna la maçoneria.
- **Il barbiere di Siviglia**. Òpera (1816) de Rossini, considerada la seva obra mestra. Es basa en la comèdia en quatre actes de Beaumarchais, en la qual Figaro, antic criat del comte d'Almaviva, l'ajuda a casar-se amb Rosina, burlant la vigilància del vell tutor d'aquesta.
- **Il re pastore**. Melodrama de Metastasio (Pietro Trapassi, 1689-1782), representat el 1791 i musicat moltes vegades.
- **Illa de França**. Regió del nord de França, que comprèn el Gran París. Fins a la Guerra dels Cent Anys fou identificada amb el Regne de França.
- **Inca**. Població de l'illa de Mallorca.

- **Inés de Vargas.** Protagonista de l'obra *Don Juan Tenorio*, de Zorrilla.
- **Invàlids.** Conjunt arquitectònic de París creat per Lluís XIV (1670) per acollir els militars invàlids.
- **Isabel II d'Espanya** (1830-1904). Filla de Ferran VII, el succeí al tron d'Espanya malgrat l'oposició del carlisme, i restà sota les regències de la seva mare, Maria Cristina, i d'Espartero. Ja major d'edat, propicià els governs autoritaris. Això i els escàndols de la seva vida privada precipitaren la Revolució de Setembre de 1868, que la destronà. Exiliada a França, abdicà en el seu fill Alfons XII.
- **Isis, el vel d'.** Isis és una divinitat egípcia d'origen celestial. Vinculada al mitològic Osiris, del qual era esposa, li donà nova vida quan havia estat assassinat i en concebé un fill (Horus), destinat a venjar el crim. El seu culte s'estengué per tota la Mediterrània i els seus misteris (tapats pel vel) es difongueren fins a la Germània i la Gàl·lia.
- **Jacob.** Personatge bíblic, fill d'Isaac, que enganyà el seu pare per comprar la primogenitura al seu germà Esaú a canvi d'un plat de lenties.
- **Jaume I** (1208-1276). Comte de Barcelona i rei d'Aragó, de Mallorca i de València. Fill de Pere I el Catòlic i de Maria de Montpeller. La llegenda el fa engendrat gràcies a un estratagema de la seva mare, avorrida pel seu pare, que hauria substituït subreptíciament una amistançada del rei. El rei Pere visqué sempre allunyat del seu fill. Orfe als cinc anys, fou confiat als templers.
- **Juan, don.** Personatge literari que personifica el seductor llibertí. Té l'origen en l'obra de Tirso de Molina *El burlador de Sevilla y convidado de piedra*. Posteriorment s'ha recollit arreu d'Europa en literatura, cine i música.
- **Juli II** (1443-1513). Papa. Gran mecenes d'artistes, com Miquel Àngel, a qui encomanà la Capella Sixtina Rafael, Bramante i Il Perugino.
- **Júpiter.** Déu romà, cap de la tríade del Capitoli (amb Juno i Minerva), assimilat a Zeus.
- **Kaunitz, Wenzel Anton** (1711-1794). Estadista. Cancellier d'Àustria. Dirigió la política exterior amb encert. Practicà una política il·lustrada.
- **Kempis.** Nom donat popularment al llibre *La imitació de Crist*, de Tomàs de Kempis. Es considera una obra mestra de l'espiritualitat medieval, que ha exercit una gran influència en l'espiritualitat posterior.
- **Koch, Robert** (1843-1910). Microbiòleg alemany. Creà nous mètodes de cultiu. L'any 1882 descobrí el bacil de la tuberculosi.
- **Kulturkampf.** Terme alemany que vol dir 'lluita per la cultura'. S'emprà per designar el conflicte entre l'Església catòlica i l'imperi alemany (1871-1887), originat per la voluntat de Bismarck de sotmetre l'activitat educativa de l'Església al control de l'Estat. Aquesta mesura s'implantà sobretot a Prússia, però també en alguns altres estats alemanys. Els jesuïtes i altres ordes religiosos foren expulsats, i diversos bisbes empresonats, fins que, davant el progrés del socialisme, Bismarck es reconcilià amb el Vaticà i la legislació anticatòlica fou derogada.
- **L'Étoile.** Plaça de París on hi ha l'Arc de Triomf.
- **La Commune.** Insurrecció revolucionària haguda a París (març-maig de 1871) contra el govern republicà burgès, que, instal·lat a Versalles, havia negociat un armistici amb els prussians i havia intentat desarmar la guàrdia nacional parisenca. El moviment fou vençut per l'exèrcit, que imposà una sagnant repressió.
- **La Dama de les Camèlies (La Dame aux Camélias).** Novel·la d'Alexandre Dumas, que adaptà al teatre. Narra els amors entre la cortesana Margarita Gautier i el jove Armand Duval, separats pel pare d'aquest; ella mor tuberculosa. Fou famosíssima a l'època.

- **La Fayette, marquès de** (1757-1834). Militar. Adoptà idees revolucionàries el 1789, però perdé popularitat en separar-se dels jacobins i defensar una monarquia constitucional.
- **La Fontaine, Jean de** (1621-1695). Poeta i narrador francès. Protegit a la cort per Madame de la Sablière. És famós, sobretot, per les sèries de *Fables*, inspirades en les antigues, en què, servint-se dels animals, esbossa una moral epicureista.
- **La Madeleine**. Església de París.
- **La Sainte Chapelle**. Església de París.
- **La sonnambula**. Òpera del compositor italià Vincenzo Bellini.
- **Le nozze di Figaro**. Òpera de Mozart, del 1786.
- **Le Pelletier, carrer**. Carrer de París.
- **Le serrement de mains**. Poema de José M. de Heredia.
- **Lesseps, Ferdinand de** (1805-1894). Diplomàtic. Obtingué del rei d'Egipte la concessió per obrir el canal de Suez, que inaugurà el 1869.
- **Lia**. Personatge bíblic. Germana de Raquel i primera esposa de Jacob.
- **Ligúria**. Regió del nord-oest d'Itàlia, formada per una estreta plana costera vora el golf de Gènova i al peu dels Alps Marítims i els Apenins.
- **Lisboa, terratrèmol de**. S'esdevingué el 1755 en aquesta ciutat. La capital de Portugal quedà destruïda quasi per complet.
- **Lleó XIII** (1810-1903). Papa que amb la seva actitud tolerant es distingí dels seus immediats antecessors i contribuí a reconciliar els catòlics amb els governs liberals.
- **Llucifer**. Variant del nom bíblic del príncep dels dimonis, Lucifer.
- **Llucmajor**. Municipi de l'illa de Mallorca.
- **Lluís Napoleó**. Nom complet de Napoleó III.
- **Lluís XIV** (1638-1715). Rei de França, dit el Gran o el Rei Sol. La vida brillant a la seva cort —ell construí Versalles— i la protecció que es dispensà a les lletres produïren un autèntic segle d'or de la cultura francesa, que es difongué per tot Europa, on la influència hispànica fou desplaçada.
- **Lluís XV, estil**. Estil decoratiu desenvolupat a França durant el regnat de Lluís XV (1715-1774). Les formes d'aquest estil són les del rococó però més simplificades.
- **Lluís XVI** (1754-1793). Rei de França. Durant el seu regnat esclatà la Revolució Francesa, davant la qual es mantingué reticent, tot i haver jurat la constitució de 1790. Això el desprestigià i fou destronat, jutjat, condemnat a mort i guillotinat, fet que produí una gran commoció a tot Europa.
- **Lluís, sant** (1214-1270). Rei de França. La creació d'una monarquia nacional forta i la defensa de la fe catòlica foren les finalitats més importants de la seva política. Fou canonitzat el 1297.
- **Lorena**. Regió del nord-est de França, fronterera amb Alemanya. El 1870 passà a formar part d'Alemanya, arran de la guerra francoprussiana. França la recuperà per la pau de Versalles el 1919.
- **Louisiana**. Estat del sud dels EUA, situat a la costa del golf de Mèxic.
- **Lourdes**. Ciutat de França, és centre internacional de pelegrinatge marià des de 1858, quan Bernadette Soubirous afirmà que se li havia aparegut la Mare de Déu.

- **Louvre.** Palau reial francès, actualment museu d'art. Situat a París, a la vora dreta del Sena.
- **Lucífer.** Nom bíblic del príncep dels dimonis.
- **Manon.** Heroïna protagonista de la novel·la d'A. F. Prévost *Histoire du chevalier Desgrieux et de Manon Lescaut* (1731). Fou convertida en òpera per diversos autors.
- **Mansart.** Jules Hardouin-Mansart (1646-1708). Fou arquitecte reial sota Lluís XIV. Imposà la tradició francesa per damunt del gust italianitzant.
- **Màntua, poeta de.** Fa referència a Virgili, poeta llatí.
- **Margarida.** Personatge de *Faust*, obra de Goethe.
- **Maria Lluïsa d'Espanya, reina** (1751-1819). Reina d'Espanya, néta de Felip V d'Espanya i de Lluís XIV de França. Esposa del rei Carles IV, famosa per la seva fastuositat i la seva elegància.
- **Maria Teresa d'Àustria** (1717-1780). Arxiduquessa d'Àustria, reina d'Hongria i de Bohèmia.
- **Maria Antonieta** (1755-1793). Reina de França, esposa de Lluís XVI. La seva frivolitat i els seus dispendis la feren impopular. Fou guillotmada.
- **Marsella.** Ciutat de França, amb un dels ports més grans de la Mediterrània. També és un nucli administratiu, comercial i industrial.
- **Marx, Karl** (1818-1883). Filòsof, economista i polític alemany. Posà les bases del materialisme històric, i afirmà la necessitat de superar la filosofia teòrica per una transformació radical de la societat. Va ser promotor i líder de la I Internacional (1864).
- **Mèdici, Joan de** (1498-1526). Personatge italià, cosí de Giulio Mèdici (que després seria Climent VII).
- **Mefistòfeles.** Ésser demoníac que va temptar Faust.
- **Melibeu.** Personatge de les *Bucòliques*, de Virgili.
- **Metamorfosis.** Obra d'Ovidi en què es narren diverses faules mitològiques.
- **Meudon.** Ciutat de l'Illa de França. Té un observatori astronòmic especialitzat en astrofísica, creat el 1876.
- **Millet, Jean-François** (1814-1875). Pintor de l'escola de Barbizon, se centrà en un realisme d'escenes camperoles plàcides i simples.
- **Miquel Àngel** (1475-1564). Michelangelo Buonarroti. Escultor, arquitecte, pintor i poeta italià. Va ser una figura importantíssima del Renaixement.
- **Moisès.** Una de les escultures de Miquel Àngel més famoses.
- **Molière** (1622-1673). Jean B. Poquelin. Autor, director i actor, dominà els recursos escènics i, gràcies als seus dots d'observació dels caràcters humans, creà veritables arquetips.
- **Montmartre.** Turó situat a la part nord de París, que dona nom al districte on es troba.
- **Montpeller.** Ciutat de França.
- **Mozart, Wolfgang Amadeus** (1756-1791). Compositor austríac, un dels més importants músics clàssics. La seva producció comprèn gairebé tots els gèneres.
- **Museu Galliera.** Museu de París.
- **Museu Grévin.** Museu de cera de París.

- **Napoleó.** Vegeu Napoleó I.
- **Napoleó I** (1769-1821). Emperador de França. Va liquidar la Revolució Francesa i atacà els països aliats d'Anglaterra. Morí desterrat a l'illa de Santa Helena.
- **Napoleó III** (1808-1873). Emperador de França, nebot de Napoleó I. Va ser president de la II República Francesa l'any 1848 i amb un cop d'estat es proclamà emperador. Es va casar amb Eugènia de Montijo.
- **Némours, prínceps de.** Enric II de Savoia i Maria d'Orleans, casats el 1657.
- **Newton, Isaac** (1642-1727). Físic anglès, enunciat la llei de gravitació universal i inventà el càlcul infinitesimal.
- **Nietzsche, Friedrich Wilhelm** (1844-1900). Filòsof alemany. Afirmà els valors vitals i la voluntat de poder contra la tradició moral judeocristiana i l'etern retorn. Entre altres obres, és autor de *L'Anticrist*.
- **Notre-Dame.** Catedral de París, considerada obra mestra de l'arquitectura gòtica; es va construir entre el 1163 i el 1245.
- **Nou Testament.** Nom que rep el conjunt de llibres de la Bíblia relatius a Jesucrist i els apòstols. Inclou els Evangelis, els Fets dels Apòstols, epístoles i cartes dels apòstols i l'Apocalipsi.
- **Obdúlia de Montcada, dona.** Personatge del mateix Villalonga, protagonista de la novel·la *Mort de dama* (1931).
- **Ofèlia.** Personatge de *Hamlet*, obra de Shakespeare. És l'enamorada del protagonista, Hamlet.
- **Offenbach, Jacques** (1819-1880). Compositor francès, d'origen judeoalemany. Dirigí diversos teatres, on estrenà les seves operetes i òperes còmiques.
- **Òpera.** Teatre de París construït per Charles Garnier en l'estil del Segon Imperi. Va ser inaugurat l'any 1875.
- **Ormuz.** Estret que separa l'Aràbia Saudita de l'Iran.
- **Ovidi** (43 aC - 17 aC). Poeta llatí, autor de les *Metamorfosis*.
- **Pafnuci.** Nom de nombrosos anacoretes d'Egipte dels segles IV i V, venerats com a sants.
- **Palais Royal.** Palau que va fer construir Richelieu a París.
- **Pascal, Blaise** (1623-1662). Matemàtic, físic i filòsof francès. Va ser fundador del càlcul de probabilitats.
- **Passy.** Antiga població de l'illa de França que París va annexionar-se el 1860.
- **Pasteur, Louis** (1822-1895). Químic i biòleg. Va fer treballs sobre les fermentacions. Va obtenir la vacuna antiràbica l'any 1885.
- **Petit Larousse.** Diccionari enciclopèdic de l'editorial Larousse.
- **Petit Trianon.** Edifici del parc de Versalles, donat per Lluís XV a Mme. Du Barry (1768).
- **Phèdre.** Tragèdia basada en el personatge mitològic de Fedra. Racine va escriure'n una versió el 1677, que es considera una de les seves millors tragèdies. Ha estat tractada per molts altres autors, des de Sòfocles a Salvador Espriu.
- **Pina.** Poble del municipi d'Algaida (Mallorca).
- **pinar de s'Ull de sa Font.** Lloc de l'illa de Mallorca.

- **pinar de Sa Cova.** Lloc de l'illa de Mallorca.
- **Pincio** Turó de Roma.
- **Pitàgoras** (580 aC - 497 aC). Filòsof i matemàtic grec. Va establir el cèlebre teorema que porta el seu nom.
- **Pius IX** (1792-1878). Papa des de l'any 1846 fins al 1878. Va convocar el Concili Vaticà I (1869-70).
- **Plató** (428/27 aC - 348/47 aC). Filòsof grec. La seva filosofia gira al voltant de la seva teoria de les idees.
- **Pompadour, madame de** (1721-1764). Marquesa de Pompadour (Jeanne Antoinette Poisson). Va ser favorita de Lluís XV des del 1745. Protegí els artistes i l'Enciclopèdia.
- **Pontífex.** Tractament donat als papes.
- **Popolo, plaça del.** Plaça de Roma, al peu del Pincio.
- **Porte Saint-Martin.** Porta construïda en homenatge a les victòries de Lluís XIV.
- **Poussin, Nicolas** (1594-1665). Pintor francès; el seu art se situa dins d'una estètica classicista de temàtica mitològica i històrica.
- **Prévost, abat** (1697-1763). Escriptor francès. Va fer novel·les de costums i aventures.
- **Primer Imperi.** Imperi de Napoleó I.
- **Príncep de la Pau.** Títol atorgat a Godoy.
- **principis de 1789.** Principis teòrics de la Revolució Francesa.
- **Proteu.** Déu grec que guardava ramats de monstres marins. Tenia el do de profecia i la facultat de prendre formes diverses per sostreure's a qui l'interrogava.
- **Prússia.** Regió històrica del nord d'Alemanya. En el seu origen va ser un ducat polonès. El 1657 obtingué la independència de la sobirania polonesa, amb Frederic Guillem I de Brandenburg. Prússia quedava configurada en dues parts: l'oriental a l'entorn de Königsberg i l'occidental a l'entorn de Berlín, separades per territoris de sobirania polonesa. El 1701 passà a ser regne, amb Frederic I com a rei. De 1772 a 1795, Frederic II va aconseguir de reunir les dues parts de Prússia en apoderar-se dels territoris polonesos. El 1806, Prússia sofrí fortes derrotes davant Napoleó. Durant el segle XIX, Prússia anà adquirint l'hegemonia damunt la resta d'Alemanya, especialment sota el guiatge de Bismarck. El prestigi de la victòria sobre Napoleó III (1871) permeté de crear el Segon Imperi Alemany, amb Guillem I de Prússia com a emperador d'una Alemanya unificada.
- **puig de ses Llebres.** Turó de l'illa de Mallorca.
- **Puig del Teix.** Turó de l'illa de Mallorca.
- **Pyramides, rue de.** Carrer de París.
- **Quai de la Méssigerie.** Carrer de París.
- **Racine** (1639-1699). Dramaturg francès, figura del teatre tràgic basat en la descripció de les passions humanes que porten, com a les tragèdies gregues, cap a la mort i la destrucció.
- **Rafael** (1483-1520). Pintor i arquitecte italià. La seva obra es considera la culminació del classicisme renaixentista en pintura.
- **Raison, la.** En francès, 'raó'.
- **Rameau, Jean-Phillippe** (1683-1764). Músic francès. Organista i compositor d'òperes.

- **Raó, la.** Terme amb què es designen de manera general els principis ideològics del racionalisme i la Il·lustració.
- **Regència.** Qualsevol període de govern d'un estat monàrquic en lloc i en nom del rei. A la pàg. 77, l'autor es refereix a la regència d'Urgell. En el segon cas (pàg. 306), es refereix a la regència de Maria Cristina d'Àustria (1885-1902), que tingué lloc durant la minoria d'edat d'Alfons XIII.
- **Regència d'Urgell.** Organisme de govern dels reialistes, revoltats contra el règim constitucional, instituït a la Seu d'Urgell el 1822.
- **Regent de França.** Es fa referència al duc Felip d'Orleans, que governà a França (1715-1723) durant la minoria d'edat de Lluís XV.
- **Reina Governadora.** Nom amb què es designa, a la novel·la, la regent Maria Cristina d'Àustria.
- **Renan, Ernest** (1823-1892). Historiador i filòsof francès. Va tenir una actitud crítica i positivista davant la religió. Escriví *Histoire des origines du christianisme*, el primer volum de la qual té per títol *Vie de Jésus* (1863).
- **República.** Forma de govern en què el cap d'Estat ha arribat al poder de manera electiva, i no per llinatge de sang, com en la monarquia.
- **Restauració.** Període de la història d'Espanya que va del desembre de 1874 a l'abril de 1931. Es va iniciar amb el pronunciament de Martínez de Campos a Sagunt.
- **revolució de setembre.** Moviment revolucionari que al setembre de 1868 va fer fora del tron Isabel II d'Espanya.
- **Revolució Francesa.** Moviment polític i social que sorgí a França l'any 1789 i que va posar fi a l'Antic Règim.
- **revolucions de 1848.** Conjunt de moviments revolucionaris liberals i nacionalistes que convulsaren Europa des del febrer de 1848 a l'agost de 1849. Aquesta revolució s'inicià a París amb l'enderrocament de Lluís Felip I de França i la proclamació de la II República Francesa. A partir d'aquí s'estengué a la resta del continent, on imposà reformes democràtiques i liquidant els últims vestigis de feudalisme.
- **Richelieu, Armand Jean du Plessis de** (1585-1642). Cardenal francès. Eliminà la gran noblesa del poder; impulsà el comerç i fundà l'Académie Française l'any 1635.
- **Romanticisme.** Moviment cultural i artístic sorgit a finals del segle XVIII i consolidat el segle XIX. Representà una afirmació del sentiment nacional, una defensa de la tradició de cadascun dels pobles, l'exaltació del sentiment i de la passió, una afirmació de l'individualisme i de la llibertat.
- **Ròmul i Rem.** Bessons que varen ser llençats al Tíber en néixer. Ròmul, seguint la llegenda, és considerat fundador i primer rei de Roma.
- **Rosenkreuz.** Societat secreta de tipus esotèric formada a Alemanya el segle XV al voltant de Christian Rosenkreuz, personatge mític que s'hauria iniciat entre savis d'Orient. No es donà a conèixer fins al segle XVII. Posteriorment estigué vinculada a la francmaçoneria.
- **Rosenkreuz, Chetien.** Segons la llegenda, cavaller germànic que creà la societat secreta coneguda amb el nom de Rosenkreuz (o Rosa-Creu).
- **Rosina.** Personatge d'*Il Barbiere di Siviglia*.
- **Rossini, Gioacchino** (1792-1868). Compositor italià. Va compondre òperes tan cèlebres com *Otello*, *Il barbiere di Siviglia*, *Guillaume Tell*, etc. En algunes de les seves obres apareixen trets preromàntics.

- **Rothschild, Jakob (senyor baró de)** (1792-1868). Banquer que va fundar la casa Rothschild de París l'any 1812.
- **Rougon-Macquart.** Cicle narratiu d'Émile Zola en què pretén estudiar científicament les tares hereditàries de cinc generacions successives. Dels 13 volums que componen l'obra destaquen *L'assommoir*, *Nana* i *Germinal*.
- **Rousseau, Jean-Jacques** (1712-1778). Pensador i escriptor suís en llengua francesa. En una primera època va tenir relació amb els enciclopedistes. El seu pensament se centra en una quasi utòpica exaltació de la natura i del sentiment. Defensà la creació d'un estat democràticament pur on els homes regissin els seus destins sense intermediaris.
- **Saba, reina de.** Segons la Bíblia, reina que visità el rei Salomó a Jerusalem per portar-li regals i comprovar-ne la saviesa.
- **Sablère, madame de la.** Personatge de la noblesa francesa, protectora de La Fontaine.
- **Sadowa.** Població de Bohèmia on tingué lloc, el 3 de juliol de 1866, la batalla que decidí la guerra Austroprussiana, en què els prussians, encapçalats pel rei Guillem I, venceren l'exèrcit austríac.
- **Sagasta, Práxedes Mateo** (1825-1903). Polític progressista espanyol que participà en la revolució del 1854. Exiliat, va col·laborar amb el general Prim en la preparació de la revolució del 1868. Després va ser ministre i, més tard, cap del govern.
- **Saint Germain.** Barri de París.
- **Saint Honoré, rue de.** Carrer important i cèntric de París, ple de cases antigues i botigues pintoresques.
- **Sainte Chapelle.** Església de París, joia de l'arquitectura gòtica.
- **Sand, George (pseudònim d'Aurore Dupin)** (1804-1876). Escriptora francesa. Va ser amiga de Sandeau, Chopin i Musset. Les seves primeres novel·les són reivindicatives. Més tard va escriure novel·les impregnades d'un socialisme humanitari. Posteriorment escriví novel·les de temes camperols.
- **Sant Antoni, barri.** Barri de París.
- **Sant Pare.** Papa, cap de l'Església catòlica.
- **Sant Pere, plaça de.** Plaça del Vaticà.
- **Sant Roc.** Església de París, una de les més boniques de la ciutat. Lluís XIV hi va posar la primera pedra.
- **Sant Sacrifici.** Referència a la missa catòlica.
- **Santa Maria dei Miracoli.** Església de Roma.
- **Saragossa, batalla de.** Batalla de la Guerra del Francès.
- **Sauternes.** Població del departament francès de la Gironda, famosa pel seu vi blanc.
- **Scala Regia.** Obra de Bernini, al Vaticà.
- **Sedan.** Ciutat de Lorena, a la vora del Mosa. L'1 i el 2 de setembre de 1870 hi tingué lloc la batalla més important de la Guerra Francoprussiana, en què l'exèrcit francès fou derrotat i Napoleó III caigué presoner. Aquesta derrota provocà la caiguda del Segon Imperi i la proclamació de la Tercera República.
- **Segon Imperi.** Imperi de Napoleó III.

- **Seltz (aigua de).** Nom tradicional de Selters, localitat renana famosa per les seves aigües minerals.
- **Sena.** Riu francès, de 776 km, que desemboca al canal de la Mànega. Passa per París.
- **Sèneca, Luci Anneu** (4 aC - 65 dC). Filòsof i escriptor. Va ser una de les grans figures del pensament i la literatura llatines. Va escriure moltes tragèdies i *Lletres a Lucili*, en què exposa la seva filosofia, la qual va tenir molt de ressò en l'humanisme medieval cristià i renaixentista.
- **Serrano, Francisco duc de la Torre** (1810-1885). Militar i polític espanyol. Fou ministre de la guerra, capità general a Cuba i rebé el títol de duc de La Torre l'any 1862. Va ser un dels caps de la Revolució de Setembre, després de la qual va presidir un govern provisional i assumí la regència fins a l'arribada d'Amadeu de Savoia. Arran del cop de Pavia s'erigí en cap de l'estat i governà com a dictador fins a la Restauració borbònica.
- **Sigfrid.** Heroi mític escandinau i de les llegendes germàniques com el cant dels *Nibelungs*. Wagner va fer una òpera amb el seu nom. *Sigfrid* és la tercera part de la seva Tetralogia.
- **Sòcrates** (470 aC - 399 aC). Filòsof grec. És considerat un dels primers filòsofs a formular el racionalisme.
- **Sodoma.** Ciutat bíblica situada al sud de la Mar Morta. Segons el llibre del Gènesi, fou destruïda juntament amb Gomorra a causa de la seva depravació.
- **Sollerich, marquès de.** El marquesat de Solleric és un títol concedit el 1770 a Miquel de Vallès-Reus de Solleric i Orlandis.
- **Solon.** L'autor fa referència a Soló (aprox. 640 aC - 560 aC). Polític i legislador grec, considerat un dels set savis de Grècia.
- **Soubirous, Bernadeta** (1844-1879). Camperola francesa que va ser canonitzada l'any 1933. Quan tenia catorze anys digué que tenia visions de la Mare de Déu en una cova de Lorda.
- **Sublevació Apostòlica.** Insurrecció que es formà a la Catalunya interior (antics guerrillers absolutistes i també clergues) contra el poder de Ferran VII, a qui no consideraven prou absolutista.
- **Suez, canal de.** Canal marítim egipci que uneix, a través de l'istme de Suez, la mar Mediterrània i la mar Roja.
- **Superhome.** Noció de la filosofia de Nietzsche que es correspon amb els valors vitals i la voluntat de poder.
- **Tajo.** Riu de la península Ibèrica. Els seus 1.007 km el fan el més llarg de la península. Neix al Sistema Ibèric, travessa la Meseta i desemboca a Lisboa.
- **Tanhäuser.** Òpera de R. Wagner.
- **Teatre dels Italians.** Teatre de París.
- **Teatre Francès.** Teatre de París.
- **Teba, comtessa de.** Eugenia de Montijo.
- **Tercera República.** Règim polític de França, del setembre de 1870 al juliol de 1940.
- **Terenci** (aprox. 190 aC - aprox. 159 aC). Comediògraf llatí. Les característiques de la seva obra són la fina psicologia dels personatges i la intenció moralitzadora.
- **Tespis** (segle VI aC). Poeta grec al qual s'atribueix la invenció de la tragèdia en introduir, a les festes de Dionís, recitacions que narraven les aventures de l'heroi.

- **Tíber.** Riu d'Itàlia, majestuós en el seu pas per Roma.
- **Tissandier, germans.** Gaston Tissandier (1843-1899) fou un aeronauta francès que el 1875 féu una ascensió en globus que assolí 8.600 m d'altura. Amb el seu germà Albert construï un globus dirigible el 1883, amb un motor accionat per piles.
- **Títir.** Personatge de les *Bucòliques*, de Virgili.
- **Torre de Babel.** Segons la Bíblia, torre que construïren els homes descendents dels que es van salvar del Diluvi i que havia de tocar el cel. Déu els castigà pel seu orgull i va fer que no s'entenguessin, i així la torre no es va acabar i s'originà la dispersió dels pobles i la diversitat de llengües.
- **Tulleries, les.** Palau reial de París, edificat el segle XVI. L'autor es refereix, per extensió, als qui hi viuen.
- **Ultramar.** Referència als territoris que Espanya posseïa a Amèrica.
- **Van Loo.** Família de pintors francesos d'origen holandès. Destaquen Jean Baptiste Van Loo (1684-1745) gran retratista; i Carel Van Loo (1705-1765) que fou pintor de Lluís XV. Louis-Michel (1707-1771), fill de Jean Baptiste, fou primer pintor de Felip V.
- **Vaticà.** Estat enclavat dins la ciutat de Roma i seu de la residència papal.
- **Vefour** Restaurant de París construït el 1760, amb una decoració sumptuosa.
- **Ventimiglia.** Ciutat d'Itàlia, fronterera amb França.
- **Vermeer (de Delft), Jan** (1632-1675). Pintor holandès. Les seves obres més valorades són temes clàssics de l'escola holandesa, especialment interiors amb escenes de gènere, d'un naturalisme molt precís.
- **Vernet, Horaci** (1789-1863). Pintor francès. Fou director de l'Académie de France a Roma. Treballà per Lluís Felip amb el qual l'unia una antiga amistat. Més tard es convertí en pintor oficial del Segon Imperi. Pintà marines, temes mitològics i escenes de les batalles napoleòniques.
- **Versalles.** Ciutat de l'Illa de França. Lluís XIV hi féu construir un palau que és model de l'art clàssic francès.
- **Veillot, Louis** (1813-1883). Periodista i escriptor francès, contrari a Napoleó III i a la unificació italiana.
- **Viaje de Madrid a Nápoles.** Obra de Pedro Antonio de Alarcón.
- **Vida de Jesús.** Obra de Renan, primer volum de la seva *Histoire des origines du christianisme*. Li comportà furiosos atacs de l'episcopat francès.
- **Virgili** (70 aC - 19 aC). Poeta llatí, una de les grans figures del món clàssic. Els seus poemes més importants són *Les bucòliques*, *Les geòrgiques* i l'*Eneida*.
- **Voltaire** François M. Arouet (1694-1778). Escriptor francès, figura decisiva de l'evolució ideològica del segle XVIII. Atacà amb ironia les institucions i el fanatisme religiós i cregué en un món perfectible per la ciència i el progrés. Respectà la monarquia i defensà un despotisme il·lustrat.
- **Wagner, Richard** (1813-1883). Compositor alemany. Va començar escrivint òperes romàntiques per després evolucionar cap a un estil expressiu ple de lirisme. Va concebre un nou model de teatre musical en el qual es fonien música, poesia, escenografia i luminotècnia.
- **Wagram, batalla de.** Victòria de Napoleó sobre l'exèrcit austríac a Wagram, el 1809.

- **Walkíries, les.** Òpera de R. Wagner del cicle *L'Anell del Nibelung*, basat en el cant dels *Nibelungs*.
- **Westfàlia.** Regió històrica d'Alemanya que té com a centre la ciutat de Münster, on se signà un dels tractats (1648) que posaren fi a la guerra dels Trenta Anys.
- **Zenó.** (490 aC - 430 aC). Filòsof grec, creador de la dialèctica. Entre els arguments que va plantejar hi ha el que afirma la unitat de l'ésser (que va contra la multiplicitat de les coses) i el que defensa la immobilitat de l'ésser (contra el moviment).
- **Zola, Émile** (1840-1902). Escriptor i teòric francès, sobretot novel·lista, figura màxima del naturalisme. Volgué aplicar els mètodes científics a l'estudi de les passions, condicionades pel medi i per les lleis de l'herència.
- **Zoroastre** (segle VI aC). Profeta i reformador religió persa.
- **Zorrilla, José** (1817-1893). Escriptor espanyol del Romanticisme. Va practicar la poesia i el teatre. En teatre va assolir gran èxit amb drames com ara *El zapatero y el rey*, *El puñal del godo*, *Don Juan Tenorio* i *Traidor, inconfeso y mártir*.
- **Zurbarán, Francisco de** (1598-1664). Pintor espanyol format a Sevilla. De les seves obres destaca més la intensitat amb què estan pintades les figures que la seva composició. També destaquen les seves natures mortes i les seves figures de santes.

ANNEX 3. Glossari

- **absolutisme.** Sistema polític en què el governant o l'equip de govern no té limitacions legals en l'exercici del poder o bé aquestes no són efectives a la pràctica.
- **afrancesat.** Persona que col·laborà amb l'ocupació napoleònica de l'estat espanyol (1808-1814), o que n'era partidària. Sovint eren nobles, burgesos o intel·lectuals que veien en els francesos una alternativa liberal als Borbó, desprestigiats i absolutistes.
- **anarquia.** Desordre per absència o feblesa de l'autoritat pública, per manca d'un cap, d'una autoritat.
- **ancien régime.** Designació de l'organització política, econòmica i social de la monarquia francesa anterior a la revolució del 1789. Actualment es fa servir també per designar situacions anàlogues de diversos països europeus, abans de la constitució dels règims liberals.
- **ascètics.** Persones que es caracteritzen per l'oblit de si mateixos i la severitat de costums, per a l'exercici personal de les virtuts.
- **autòcrata.** Persona que posseeix un poder absolut, no limitat.
- **botifarres, botifleurs.** Despectivament, es diu dels membres de la noblesa mallorquina.
- **bulevards.** Carrer ample, generalment amb arbres, amb calçada al mig. A París eren els carrers freqüentats per l'alta societat.
- **communards.** Es refereix als que prengueren part en la Comuna de París del 1871.
- **demagogia.** Forma de parlar o d'actuar, generalment entre els polítics, en què s'afalaguen els sentiments de les masses per atreure-les cap als propis interessos.
- **demòcrates.** Partidaris de la democràcia, doctrina política que defensa la intervenció del poble en el govern i en l'elecció dels governants.
- **dialèctic.** Es diu del pensament o comportament que intenta d'establir i de mantenir alhora aspectes oposats entre ells i complementaris.
- **dictadura il·lustrada.** El règim polític instaurat pels dirigents francesos de la Il·lustració.
- **eclèctica.** Que amalgama opinions o tendències, generalment considerades com a contradictòries.
- **epicuri.** Que segueix l'epicureisme, doctrina filosòfica que presenta com a finalitat humana suprema el plaer que dona tranquil·litat a l'esperit i que evita el dolor.
- **escepticisme socràtic.** Doctrina filosòfica que considera la raó humana incapaç de conèixer la veritat.
- **fatalisme oriental.** Doctrina segons la qual tot és predeterminat pel fat, darrer principi o suprema llei, que estableix el destí i els esdeveniments per endavant.
- **fàustic, l'esperit.** Fa referència a l'actitud representada per Faust en l'obra de Goethe (*Faust*).
- **françmaçó.** El qui pertany a la francmaçoneria.
- **françmaçoneria.** Societat secreta sorgida a Anglaterra a final del segle XVII, amb un paper important de la societat secreta dels Rosa-Creu. Recollia diverses tradicions medievals i s'estengué ràpidament per Europa i Amèrica. Els seus objectius eren els d'alliberar els homes oprimits per la intransigència i el despotisme, i difondre les ciències positives, des d'un esperit laic, però deïsta. Tingué una participació molt

important en les revolucions liberals del segle XIX. L'Església Catòlica i les forces reaccionàries la consideraren l'enemic principal.

- **grognaards.** Soldats veterans.
- **il·lustrat.** Persona que participa de les idees del moviment intel·lectual europeu que ocupa el segle XVIII. Es basà en el racionalisme com a mètode d'anàlisi de la realitat, coneixement que menaria la humanitat a la felicitat. Bandejà la religiositat tradicional i la superstició i derivà sovint cap al deisme, l'ateisme o l'actitud lliurepensadora de la maçoneria. Aspirà a sistematitzar tot el saber humà i a assolir el progrés econòmic des d'una òptica burgesa, a través del control polític de la societat. Als Països Catalans es féu perceptible en els cercles intel·lectuals valencians i barcelonins a partir de 1750.
- **impressionista, art.** Corrent pictòric desenvolupat a França al darrer quart del segle XIX. Significà la culminació del realisme, expressat a través de pinzellades curtes de colors purs.
- **les lumières.** Terme francès que significa 'les llums', utilitzat per denominar la Il·lustració o moviment cultural i ideològic que caracteritza el segle XVIII europeu.
- **lliberals.** Liberals. Partidaris del liberalisme, doctrina i sistema polític que defensa la llibertat política i econòmica, partint del reconeixement de la llibertat com a dret per a tots els homes.
- **lliurepensador.** Persona partidària del pensament lliure o doctrina que reclama per a la raó individual independència absoluta de tot dogma religiós.
- **maçoneria.** Vegeu francmaçoneria.
- **maniqueisme.** Doctrina basada en una distinció dualista entre el principi del bé i del mal.
- **marxisme.** Teoria científicofilosòfica formulada per Marx i Engels. En la seva doctrina, el materialisme històric fa de les forces productives i de les relacions de producció la base del règim social.
- **montagnards.** Pertanyents a *la Montagne* (Revolució Francesa).
- **pompeians, motius.** Sistemes decoratius de la pintura mural romana.
- **racionalista.** Seguidor del racionalisme, doctrina segons la qual la raó és una font radicalment molt més vàlida que l'experiència sensible o l'experiència afectiva. Considera la raó l'única font vàlida per al coneixement veritable de la realitat.
- **republicà.** Partidari de la república.
- **socialisme.** Conjunt de doctrines que propugnen una nova organització de la societat basada en la supressió de les classes socials i la col·lectivització dels mitjans de producció i de bescanvi.
- **sofista.** Seguidor de la sofística. En el seu origen, es consideraven sofistes tots els filòsofs grecs antics anteriors a Sòcrates. Gairebé tots van concloure que la veritat i la moral eren en essència matèries opinables. A partir de Sòcrates es van criticar les teories sofistes i l'adjectiu va adquirir un significat despectiu: s'aplicava a una persona o cosa enganyosa i astuta, o un raonament fals.
- **volteriana.** Que segueix la manera de pensar de Voltaire.